

จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ
ความเป็นมา รูปแบบการบริการ และศรัทธา ของการแพทย์วิถีพุทธ

ใจเพชร กล้าจน

บทความของหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง
“จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ”
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (สาธารณสุขชุมชน)
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2558

คำนำ

ผู้เขียนได้จัดทำหนังสือ “จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ : ความเป็นมา รูปแบบการบริการ และศรัทธา ของการแพทย์วิถีพุทธ” ด้วยเห็นว่า สุขภาพที่ดีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อทุกชีวิต เพราะจะทำให้ผู้นั้นสามารถดำเนินกิจกรรมการทำงานที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข แต่ถ้าสุขภาพไม่ดีมีความเจ็บป่วย จะทำให้ผู้นั้นดำเนินกิจกรรมการทำงานที่ต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพและเป็นทุกข์ แม้ไม่ได้ไปทำอะไรรู้ก็ยังเป็นทุกข์ ภัยพิบัติต่าง ๆ นอกจากความเจ็บป่วยนั้น ส่วนใหญ่สามารถพรวดห่างออกไปจากจุดที่เกิดภัยพิบัติได้ แต่ภัยจากความเจ็บป่วยนั้น ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน ก็ต้องพกพาความเจ็บป่วยไปด้วย ครอบงำที่ยังไม่สามารถกำจัดความเจ็บป่วยนั้นออกจากชีวิตได้ ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อสร้างสุขภาพที่ดี จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข และผู้เขียนได้พบความจริงว่าหากเราปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำตรัสของพระพุทธเจ้าได้จริงอย่างสัมมา เราจะมีแต่ความสุขและความเจริญ และสามารถยังประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

ผู้เขียนหวังว่า บทความของหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์กับท่านผู้อ่านบ้าง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ซึ่งเป็นความเจริญในธรรมอันเป็นบุญกุศล อย่างแท้จริง และเพื่อยังประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

เราทั้งสองพี่น้องกัน

หมอเขียว : ใจเพชร กล้าจน

มกราคม ๒๕๕๕

สารบัญ

	หน้า
ประวัติการกำเนิดของโลกและชีวิต.....	5
ประวัติศาสตร์การแพทย์และสุขภาพของประเทศไทย.....	17
ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์วิถีพุทธ.....	22
รูปแบบการให้บริการการแพทย์วิถีพุทธ.....	50
ศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ.....	58
สรุปผลศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ.....	84
บรรณานุกรม.....	85

จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ

ความเป็นมา รูปแบบการบริการ และศรัทธา ของการแพทย์วิถีพุทธ

การวิจัยเรื่อง “จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ” นี้เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์การแพทย์วิถีพุทธจากจดหมายเหตุและสื่อต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2538-2558 ของผู้ให้การแพทย์วิถีพุทธ สถาบันบุญนิยม 2) ศึกษารูปแบบจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธนานาชาติพันธุ์เพื่อมวลมนุษยชาติ และ 3) วิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาการแพทย์วิถีพุทธ และสร้างยุทธศาสตร์การขยายผลชุมชนจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ

ประวัติการกำเนิดของโลกและชีวิต

พระพุทธเจ้าตรัสถึงการกำเนิดของโลกและชีวิต รวมถึงเหตุแห่งความเสื่อม ความทุกข์ หรือความเจริญความผาสุก ใน ที.ปา.11/56-71 ดังนี้

[56] ดูรวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะเวลาชียาวช้านานที่โลกนี้จะพินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่ โดยมากเหล่า สัตว์ย่อมเกิดในชั้นอากาศพรหม สัตว์เหล่านั้นได้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลชียาวช้านาน

ดูรวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยบางครั้ง บางคราว โดยระยะเวลาชียาวช้านาน ที่โลกนี้จะกลับเจริญ เมื่อโลกกำลังเจริญ อยู่โดยมาก เหล่าสัตว์พากันจูดิจจากชั้นอากาศพรหมลงมาเป็นอย่างนี้ และสัตว์นั้น ได้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศอยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลชียาวช้านาน ก็แหละ สมัยนั้นจักรวาลทั้งสิ้นนี้แลเป็นน้ำทั้งนั้น มีคมนแลไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ยังไม่ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ยังไม่ปรากฏ กลางวันกลางคืนก็ยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ เพศชายและเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลาย ถึงซึ่งอันนับเพียงว่าสัตว์เท่านั้น

ดูรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา โดยล่วงระยะเวลาชียาวช้านาน เกิดวันดินลอยอยู่บนน้ำทั่วไป ได้ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้นเหมือนนมสดที่บุคคลเคี้ยวให้งวด แล้วตั้งไว้ให้เย็นจับ

เป็นฝายอยู่ข้างบน ฉะนั้นง้วนดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี่ กลิ่น รส มีสีคล้ายเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี ฉะนั้น มีรสอร่อยจากรวงผึ้งเล็กอันหาโทษมิได้ ฉะนั้นฯ

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมาสัตว์ผู้หนึ่งเป็นคน โลกนพุดว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลายนี้ จักเป็นอะไร แล้วเอาน้ำช้อนง้วนดินขึ้นลองลิ้มดู เมื่อเขาเอาน้ำช้อนง้วนดินขึ้นลองลิ้มดูอยู่ ง้วนดิน ได้ซาบซ่าไปแล้ว เขาจึงเกิดความอยากขึ้น

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้สัตว์พวกอื่นก็พากันกระทำตามอย่างสัตว์นั้น เอาน้ำ ช้อนง้วนดินขึ้นลองลิ้มดู เมื่อสัตว์เหล่านั้นพากันเอาน้ำช้อนง้วนดินขึ้นลองลิ้มดูอยู่ ง้วนดิน ได้ ซาบซ่าไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเกิดความอยากขึ้น ต่อมาสัตว์ เหล่านั้นพยายามเพื่อจะปั้นง้วนดิน ให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภคน

ดูกรเสฏฐะและภารทวาชะ ในคราวที่พวกสัตว์ พยายามเพื่อจะปั้นง้วนดินให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภคนอยู่นั้น เมื่อรัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไปแล้ว ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาว นักษัตรปรากฏแล้ว กลางคืนและกลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืนและกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่ง และกึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนปรากฏอยู่ ฤดูและปีก็ปรากฏ

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล โลกนี้จึงกลับเจริญขึ้นมาอีกฯ

[57] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมาสัตว์เหล่านั้นพากันบริโภคนง้วนดิน รับประทานง้วนดิน มีง้วนดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน ด้วยเหตุที่สัตว์เหล่านั้นมีผิวพรรณ บริโภคนง้วนดินอยู่ รับประทานง้วนดิน มีง้วนดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน สัตว์เหล่านั้น จึงมีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม สัตว์บางพวกมีผิวพรรณไม่งาม ในสัตว์ทั้งสองพวกนั้น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณงามนั้นพากันดูหมิ่น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณไม่งามว่า พวกเรามีผิวพรรณดีกว่าพวกท่าน พวกท่านมีผิวพรรณเลวกว่า พวกเรา ดังนี้ เมื่อสัตว์ทั้งสองพวกนั้นเกิดมีการไว้ตัวดูหมิ่นกันขึ้น เพราะทะนงตัวปรารถนาผิวพรรณ เป็นปัจจัย ง้วนดินก็หายไป เมื่อง้วนดินหายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงพากันจับกลุ่ม ครั้นแล้ว ต่างก็ บ่นถึงกันว่า รสดีจริง รสดีจริง ดังนี้ ถึงทุกวันนี้ก็เหมือนกัน คนเป็นอันมากได้ของที่มีรสดีอย่างใด อย่างหนึ่ง มักพูดกันอย่างนี้ว่า รสอร่อยแท้ ๆ รสอร่อยแท้ ๆ ดังนี้ พวกพราหมณ์ระลึกได้ถึงอักขระ ที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณนั้นเท่านั้น แต่ไม่รู้ชัดถึงเนื้อความแห่งอักขระนั้นเลยฯ

[58] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา เมื่อง้วนดินของสัตว์ เหล่านั้นหายไปแล้ว ก็เกิดมีกระบิดินขึ้น กระบิดินนั้นปรากฏลักษณะคล้ายเห็ด กระบิดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี่ กลิ่น รส มีสี เหมือนเนยใส หรือเนยข้นอย่างดี ฉะนั้น ได้มีรสอร่อยจากรวงผึ้งเล็กอันหาโทษมิได้ ฉะนั้น

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นพยายามจะบริโภคกระบดิน สัตว์เหล่านั้นบริโภคกระบดินอยู่ รับประทานกระบดิน มีกระบดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลนาน

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ โดยประการที่สัตว์เหล่านั้นบริโภคกระบดินอยู่ รับประทานกระบดิน มีกระบดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม สัตว์บางพวกมีผิวพรรณไม่งาม ในสัตว์ทั้งสองจำพวกนั้น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณงาม พากันดูหมิ่นสัตว์พวกที่มีผิวพรรณไม่งามว่า พวกเรามีผิวพรรณดีกว่าพวกท่าน พวกท่านมีผิวพรรณเลวกว่าพวกเรา ดังนี้ เมื่อสัตว์ทั้งสองพวกนั้น เกิดมีการไ้ตัวดูหมิ่นกันขึ้น เพราะทะนงตัวปรารถนาผิวพรรณเป็นปัจจัย กระบดินก็หายไป เมื่อกระบดินหายไปแล้ว ก็เกิดมีเครื่องดินขึ้น เครื่องดินนั้นปรากฏคล้ายผลมะพร้าวที่เคี้ยว เครื่องดินนั้น ถึงพร้อมด้วยสี รส กลิ่น มีสีคล้ายเนยใส หรือเนยข้นอย่างดี ฉะนั้น ได้มีรสอร่อยจูงรวงผึ้งเล็กอันหาโทษมิได้ฉะนั้น

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นพยายามจะบริโภคเครื่องดิน สัตว์เหล่านั้นบริโภคเครื่องดินอยู่ รับประทานเครื่องดิน มีเครื่องดินเป็นอาหาร ดำรงมาได้สิ้นกาลช้านาน โดยประการที่สัตว์เหล่านั้นบริโภคเครื่องดินอยู่ รับประทานเครื่องดิน มีเครื่องดินนั้นเป็นอาหาร ดำรงมาได้สิ้นกาลช้านาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม สัตว์บางพวกมีผิวพรรณไม่งาม ในสัตว์ทั้งสองพวกนั้น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณงาม พากันดูหมิ่นพวกที่มีผิวพรรณไม่งามว่า พวกเรามีผิวพรรณดีกว่าพวกท่าน พวกท่านมีผิวพรรณเลวกว่าพวกเรา ดังนี้ เมื่อสัตว์ทั้งสองพวกนั้น เกิดมีการไ้ตัวดูหมิ่นกัน เพราะทะนงตัวปรารถนาผิวพรรณเป็นปัจจัย เครื่องดินก็หายไป เมื่อเครื่องดินหายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นก็พากันจับกลุ่ม ครั้นแล้วต่างก็บ่นถึงกันว่า เครื่องดินได้เคยมีแก่พวกเราหนอ เดียวนี้เครื่องดินของพวกเราได้สูญหายเสียแล้วหนอ ดังนี้ ถึงทุกวันนี้ก็เหมือนกัน คนเป็นอันมากพอถูกความระทมทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งมากระทบ ก็มักบ่นกันอย่างนี้ว่า สิ่งของของเราทั้งหลายได้เคยมีแล้วหนอ แต่เดี๋ยวนี้ สิ่งของของเราทั้งหลายได้มาสูญหายเสียแล้วหนอ ดังนี้ พวกพราหมณ์ระลึกได้ถึงอักขระที่รู้กันว่าเป็นของดีเป็นของโบราณนั้นเท่านั้น แต่ไม่รู้ชัดถึงเนื้อความแห่งอักขระนั้นเลย

[59] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นต่อมา เมื่อเครื่องดินของสัตว์เหล่านั้นหายไปแล้ว ก็เกิดมีข้าวสาลีขึ้นเองในที่ที่ไม่ต้องไถ เป็นข้าวไม่มีรำ ไม่มีแกลบ ขาวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร ตอนเย็นสัตว์เหล่านั้นนำเอาข้าวสาลีชนิดใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเย็น ตอนเช้าข้าวสาลีชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งอกขึ้นแทนที่ ตอนเช้าเขาพากันไปนำเอาข้าวสาลีใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเช้า ตอนเย็นข้าวสาลีชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกแล้วก็งอกขึ้นแทนที่ ไม่ปรากฏว่าบกพร่องไปเลย

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น พวกสัตว์บริโภคข้าวสาลีที่เกิดขึ้นเอง ในที่ที่ไม่ต้องไถ พวกนั้นรับประทานข้าวสาลินั้น มีข้าวสาลินั้นเป็นอาหารดำรงมาได้สิ้นกาลช้านาน ก็โดยประการที่สัตว์เหล่านั้นบริโภคข้าวสาลีอันเกิดขึ้นเองอยู่ รับประทานข้าวสาลินั้น มีข้าวสาลินั้นเป็นอาหารดำรงมาได้สิ้นการช้านาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งแรงกล้าขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันออกไป สตรีก็มีเพศหญิงปรากฏ และบุรุษก็มีเพศชายปรากฏนัยว่า สตรีก็เพ่งคูบุรุษอยู่เสมอ และบุรุษก็เพ่งคูสตรีอยู่เสมอ เมื่อคนทั้งสองเพศ ต่างก็เพ่งคูกันอยู่เสมอ ก็เกิดความกำหนัดขึ้น เกิดความเร่าร้อนขึ้นในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัยเขาทั้งสองจึงเสพเมถุนธรรมกันฯ

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ก็โดยสมัยนั้นแล สัตว์พวกใดเห็นพวกอื่นเสพเมถุนธรรมกันอยู่ ย่อมโปรยฝุ่นใส่บ้าง โปรยเถ้าใส่บ้าง โยนมูลโคใส่บ้าง พร้อมกับพูดว่าคนชาติชั่ว จงฉิบหายคนชาติชั่ว จงฉิบหาย ดังนี้ แล้วพูดต่อไปว่า ก็ทำไมขึ้นชื่อว่าสัตว์ จึงทำแก่สัตว์เช่นนี้เล่า ข้อที่ว่ามานั้น จึงได้เป็นธรรมเนียมมาจนถึงทุกวันนี้ ในชนบทบางแห่ง คนทั้งหลาย โปรยฝุ่นใส่บ้าง โปรยเถ้าใส่บ้าง โยนมูลโคใส่บ้าง ในเมื่อเขาจะนำสัตว์ที่ประพฤดิชั่วร้ายไปสู่ตะแลงแกง พวกพราหมณ์มาระลึกถึงอักขระที่รู้จักว่าเป็นของดี อันเป็นของโบราณนั้นเท่านั้น แต่พวกเขาไม่รู้ชัดถึงเนื้อความแห่งอักขระนั้นเลยฯ

[60] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ก็สมัยนั้นการโปรยฝุ่นใส่กันเป็นต้น นั้นแล สมมติกันว่าไม่เป็นธรรม มาในบัดนี้ สมมติกันว่าเป็นธรรมขึ้น ก็สมัยนั้น สัตว์พวกใด เสพเมถุนกัน สัตว์พวกนั้นเข้าบ้านหรือนิคมไม่ได้ สิ้นสองเดือนบ้าง สามเดือนบ้าง

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อใดแล สัตว์ทั้งหลายพากันเสพอสังกรรมนั้นอยู่เสมอเมื่อนั้น จึงพยายามสร้างเรือนกันขึ้น เพื่อเป็นที่กำบังอสังกรรมนั้น ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่ง เกิดความเกียจคร้านขึ้น จึงได้มีความเห็นอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ เราช่างลำบากเสียนี้กระไร ที่ต้องไปเก็บข้าวสาลีมา ทั้งในเวลาเย็นสำหรับอาหารเย็น ทั้งในเวลาเช้าสำหรับอาหารเช้า อย่างกระนั้นเลย เราควรไปเก็บเอาข้าวสาลีมาไว้เพื่อบริโภคทั้งเย็นทั้งเช้าเสียคราวเดียวเถิด

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ต่อแต่นั้นมาสัตว์ผู้หนึ่งก็ไปเก็บเอาข้าวสาลีมาไว้ เพื่อบริโภคทั้งเย็นทั้งเช้าเสียคราวเดียวกัน ฉะนั้นแล ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งเข้าไปหาสัตว์ผู้หนึ่งแล้วชวนว่า ดูกรสัตว์ผู้เจริญ มาเถิดเราจักไปเก็บข้าวสาลีกัน สัตว์ผู้หนึ่งตอบว่า ดูกรสัตว์ผู้เจริญ ฉันทไปเก็บเอาข้าวสาลีมาไว้เพื่อบริโภคพอทั้งเย็นทั้งเช้าเสียคราวเดียว แล้วต่อมาสัตว์ผู้หนึ่งถือตามแบบอย่างของสัตว์ผู้หนึ่ง จึงไปเก็บเอาข้าวสาลีมาไว้คราวเดียวเพื่อสองวัน แล้วพูดว่า ได้ยินว่า แม้อย่างนี้ก็ดีเหมือนกันท่านผู้เจริญ

ทุกคนพยายามบริโภคเครื่องดิน เมื่อพวกเราทุกคนบริโภคเครื่องดินนั้นอยู่ รับประทานเครื่องดินมีเครื่องดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน

เพราะมีธรรมชาติทั้งหลายที่เป็นอกุศลชั่วช้าปรากฏขึ้นแก่พวกเรา เครื่องดินจึงหายไป เมื่อเครื่องดินหายไปแล้ว จึงมีข้าวสาลีปรากฏขึ้นเองในที่ไม่ต้องไถ เป็นข้าวที่ไม่มียา ไม่มีเกลือ ขาวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร ตอนเย็นพวกเราทุกคนไปนำเอาข้าวสาลีชนิดใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเย็น ตอนเช้าข้าวสาลีชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งอกขึ้นแทนที่ ตอนเช้าพวกเราทุกคนไปนำเอาข้าวสาลีชนิดใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเช้า ตอนเย็นข้าวสาลีชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งอกขึ้นแทนที่ไม่ปรากฏว่าบกพร่องไปเลย เมื่อพวกเราทุกคนบริโภคข้าวสาลี ซึ่งเกิดขึ้นเองในที่ไม่ต้องไถอยู่ รับประทานข้าวสาลีนั้น มีข้าวสาลีนั้นเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน

เพราะมีธรรมชาติทั้งหลายที่เป็นอกุศลชั่วช้าปรากฏขึ้นแก่พวกเรา ข้าวสาลีนั้นจึงกลายเป็นข้าวมีราหุ้มเมล็ดบ้าง มีเกลือห่อเมล็ดไว้บ้าง แม้ต้นที่เกี่ยวข้องแล้วก็ไม่งอกขึ้นแทนที่ ปรากฏว่าขาดเป็นตอน ๆ จึงได้มีข้าวสาลี เป็นกลุ่ม ๆ อย่างกระนั้นเลย พวกเราควรรมาแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกันเสียเถิด

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นแล้ว สัตว์ทั้งหลาย จึงแบ่งข้าวสาลี ปักปันเขตแดนกัน

[62] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นนั้นแล สัตว์ผู้หนึ่งเป็นคนโลก สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค สัตว์ทั้งหลายจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้นั้น ครั้นแล้ว ได้ตัดเตือนอย่างนี้ว่า แน่ะ สัตว์ผู้เจริญ ท่านทำกรรมชั่วช้านัก ที่สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้กระทำความชั่วช้าเห็นปานนี้อีกเลย

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ สัตว์ผู้นั้นแล รับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว แม้ครั้งที่ 2 ... แม้ครั้งที่ 3 สัตว์นั้นสงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค สัตว์เหล่านั้นจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้นั้น ครั้นแล้ว ได้ตัดเตือนว่า แน่ะ สัตว์ผู้เจริญ ท่านทำกรรมอันชั่วช้านัก ที่สงวนส่วนของตนไว้ ไปเอาส่วนที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้กระทำความอันชั่วช้าเห็นปานนี้อีกเลย สัตว์พวกหนึ่งประหารด้วยฝ่ามือ พวกหนึ่งประหารด้วยก้อนดินบ้าง พวกหนึ่งประหารด้วยท่อนไม้

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ก็นัยเพราะมีเหตุเช่นนั้นเป็นต้นมา การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จึงปรากฏ การตีเตือนจึงปรากฏ การกล่าวเท็จ จึงปรากฏ การถือท่อนไม้จึงปรากฏ ครั้นนั้นแล พวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างก็ปรับทุกข์กันว่า พ่อเอ๊ย ก็การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จักปรากฏ การตีเตือนจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือท่อนไม้จักปรากฏ ในเพราะบาปกรรมเหล่านี้ บาปกรรมเหล่านั้นเกิดปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย อย่างกระนั้นเลย พวกเราจักสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ตีเตือนผู้ที่ควร

ติเตียนได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ขบไล่ผู้ที่ควรขบไล่ได้โดยชอบ ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนข้าวสาทิให้แก่
ผู้นั้น ดังนี้

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้น พวกมันเข้าไปหาสัตว์ที่สวยามกว่า
นำคูน่าชมกว่า นำเลื่อมใสกว่า และนำเกรงขามมากกว่าสัตว์ทุกคนแล้ว จึงแจ้งเรื่องนี้ว่า ข้าแต่สัตว์
ผู้เจริญ มาเถิดพ่อ ขอพองว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้โดยชอบ
จงขบไล่ผู้ที่ควรขบไล่ได้โดยชอบเถิด ส่วนพวกข้าพเจ้าจักแบ่งส่วนข้าวสาทิให้แก่พ่อ

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ สัตว์ผู้นั้นแลรับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว จึงว่ากล่าวผู้ที่ควร
ว่ากล่าวได้โดยชอบ ติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้โดยชอบ ขบไล่ผู้ที่ควรขบไล่ได้โดยชอบ ส่วนสัตว์
เหล่านั้นก็แบ่งส่วนข้าวสาทิให้แก่สัตว์ที่เป็นหัวหน้านั้นๆ

[63] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าอันมหาชนสมมติ ดังนี้แล
อีกขระว่า มหาชนสมมติ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับแรก เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้า เป็นใหญ่ยิ่งแห่งเขต
ทั้งหลาย ดังนี้แล อีกขระว่ากษัตริย์ กษัตริย์ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สอง เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้ายัง
ชนเหล่าอื่นให้สุใจได้โดยธรรม ดังนี้แล อีกขระว่า ราชา ราชา จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สาม

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการดังนี้แล การบังเกิดขึ้น แห่งพวกกษัตริย์นั้น
มีขึ้นได้ เพราะอีกขระที่รู้จักกันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณ อย่างนี้แล เรื่องของสัตว์เหล่านั้น
จะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ช่นออกไปจากธรรม

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ความจริง ธรรมเท่านั้น เป็นของประเสริฐสุดในประชุมชน
ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลังๆ

[64] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์บางจำพวกได้มีความคิดขึ้นอย่างนี้ว่า
พ่อเอ๋ย การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จักปรากฏ การติเตียนจักปรากฏ การกล่าวเท็จจักปรากฏ
การถือท่อนไม้จักปรากฏ การขบไล่ จักปรากฏ ในเพราะบาปกรรมเหล่าใด บาปกรรมเหล่านั้นเกิด
ปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย อย่างกระนั้นเลย พวกเราควรไปลอยอกุศลธรรมที่ชั่วช้ากันเถิด
สัตว์เหล่านั้นพวกมันลอยอกุศลธรรมที่ชั่วช้าแล้ว

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นพวกมันลอยอกุศลธรรมที่ชั่วช้าอยู่
ดังนี้แล อีกขระว่า พวกพราหมณ์ ๆ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับแรก พราหมณ์เหล่านั้นพวกมันสร้าง
กระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่า เฟ่งอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ พวกเขา
ไม่มีการหุงต้ม และไม่มีการดำข้าวเวลาเย็น เวลาเช้า ก็พากันเที่ยวแสวงหา อาหารตามคามนิคมและ
ราชธานี เพื่อบริโภคในเวลาเย็นเวลาเช้า เขาเหล่านั้น ครั้นได้อาหารแล้ว จึงพากันกลับไปเฟ่งอยู่ใน
กระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่าอีก คนทั้งหลายเห็นพฤติกรรมของพวกพราหมณ์นั้นแล้ว
พากันพูดอย่างนี้ว่าพ่อเอ๋ย สัตว์พวกนี้แลพากันมาสร้างกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่า

แล้วฟังอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ ไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการดำข้าว เวลาเย็นเวลาเช้า ก็พากันเที่ยวแสวงหาอาหารตามคามนิคมและราชธานี เพื่อบริโภคในเวลาเย็นเวลาเช้า เขาเหล่านั้น ครั้นได้อาหารแล้วจึงพากันกลับไปฟังอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่าอีก

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุนี้แล อักขระว่า พวกเจริญมาน ดังนี้ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สอง บรรดาสัตว์เหล่านั้นแล สัตว์บางพวกเมื่อไม่อาจสำเร็จมานได้ ที่กระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปยังคามและนิคมที่ใกล้เคียงแล้วก็จัดทำพระคัมภีร์มาอยู่ คนทั้งหลายเห็นพฤติกรรมของพวกพราหมณ์นั้นแล้ว จึงพูดอย่างนี้ว่า พ่อเอ๋ย ก็สัตว์เหล่านี้ไม่อาจสำเร็จมานได้ที่กระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในทวาชะราวป่า เที่ยวไปยังบ้านและนิคมที่ใกล้เคียง จัดทำพระคัมภีร์ไปอยู่

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ บัดนี้พวกชนเหล่านี้ไม่ฟังอยู่ บัดนี้ พวกชนเหล่านี้ไม่ฟังอยู่ ดังนี้แล อักขระว่า อชฌายิกา อชฌายิกา จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สาม

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็สมัยนั้นการทรงจำ การสอน การบอกมนต์ ถูกสมมติว่า เลว มาในบัดนี้ สมมติว่าประเสริฐ ด้วยประการดังกล่าวมานี้แล การอุบัติขึ้นแห่งพวกพราหมณ์ นั้น มีขึ้นได้ เพราะอักขระที่รู้กันว่าเป็นของดีเป็นของโบราณอย่างนี้แล เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกัน หรือเหมือนกันจะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น ไม่ใช่หนีออกไปจากกรรม

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ความจริงกรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐสุดในประชุมชน ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง

[65] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้นแล สัตว์บางจำพวกยึดมั่น เมถุนธรรม แล้วประกอบการทำงานเป็นแผนก ๆ เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นยึดมั่นเมถุนธรรม แล้วประกอบการทำงานเป็นแผนก ๆ นั้นแล อักขระว่า เวสุสา เวสุสา ดังนี้ จึงอุบัติขึ้น

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้ การอุบัติขึ้นแห่งพวกแพศย์นั้น มีขึ้นได้เพราะอักขระที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณอย่างนี้แล เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกัน หรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น ไม่ใช่หนีออกไปจากกรรม ฯลฯ

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้แล การอุบัติขึ้นแห่งพวกศูทร นั้นมีขึ้นได้ เพราะอักขระที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณอย่างนี้แล เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น ไม่ใช่หนีออกไปจากกรรม

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ความจริงกรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐสุดในประชุมชน ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง

[66] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยอยู่ที่กษัตริย์บ้าง พราหมณ์บ้าง แพศย์บ้าง ศูทร บ้าง คำนิพนธ์ของตน จึงได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยประสงค์ว่า เราจักเป็นสมณะ

ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ พวกสมณะจะเกิดมีขึ้นได้ จากวรรณะทั้งสี่ นี้แล เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น ไม่ใช่หนีออกไปจากกรรม ความจริงกรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐที่สุดในประชุมชน ทั้งในเวลาที่ยังเห็นอยู่ทั้งในเวลาภายหลัง

[67] ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ก็ดี ... พรหมณ์ก็ดี ... แพศย์ก็ดี ... ศูทรก็ดี ... สมณะก็ดี ... ประพฤติกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เพราะยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ทั้งสิ้นฯ

[68] ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ก็ดี ... พรหมณ์ก็ดี ... แพศย์ก็ดี ... ศูทรก็ดี ... สมณะก็ดี ... ประพฤติกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เพราะยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ฯ

[69] ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ก็ดี ... พรหมณ์ก็ดี ... แพศย์ก็ดี ... ศูทรก็ดี ... สมณะก็ดี ... มีปรกตกรรมทั้งสอง [คือสุจริตและทุจริต] ด้วยกาย มีปรกตกรรมทั้งสองด้วยวาจา มีปรกตกรรมทั้งสองด้วยใจ มีความเห็นปนกัน ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจความเห็นปนกัน เพราะยึดถือการกระทำด้วยอำนาจความเห็นปนกันเป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเสวยสุขบ้าง ทุกข์บ้างฯ

[70] ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ก็ดี ... พรหมณ์ก็ดี ... แพศย์ก็ดี ... ศูทรก็ดี ... สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้ง 37 แล้ว ย่อมปรินิพพานในปัจจุบันนี้ทีเดียวฯ

[71] ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ ก็บรรดาวรรณะทั้งสี่นี้ วรรณะใด เป็นภิกษุ สิ้นอาสวะแล้ว มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ววางภาระเสียได้แล้ว ลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว หมดเครื่องเกาะเกี่ยวในภพแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ วรรณะนั้นปรากฏว่า เป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลาย โดยธรรมแท้จริง มีหนีออกไปจากกรรมเลย

ดูกรรมเสฏฐะและภารทวาชะ ความจริงกรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐที่สุดในประชุมชน ทั้งในเวลาที่ยังเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการฝึกศีลธรรมจะทำให้เกิดทุกข์ภัย มิโรคมกและอายุสั้น การปฏิบัติศีลธรรมจะทำให้เกิดความผาสุก แข็งแรงและอายุยืน ใน “จักกวัตติสูตร” ดังนี้ “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ... เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย อทินนาทานก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออทินนาทาน

ถึงความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความแพร่หลาย ปาณาติบาตก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตถึงความแพร่หลาย มุสาวาทก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อมุสาวาทถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 80,000 ปี ก็มีอายุถอยลง เหลือ 40,000 ปี คูกริกษุทั้งหลายในเมื่อมนุษย์มีอายุ 40,000 ปี บุรุษคนหนึ่งขโมยเอาทรัพย์ของคนอื่นไป เขาช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้ว จึงแสดงแก่พระราชากษัตริย์ ซึ่งได้มูรธาภิเษกพร้อมด้วยกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า บุรุษผู้นี้ขโมยเอาทรัพย์ของคนอื่นไป คูกริกษุทั้งหลาย เมื่อเขาพากันกราบทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสค้ำนี้แก่บุรุษนั้นว่า พ่อบุรุษ ได้ยินว่า เธอขโมยเอาทรัพย์ของคนอื่นไปจริงหรือ บุรุษนั้นได้กราบทูลคำเท็จทั้งรู้อยู่ว่า ไม่จริงเลยพระพุทธเจ้าข้าฯ” (ที.ปา.11/42)

“คูกริกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ ... ความขัดสนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย อทินนาทานก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออทินนาทานถึงความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความแพร่หลาย ปาณาติบาตก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตถึงความแพร่หลาย มุสาวาทก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อมุสาวาทถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 40,000 ปี ก็มีอายุ 20,000 ปีฯ คูกริกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 20,000 ปี บุรุษคนหนึ่งขโมยเอาทรัพย์ของคนอื่นไป บุรุษอีกคนหนึ่งจึงกราบทูลแก่พระราชากษัตริย์ ซึ่งได้มูรธาภิเษก เป็นการต่อเสียดว่า พระพุทธเจ้าข้าบุรุษชื่อนี้ขโมยเอาทรัพย์ของคนอื่นไปฯ” (ที.ปา.11/43)

“คูกริกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ ... ความขัดสนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย ปิสุนาวาจาก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อปิสุนาวาจาถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 20,000 ปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 10,000 ปีฯ คูกริกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10,000 ปี สัตว์บางพวกมีวรรณะดี สัตว์บางพวกมีวรรณะไม่ดี ในสัตว์ทั้งสองพวกนั้น สัตว์พวกที่มีวรรณะไม่ดีก็เฟื่องเลี้ยงสัตว์พวกที่มีวรรณะดี ถึงความประพฤติล่วงในภรรยาของคนอื่นฯ” (ที.ปา.11/44)

“คูกริกษุทั้งหลาย ... ความขัดสนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย อทินนาทานก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออทินนาทานถึงความแพร่หลาย กามสุมิฉฉาจารก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อกามสุมิฉฉาจารถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 10,000 ปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 5,000 ปีฯ คูกริกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 5,000 ปี

ธรรม 2 ประการคือพรุสวาจาและสัมผัปลาปะก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อธรรม 2 ประการถึงความ
 แพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจาก
 อายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 5,000 ปี บางพวกมีอายุ 2,500 ปี บางพวก
 มีอายุ 2,000 ปีฯ คูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 2,500 ปี อภิขณาและพยาบาท ก็ได้ถึงความ
 แพร่หลาย เมื่ออภิขณาและพยาบาทถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย
 แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่
 มีอายุ 2,500 ปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 1,000 ปีฯ คูกรภิกษุทั้งหลายในเมื่อมนุษย์มีอายุ 1,000 ปี
 มิจฉาทิฐิก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อมิจฉาทิฐิถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็
 เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวกเขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง
 บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 1,000 ปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 500 ปีฯ คูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ
 500 ปี ธรรม 3 ประการคือ อธรรมราคะ วิสมโลก มิจฉาธรรม ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อธรรม
 3 ประการถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็เสื่อมถอย เมื่อพวก
 เขาเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ 500 ปี บางพวกมีอายุ
 250 ปี บางพวกมีอายุ 200 ปีฯ คูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 250 ปี ธรรมเหล่านี้คือ ความไม่
 ปฏิบัติชอบในมารดา ความไม่ปฏิบัติชอบในบิดา ความไม่ปฏิบัติชอบในสมณะ ความไม่ปฏิบัติ
 ชอบในพราหมณ์ ความไม่อ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูล ก็ได้ถึงความแพร่หลายฯ ... ความขัด
 สนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย อทินนาทานก็ได้ถึงความ
 แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานถึงความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความ
 แพร่หลาย ปาณาติบาตถึงความแพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตถึงความแพร่หลาย มุสาวาทก็ได้ถึงความ
 แพร่หลาย เมื่อมุสาวาทถึงความแพร่หลาย ปิสุณาวาจาก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อปิสุณาวาจาถึง
 ความแพร่หลาย กาเมสุมิฉาจารก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อกาเมสุมิฉาจารถึงความแพร่หลาย
 ธรรม 2 ประการคือ พรุสวาจา และ สัมผัปลาปะก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อธรรม 2 ประการถึง
 ความแพร่หลาย อภิขณาและพยาบาทก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออภิขณาและพยาบาทถึงความ
 แพร่หลาย มิจฉาทิฐิก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อมิจฉาทิฐิถึงความแพร่หลาย ธรรม 3 ประการคือ
 อธรรมราคะ วิสมโลก มิจฉาธรรม ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อธรรม 3 ประการถึงความแพร่หลาย
 ธรรมเหล่านี้คือ ความไม่ปฏิบัติชอบในมารดา ความไม่ปฏิบัติชอบในบิดา ความไม่ปฏิบัติชอบใน
 สมณะ ความไม่ปฏิบัติชอบในพราหมณ์ ความไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ก็ได้ถึงความ
 แพร่หลาย เมื่อธรรมเหล่านี้ถึงความแพร่หลาย แม้อายุของสัตว์เหล่านั้นก็เสื่อมถอย แม้วรรณะก็
 เสื่อมถอย เมื่อสัตว์เหล่านั้นเสื่อมถอยจากอายุบ้าง เสื่อมถอยจากวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุ
 250 ปี ก็มีอายุถอยลงเหลือ 100 ปีฯ” (ที.ปา.11/45)

“คุณกริษุทั้งหลาย จักมีสมัยที่มนุษย์เหล่านี้มีบุตรอายุ 10 ปี ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี เด็กหญิงมีอายุ 5 ปี จักสมควรมีสามีได้ คุณกริษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี รสเหล่านี้คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และเกลือ จักอันตรายกันไปสิ้น คุณกริษุทั้งหลายในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี หล้ากับแก้มักเป็นอาหารอย่างดี ... คุณกริษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี กุศลกรรมบถ 10 จักอันตรายกันไปหมดสิ้น อกุศลกรรมบถ 10 จักรุ่งเรืองเหลือเกิน คุณกริษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี แม่แต่ชื่อว่ากุศลก็จักไม่มี และคนทำกุศลจักมีแต่ไหน ... คุณกริษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี เขาจักไม่มีจิตคิดเคารพยำเกรงว่านี่แม่ นี่น้ำ นี่พ่อ นี่อา นี่ป้า นี่ภรรยาของอาจารย์ หรือว่านี่ภรรยาของท่านที่เคารพทั้งหลาย สัตว์โลกจักถึงความสมสู่ปะปนกันหมด เปรียบเหมือน แพะ ไก่ สุนัขบ้าน สุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น คุณกริษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี สัตว์เหล่านั้นต่างก็จักเกิดความอาฆาต ความพยาบาทความคิดร้ายความคิดจะฆ่าอย่างแรงกล้าในกันและกัน มารดากับบุตรก็ดี บุตรกับมารดาก็ดี บิดากับบุตรก็ดี บุตรกับบิดาก็ดี พี่ชายกับน้องหญิงก็ดี น้องหญิงกับพี่ชายก็ดี จักเกิดความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดจะฆ่าอย่างแรงกล้า นายพรานเนื้อเห็นเนื้อเข้าเกิดความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดจะฆ่า อย่างแรงกล้า ฉันท ไฉนนั้นเหมือนกันฯ” (ที.ปา.11/46)

“คุณกริษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 10 ปี จักมีสัตว์อันตรายกับสิ้น 7 วัน มนุษย์เหล่านั้นจักกลับได้ความสำคัญกันเองว่าเป็นเนื้อ ศัสตราทั้งหลายอันคมจักปรากฏมีในมือของพวกเขา พวกเขาจะฆ่ากันเองด้วยศัสตราอันคมนั้น โดยสำคัญว่า นี่เนื้อ คุณกริษุทั้งหลาย ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นบางพวกมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราอย่าฆ่าใคร ๆ และใคร ๆ ก็อย่าฆ่าเรา อย่างกระนั้นเลย เราควรเข้าไปตามป่าหญ้าสุมทุมป่าไม้ ระหว่างเกาะ หรือชอกเขา มีรากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตอยู่ เขาพากันเข้าไปตามป่าหญ้าสุมทุมป่าไม้ ระหว่างเกาะหรือชอกเขา มีรากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตอยู่ตลอด 7 วัน เมื่อล่วง 7 วันไป เขาพากันออกจากป่าหญ้าสุมทุมป่าไม้ ระหว่างเกาะ ชอกเขา แล้วต่างสวมกอดกันและกัน จักจับร้องดีใจอย่างเหลือเกินในที่ประชุมว่า สัตว์ผู้เจริญ เราพบเห็นกันแล้ว ท่านยังมีชีวิตอยู่หรือ ๆฯ คุณกริษุทั้งหลาย ลำดับนั้น สัตว์เหล่านั้นจักมีความคิดอย่างนี้ว่า เราถึงความสิ้นญาติอย่างใหญ่เห็นปานนี้ เหตุเพราะสมათานุศลที่เป็นอกุศล อย่างกระนั้นเลยเราควรทำกุศล ควรทำกุศลอะไร เราควรงดเว้นปาณาติบาต ควรสมათานุศลธรรมนี้แล้วประพฤติ เขาจักงดเว้นจากปาณาติบาตจักสมათานุศลธรรมนี้ แล้วประพฤติเพราะเหตุที่สมათานุศลธรรม เขาจักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง เมื่อเขาเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ทั้งหลายที่มีอายุ 10 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 20 ปีฯ คุณกริษุทั้งหลาย ลำดับนั้นสัตว์เหล่านั้นจักมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง เพราะเหตุที่สมათานุศลธรรม อย่างกระนั้นเลย เราควรทำกุศลยิ่ง ๆ ขึ้นไป ควรทำกุศลอะไร เราควร

งดเว้นจากอกุศลนาทาน ควรงดเว้นจากกาเมศุมิฉณาจาร ควรงดเว้นจากปิสุณาวาจา ควรงดเว้นจาก
 ผรุสวาจา ควรงดเว้นจากสัมผัปปลาปะ ควรละอกิขณา ควรละพยาบาท ควรละมิฉณาภิฐิ ควรละ
 ธรรม 3 ประการ คือ อธรรมราคะ วิสมโลก มิฉณาธรรม อย่างกระนั้นเลย เราควรปฏิบัติชอบใน
 มารดา ควรปฏิบัติชอบในบิดา ควรปฏิบัติชอบในสมณะ ควรปฏิบัติชอบในพรหมณ์ ควรประพฤติก
 ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูล ควรสมทานกุศลธรรมนี้แล้วประพฤติก เขาเหล่านั้นจักปฏิบัติ
 ชอบในมารดา ปฏิบัติชอบในบิดา ปฏิบัติชอบในสมณะ ปฏิบัติชอบในพรหมณ์ ประพฤติก
 ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูล จักสมทานกุศลธรรมนี้แล้วประพฤติก เพราะเหตุที่สมทานกุศล
 ธรรมเหล่านั้นเขาเหล่านั้นจักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง เมื่อเขาเหล่านั้นเจริญด้วย
 อายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง บุตรของคนผู้มีอายุ 20 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 40 ปี บุตรของคนผู้มี
 อายุ 40 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 80 ปี บุตรของคนผู้มีอายุ 80 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 160 ปี บุตรของ
 คนผู้มีอายุ 160 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 320 ปี บุตรของคนผู้มีอายุ 320 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 640 ปี
 บุตรของคนผู้มีอายุ 640 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 2,000 ปี บุตรของคนผู้มีอายุ 2,000 ปี จักมีอายุเจริญ
 ขึ้นถึง 4,000 ปี บุตรของคนผู้มีอายุ 4,000 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 8,000 ปี บุตรของคนผู้มีอายุ 8,000 ปี
 จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 20,000 ปี บุตรของคนผู้มีอายุ 20,000 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 40,000 ปี บุตรของ
 คนผู้มีอายุ 40,000 ปี จักมีอายุเจริญขึ้นถึง 80,000 ปีฯ” (ที.ปา.11/47)

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี เด็กหญิงมีอายุ 500 ปี จึงจักสมควรมี
 สามีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี จักเกิดมีอาพาธ 3 อย่าง คือ ความอยากกิน 1
 ความไม่อยากกิน 1 ความแก่ 1 ...” (ที.ปา.11/48)

ประวัติศาสตร์การแพทย์และสุขภาพของประเทศไทย

หมอชีวกโกมารภัจจ์ สูดยอดหมออัจฉริยะ

จากคำกล่าวของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ที่ทำให้ท่านสำเร็จศิลปการแพทย์ภายในเวลา 7 ปี
 คือ “ไม่เห็นสิ่งใดเลยที่ไม่เป็นยา ซึ่งทำให้อาจารย์ของท่านได้กล่าวแสดงความยินดีว่า “ดีมากชีวก
 บัดนี้เข้าศึกษาสำเร็จแล้ว มีความรู้มากพอที่จะเป็นหมอรักษาคนป่วยได้” (ธรรมทศน์สมาคม. 2558 :
 10-11) ซึ่งตรงกับหลักของการแพทย์วิถีพุทธ ที่สามารถนำทุกอย่างมาใช้ในการบำบัดรักษาอาการ
 เจ็บป่วยด้วย ทั้งวัตถุดิบธรรมชาติที่มีสารพิษสารเคมีตกค้างน้อยที่สุดเพื่อดูแลสุขภาพทางกาย และ
 พุทธธรรมเพื่อล้างกิเลสในจิตวิญญาณที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงของการเจ็บป่วย โดยจะใช้สิ่งที่ประหยัด
 เรียบง่าย ใกล้เคียง ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ได้ผลเร็ว มีประสิทธิภาพสูง พึ่งตนเองได้ และ
 ประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างมั่นคง (ใจเพชร กล้าจน. 2556 : 14-15)

หมอชีวกเป็นหมอที่มีชื่อเสียงร่ำลือว่ามีฝีมือการรักษายอดเยี่ยมอย่างมาก ซึ่งท่านยังเป็นหมอหลวงประจำพระเจ้าพิมพิสารรวมถึงฝ่ายในและพระพุทธเจ้ารวมถึงพระภิกษุสงฆ์ โดยครั้งหนึ่งท่านได้ถวายการรักษาพระพุทธเจ้าด้วยวิธีระบายออกเนื่องจากทรงมีพระวรกายหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษจึงทรงต้องการจะเสวยพระโอสถประจุ (ยาถ่าย) หมอชีวกจึงถวายก้านอุบล (บัวสาย) 3 ก้าน ที่อบด้วยยาต่าง ๆ โดยให้พระองค์ทรงสูดดมซึ่ง 1 ก้าน จะทำให้พระองค์ทรงถ่ายถึง 10 ครั้ง รวมเป็น 30 ครั้ง แต่เพราะพระวรกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมักหมมด้วยสิ่งที่เป็นโทษจะทำให้พระองค์ทรงถ่ายเพียง 29 ครั้ง จึงควรรให้พระองค์ทรงसनาน (อาบน้ำชำระร่างกาย) ก็จะถ่ายอีก 1 ครั้ง จึงจะครบ 30 ครั้ง พอดี (ธรรมทศนัสมาคม. 2558 : 37-39) ซึ่งตรงกับหลักการถอนพิษที่สะสมจนทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายต่าง ๆ ออกจากร่างกายของแพทย์วิถีพุทธ คือ การสวนล้างลำไส้ใหญ่ด้วยน้ำสมุนไพรที่ถูกต้อง เนื่องจากเป็นการกระตุ้นให้มีการขับถ่ายมากกว่าปกติเพื่อนำของเสียที่เป็นกากอาหาร ของเหลวและก๊าซที่อยู่ในลำไส้ใหญ่ ออกมาทางทวารหนักเช่นกัน (ใจเพชร กล้าจน. 2556 : 104-105)

ในกาลต่อมา มีหมอชีวกได้ขอพระพุทธเจ้า ทรงอนุญาตให้ภิกษุบริหารกายกับอบสมุนไพร เนื่องจากมีพวกทายก (ผู้ให้ที่เป็นชาย) กับทายิกา (ผู้ให้ที่เป็นหญิง) ในกรุงเวสาลีนครหลวงของแคว้นวัชชี มักถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารอันประณีต (รสเลิศจัดปรุงอย่างสุดฝีมือ) ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารอันประณีตเหล่านั้นบ่อย ๆ ทำให้มีร่างกายสังสมด้วยโทษภัยอาพาธ (เจ็บป่วย) มาก ซึ่งหมอชีวกเดินทางไปกระทำกิจที่กรุงเวสาลีเห็นภิกษุทั้งหลายมีร่างกายสังสมไปด้วยโทษและอาพาธกันจำนวนมากจึงคิดช่วยเหลือเพราะเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลายท่านจึงขอให้ทรงอนุญาตที่จังหวัดกรม (สถานที่เดินไปมาโดยมีสติกำกับไม่ให้เกิดกิเลสครอบงำได้) และเรือนไฟ (เรือนอบสมุนไพรรักษาโรค) แก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตที่จังหวัดกรมและเรือนไฟ” (ธรรมทศนัสมาคม. 2558 : 43-44) ซึ่งตรงกับหลักการถอนพิษที่สะสมจนทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายต่าง ๆ ออกจากร่างกายของแพทย์วิถีพุทธ คือ การอบด้วยสมุนไพรที่ถูกต้องและการออกกำลังกาย กดจุดลมปราณ โยคะ และกายบริหารที่ถูกต้อง นอกจากนี้เป็นการถอนพิษออกจากร่างการแล้วยังได้ฝึกสมณะเพื่อเพิ่มความนิงในการมีสติล้างกิเลสด้วย (ใจเพชร กล้าจน. 2557 : 96-108)

จากเหตุการณ์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ชิวกัมพวันนั้นเอง หมอชีวกได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลถามข้อสงสัยของตนเรื่องการฆ่าสัตว์แล้วอ้างว่าเพื่อนำมาถวายพระสมณโคดม ดังนั้นพระองค์จึงตรัสว่า “ดูก่อนชีวก เรากล่าวเนื้อสัตว์ไม่ควรเป็นของบริโภคน ด้วยเหตุ 3 ประการ คือ

1. เนื้อที่ตนเห็นว่าเขาจะจงฆ่าสัตว์ (ทิฏฐัง)
2. เนื้อที่ตนได้ยินว่าเขาจะจงฆ่าสัตว์ (สุตัง)
3. เนื้อที่ตนสงสัยรังเกียจว่าเขาจะจงฆ่าสัตว์ (ปริสังกิตัง)

และเรากล่าวว่า เนื้อสัตว์เป็นของควรบริโภค ด้วยเหตุ 3 ประการ คือ

1. เนื้อที่ตนไม่ได้เห็นว่าเขาจะจงฆ่าสัตว์ (อทิฏฐัง)
2. เนื้อที่ตนไม่ได้ยินว่าเขาจะจงฆ่าสัตว์ (อสุตัง)
3. เนื้อที่ตนไม่ได้สงสัยจริงเกี่ยวกับว่าเขาจะจงฆ่าสัตว์ (อปริสังกิตัง)”

ซึ่งพระองค์ทรงตรัสต่อว่า “ดูก่อนชีวก ภิกษุในธรรมวินัยนี้อาศัยบ้านหรือหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ ภิกษุจะมีใจประกอบด้วยเมตตา (คิดที่จะช่วยเขา) กรุณา (ลงมือช่วยเขา) มุทิตา (ยินดีที่จะช่วยเขาให้ได้ดี) อุเบกขา (วางใจเป็นกลางเที่ยงธรรม) แผลไปตลอดทั้ง 4 ทิศ แผลไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่าในที่มุกสถานด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เต็มเปี่ยมหาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีกรรมเบียดเบียนอยู่” แต่เมื่อคบดี (ผู้มีฐานะ) หรือบุตรคบดีจะอังกาส (ถวายอาหาร) ภิกษุบิณฑบาตอันประณีต ภิกษุย่อมไม่มีความคิดว่า “ดีหนออังกาสเราด้วยอาหารประณีตเช่นนี้ต่อ ๆ ไปอีก” เนื่องจากภิกษุนั้นจะไม่กำหนด (ใคร่อยากในรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัส) ไม่ยอมสยบ ไม่รับฉันทินบิณฑบาต จะมีปกติเห็นโทษมีปัญญาเครื่องถอนกิเลสตนบริโภคอยู่

พระองค์จึงตรัสถามว่า “ดูก่อนชีวก ท่านเข้าใจว่าอย่างไร ภิกษุนั้นยอมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น หรือเพื่อเบียดเบียนทั้ง 2 ฝ่าย บ้างหรือไม่” และทรงตรัสว่า “ท่านจงรู้เถิดว่าผู้ใดฆ่าสัตว์จะจงตถาคต (เป็นพระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า) หรือสาวกของตถาคต ผู้นั้นย่อมประสบ (การเกิดผล)บาปเป็นอันมากมิใช่บุญ (การชำระกิเลส) เลย ด้วยเหตุ 5 ประการนี้ คือ

1. ผู้นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงไปนำสัตว์ชื่อนั้นมา นี้ย่อมเกิดผลบาป มิใช่บุญเลย
2. สัตว์นั้นเมื่อถูกเขาผูกคอต้มมาได้รับทุกข์โศกเสียใจ นี้ย่อมเกิดผลบาปมาก มิใช่บุญเลย
3. ผู้นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงฆ่าสัตว์ตัวนี้ นี้ย่อมเกิดผลบาปมาก มิใช่บุญเลย
4. สัตว์นั้นเมื่อกำลัง โคนเขาฆ่าอยู่ ย่อมได้รับทุกข์โศกเสียใจ นี้ย่อมเกิดผลบาปมาก มิใช่บุญเลย

5. ผู้นั้นยอมกระทำให้ตถาคตและสาวกของตถาคตยินดีด้วยเนื้อสัตว์ที่ไม่สมควร (อกัปปิยะ) นี้ย่อมเกิดผลบาปมาก มิใช่บุญเลย” (ธรรมทศนัสมาคม. 2558 : 53-57)

ซึ่งตรงกับหลักการถอนพิษที่สะสมจนทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายต่าง ๆ ออกจากร่างกายของแพทย์วิถีพุทธ คือ การรับประทานอาหารปรับสมดุลร่างกาย โดยแนะนำให้เพิ่มการรับประทานผักและผลไม้ที่ไม่หวานจัดรวมถึงโปรตีนจากถั่วเป็นหลัก แต่ในท่านที่ไม่สามารถงดเนื้อสัตว์ได้จริง ๆ ก็อนุโลมให้รับประทานปลากับไข่ได้ เพื่อหลีกเลี่ยงสารพิษสารเคมีที่อยู่ในเนื้อสัตว์ และวิบากบาปในการเบียดเบียนสัตว์ ที่เป็นสาเหตุสำคัญในการเจ็บป่วยและอาการไม่สบายต่าง ๆ (ใจเพชร กล้าจน. 2557 : 162-186)

เส้นทางประวัติศาสตร์สุขภาพประเทศไทย

สมัยกรุงสุโขทัย พ.ศ. 1792-1981 การแพทย์แผนโบราณของไทยได้มีการผสมผสานกับอายุรเวทของอินเดีย เนื่องจากอาณาจักรกัมพูชาที่รุ่งเรืองก่อนหน้าอาณาจักรสุโขทัยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมไปถึงคติความเชื่อในพุทธศาสนานิกายมหายาน ดังปรากฏพระโภษัชยคุรุไวฑูรยประภาเป็นประธานในอโรคยาศาล ทำให้สันนิษฐานว่าอาณาจักรสุโขทัยคงรับเอาความรู้ในเรื่องการแพทย์ตามคติพราหมณ์ฮินดู เข้ามาผสมผสานกับความรู้เดิมในท้องถิ่น อีกทั้งไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าในสุโขทัยมีรูปแบบหรือวิธีการรักษาโรคโดยเฉพาะแต่อย่างใด จึงอนุมานว่าลักษณะการแพทย์การรักษาเป็นการใช้สมุนไพรวมไปถึงเวทมนต์คาถาสังสัทธิอันเป็นความเชื่อดั้งเดิม (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. 2556 : 36)

ต่อมาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199-พ.ศ. 2231 ค้นพบเอกสารรวบรวมตำรายาต่าง ๆ ที่หมอลหลวงได้ประกอบถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ ตำราพระโอสถพระนารายณ์ ซึ่งมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์การแพทย์ของไทย ในสมัยอยุธยาตอนกลางซึ่งมีผู้นำมาวิเคราะห์ศึกษาต่ออีกมากมายหลายท่าน ทำให้ได้ทราบถึงแนวคิดและวิธีวิทยาของการแพทย์แผนไทยแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดในเรื่องร่างกายประกอบด้วยธาตุ 4 เรื่องที่มาของโรคแล้วใช้ยาเพื่อปรับธาตุ และเรื่องสมมุติฐานของโรคที่เกิดจากสมุฏฐาน 4 ประการขาดความสมดุล

ซึ่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ตำราแพทย์ต่าง ๆ ที่มีใช้กันมานั้นได้สูญหายไปบ้าง คลาดเคลื่อนไปบ้างจึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ชำระสอบสวนตรวจทานคัมภีร์ต่าง ๆ รวบรวมและจัดทำขึ้น เรียกว่า ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง ประกอบด้วยคัมภีร์แพทย์ 10 คัมภีร์ ซึ่งนับเป็นตำราการแพทย์แผนไทยฉบับมาตรฐานฉบับแรกสุด โดยมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องโรค การรักษาโรค ยาที่ใช้ แนวคิดเรื่องการเจ็บป่วยของไทย (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. 2556 : 114)

ทำให้มีการเปิดโรงเรียนราชแพทยาลัยหลังจากได้รับอิทธิพลของการแพทย์แผนตะวันตก ซึ่งเรียนร่วมกับการแพทย์แผนไทยใน พ.ศ. 2450 แต่ได้ยุติการเรียนการสอนวิชาการแพทย์แผนโบราณของไทยใน พ.ศ. 2458 โดยมีการให้เหตุผลว่า “การเรียนวิชาแพทย์แผนโบราณกับแผนตะวันตกไม่สอดคล้องกัน ทำให้นักเรียนสับสนและยาไทยที่นำมาใช้ก็เป็นยาส่วนตัวของแพทย์ผู้ใช้ โดยมักปิดบังหวงวิชา เครื่องยาสมุนไพรมีหลายชนิดอีกทั้งร้านขายยาไทยก็น้อยลงทุกทีจนหายาก” (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. 2556 : 208)

หลังจากนั้นประเทศไทยในฐานะสมาชิกองค์การอนามัยโลกขานรับแถลงการ อัลมา อตา จึงจัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาการใช้สมุนไพรแห่งชาติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อนำการแพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพรเข้าไปในงานสาธารณสุขมูลฐานเป็นแนวทางหลักให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health for All) แต่พบอุปสรรคเชิงโครงสร้างนโยบายจนไม่อาจผลักดันงานได้ตามที่กำหนดบทบาทไว้ (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. 2556 : 296) แต่ยังมี การผลักดันอย่างต่อเนื่องจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) กระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มโครงการศึกษาวิจัยยาสมุนไพร มีโครงการสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานเป็นจุดเริ่มต้นของงานสมุนไพร การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์แผนไทย (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. 2556 : 303)

ในปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุข มีการจัดตั้งกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง กรม พ.ศ. 2545 มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอื่น เพื่อคุ้มครอง อนุรักษ์ และ ส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยให้ทัดเทียมการแพทย์แผนปัจจุบัน (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. 2556 : 323)

จะเห็นได้ว่าในอดีตจนถึงปัจจุบัน การแพทย์ของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัยทั้งความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ที่มาการเกิดโรค วิธีการรักษา โดยมีการผสมผสานรวมกันกับการแพทย์ดั้งเดิมของไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ถึงแม้ว่าช่วงหนึ่งมีการยุติที่จะส่งเสริมแพทย์แผนไทยแล้วสนับสนุนเฉพาะการแพทย์แผนตะวันตกก็ตาม ภายหลังจากนั้นก็มีการแถลงการขององค์การอนามัยโลกให้ส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรให้ประชาชนใช้พึ่งตนเองในทุกประเทศที่เป็นสมาชิก ซึ่งตรงกับหลักการแพทย์วิถีพุทธ ที่มีการบูรณาการแนวคิด พุทธธรรมะ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาสุขภาวะตามหลักวิทยาศาสตร์สุขภาพ แผนปัจจุบัน แนวคิดการแพทย์แผนไทยและแผนพื้นบ้าน แนวคิดการแพทย์ทางเลือก แนวคิดสุขภาพบุญนิยม แนวคิดวิทยาศาสตร์สุขภาพแผนปัจจุบัน แนวคิดทฤษฎีกายวิภาคศาสตร์และ สรีรวิทยา และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสสารกับพลังงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยอาศัยหลักของธรรมชาติบำบัดและการลดกิเลสเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพองค์รวมทุกด้าน ทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางปัญญา

จากข้อมูลประวัติการกำเนิดของโลกและชีวิต และประวัติศาสตร์การแพทย์และสุขภาพของประเทศไทยข้างต้น จะเห็นได้ว่า การแพทย์และสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์มีที่มาและเส้นทางการกำเนิดและพัฒนาขึ้นมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งปัจจุบันเป็นการแพทย์แผนวิทยาศาสตร์ (แผนปัจจุบัน) ที่ประชาชนใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเองเป็นหลัก หลังจากที่ผู้วิจัย ได้สำเร็จการศึกษา

ในระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาสาธารณสุขศาสตร์และบริหารสาธารณสุข และได้เข้ารับราชการในโรงพยาบาลในสายงานด้านสาธารณสุขมูลฐาน ผู้วิจัย ได้ใช้องค์ความรู้ด้านสุขภาพแผนปัจจุบันอย่างเต็มความสามารถ ในการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชน แต่พบว่าสามารถแก้ปัญหาสุขภาพได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีปัญหาสุขภาพอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ยิ่งไปกว่านั้นปัญหา กลับบานปลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาโรคเรื้อรัง เช่น โรคมะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง ปวดตามข้อ ปวดตามเนื้อตัว ปัญหาทางเดินอาหาร ภูมิแพ้ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพสูงขึ้น ศักยภาพในการพึ่งตนในการดูแลสุขภาพน้อยลง ทำให้เริ่มชัดเจนว่าการดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันช่วยลดหรือแก้ปัญหาได้บางส่วน แต่อีกหลายส่วนยังไม่สามารถลดหรือแก้ปัญหาได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมอเขียว จึงเริ่มแสวงหาการศึกษาเพิ่มเติม และเรียนรู้สุขภาพแนวธรรมชาติบำบัดอย่างเป็นองค์รวม ศึกษาการดูแลสุขภาพแนวทางเลือกต่าง ๆ หลากหลายศาสตร์เพิ่มเติม และได้เริ่มลงมือปฏิบัติวิธีการดูแลสุขภาพแนวทางต่าง ๆ รวมถึงการการทำกิจกรรม ไร่สารพิษและการดำรง ชีวิตแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง เหตุปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการบูรณาการ และเป็นที่มาของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์วิถีพุทธ ดังที่จะนำเสนอต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์วิถีพุทธ

การศึกษาประวัติศาสตร์การแพทย์วิถีพุทธจากจดหมายเหตุและสื่อต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2538-2558 ของผู้ใช้การแพทย์วิถีพุทธ สถาบันบุญนิยม ในประเด็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์วิถีพุทธ โดยรวบรวมข้อมูลจากจดหมายเหตุเอกสารและสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การแพทย์วิถีพุทธ ตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2558 อันได้แก่ หนังสือ วารสาร เอกสาร และแผ่นพับที่ผู้วิจัย จัดพิมพ์และสื่อต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลทางสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สื่อออนไลน์ ดีวีดี วีซีดี เอ็มพี 3 เป็นต้น ที่ผู้วิจัยได้จัดทำ และที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์วิถีพุทธ ที่องค์กร หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ จัดทำ ซึ่งรวบรวมและนำเสนอข้อมูลได้ดังนี้

การแพทย์วิถีพุทธเป็นการแพทย์ที่นำเอาจุดดีของวิทยาศาสตร์การดูแลสุขภาพทั้ง 4 แผน คือ แผนปัจจุบัน แผนไทย แผนทางเลือกและแผนพื้นบ้าน รวมกับหลัก 8 อ. เพื่อสุขภาพที่ดีของสถาบันบุญนิยมมาบริหารจัดการองค์ความรู้ ประยุกต์ผสมผสานบูรณาการด้วยหลักธรรมของพุทธ ศาสนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เน้นการแก้ไขหรือลดปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุโดยใช้สิ่งที่ประหยัดที่สุด แต่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยวิธีที่เรียบง่าย ได้ผลรวดเร็ว สามารถพึ่งพาตนเอง

ได้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้ และมีความยั่งยืนโดยสามารถสร้างความ เป็นพุทธรูปในคนไป พร้อม ๆ กับการเกื้อกูลมวลมนุษยชาติ ด้วยการสานพลังกับหมู่มิตรดี ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยการปฏิบัติปรับสมดุลร้อนเย็นด้วยเทคนิค 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ดังนี้

1. การรับประทานสมุนไพรปรับสมดุลร้อนเย็น
2. การกัวชาหรือชูกษาหรือชูดพิษหรือชูดลม (การชูดระบายพิษทางผิวหนัง)
3. การสวนล้างพิษออกจากลำไส้ใหญ่ด้วยสมุนไพรที่ถูกกัน (ดีที่ออกซ์)
4. การแช่มือแช่เท้าหรือส่วนที่ไม่สบายในน้ำสมุนไพร ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย
5. การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบ เช็ด ด้วยสมุนไพร ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย
6. การออกกำลังกาย กด จุดลมปราณ โยคะ กายบริหาร ที่ถูกต้อง
7. การรับประทานอาหารปรับสมดุล ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย
8. ใช้ธรรมชาติ ระบาย บำเพ็ญบุญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส คบมิตรดีสร้างสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี
9. รู้เพียรรู้จักให้พอดี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นการแพทย์วิถีพุทธซึ่งมีประวัติความเป็นมา ดังนี้

“หมอเขียวมีชื่อเดิมว่า นายสำเร็จ มีทรัพย์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็น นายใจเพชร กล้าจน บิดาชื่อ นายเลียง มีทรัพย์ (ชื่อเดิม นายหล่าย มีทรัพย์) อาชีพรับราชการครู มารดาชื่อ นางครั้ง มีทรัพย์ อาชีพชานา มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 4 คน คือ นางนภาพร มีทรัพย์ นายใจเพชร กล้าจน นางสาววิจิตรา มีทรัพย์ และนายกิตติศักดิ์ มีทรัพย์ ซึ่งปัจจุบันสมาชิกทุกคนในครอบครัวเป็นจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธแห่งประเทศไทย ทำงานฟรี ไม่รับค่าตอบแทน”

(ครั้ง มีทรัพย์, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“ในสภาพของชนบทนั้น ครอบครัวเรามีฐานะปานกลางค่อนข้างยากจน แต่คนอื่น ๆ จะมองว่ามีฐานะดี เพราะมีพ่อเป็นครูและเป็นคนใจกว้าง มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือคน พ่อจึงเป็นที่เคารพ ศรัทธาของคนในหมู่บ้านตำบลและอำเภอคอนสาร เวลาชาวบ้านมีปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งกัน ชาวบ้านก็มักจะมาขอให้พ่อของเราตัดสินคดีเสมอ ซึ่งท่านจะไกล่เกลี่ยตัดสินด้วยความใจเย็นเมตตา อย่างยุติธรรม ส่วนแม่ของเรานั้น ท่านเป็นคนขยันทำงานมาก มุมานะ ทำอะไรทำจริงจัง ทำทน ใครไม่ทำก็ช่าง ฉันทำเอง หมอเขียวได้ซึมซับฝึกฝนคุณธรรมดังกล่าวจากพ่อแม่ และปัจจัยสำคัญ อย่างหนึ่งที่ทำให้หันมาสนใจสมุนไพร คือ ตอนวัยเด็กได้ซึมซับมาจากพ่อ ที่นอกจากเป็นครูแล้ว ท่านยังเป็นหมอสมุนไพรด้วย ท่านรักษาช่วยชีวิตผู้อื่นให้เห็นอยู่เสมอ หมอเขียวเคยเห็นคนถูกงูกัด ซึ่งโรงพยาบาลรักษาไม่หาย บางคนอาการปางตาย แต่พอมหาหาพ่อแล้ว ท่านสามารถรักษาให้หายได้ ด้วยสมุนไพร ซึ่งเป็นองค์ประกอบเหตุปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการแพทย์วิถีพุทธของ หมอเขียวในปัจจุบันนี้”

(นภาพร มีทรัพย์, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 7 ผู้วิจัยกับครอบครัวตระกูล “มีทรัพย์” ในช่วงวัยมัธยมศึกษาตอนปลาย
ที่มา (ครอบครัวมีทรัพย์, ภาพถ่าย. 2531)

“สำหรับบุคลิกอุปนิสัยโดยส่วนตัวของหมอเขื่อนนั้น เป็นคนจริงจัง ทำอะไรมุ่งมั่น เชื่อฟัง บิดามารดาครูอาจารย์ คราวอย่างใดก็ทำอย่างนั้น เวลาดูโทรทัศน์ เขาเห็นตัวร้าย เขาจะเกลียดมาก และเขาก็ตั้งใจไว้ว่าเขาจะต้องไม่เป็นตัวร้าย จะไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายคนอื่น มีใจสงสารคนที่ถูกทำร้ายมาก เป็นเด็กที่ค่อนข้างเรียบร้อยจนเพื่อน ๆ เลือกให้เป็นประธานนักเรียนตอนอยู่ชั้นมัธยมต้น เป็นคนที่ทำอะไรก็ทุ่มเท จะเรียนรู้อะไรก็ทุ่ม โถมพากเพียรเรียนรู้จนได้ความกระจ่างชัดในเรื่องที่สนใจนั้น ๆ จึงทำให้มีทักษะในหลายเรื่องที่ทุ่มเททำ

ตั้งแต่เด็กหมอเขื่อนตั้งใจไว้ว่าจะไม่ทำงานโรงพยาบาล เพราะรู้สึกกลัวเชื้อโรคมก ออยากเป็นทหาร สอบได้ทหารอากาศ แต่ไปรายงานตัวไปไม่ทันเลยไม่ได้เรียน และมาสอบติดทุนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร จึงได้ทำงานดูแลสุขภาพคน ซึ่งตั้งแต่ไปเรียนช่วงแรกก็ไม่ชอบใจนัก แต่ช่วงหลังก็รู้ว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นจึงตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติราชการด้วยความตั้งใจ”

(ครั้ง มีทรัพย์, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“ปี พ.ศ. 2535-2538 เมื่อจบการศึกษา คุณหมอเขื่อน รับราชการที่โรงพยาบาลห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร อยู่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ รับผิดชอบงานสาธารณสุขมูลฐาน และดำเนินโครงการนวัตกรรมของโรงพยาบาล เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมอย่างยั่งยืน โครงการแก้ไขปัญหาเด็กขาดสารอาหาร ยาเสพติด บุหรี่ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ในการช่วยเหลือประชาชนนั้น ดำเนินการไปโดยไม่มีงบประมาณ หรือมีงบประมาณน้อย แต่เห็นว่ากิจกรรมการงานและโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการนั้นมีประโยชน์ต่อประชาชน จึงตั้งใจทุ่มมาเนะดำเนินการ ทำให้คุณหมอเขื่อนได้รับคัดเลือกเป็นข้าราชการดีเด่นของโรงพยาบาลเมื่อปี พ.ศ.2536 ซึ่งในช่วงเวลา 3 ปีแรกของการ

เริ่มรับราชการ คุณหมอเขียว ได้ใช้องค์ความรู้ด้านสุขภาพแผนปัจจุบันอย่างเต็มความสามารถ ในการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชน แต่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพได้เพียงบางส่วน เท่านั้น ยังมีปัญหาสุขภาพอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ยิ่งไปกว่านั้นปัญหา กลับบานปลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาโรคเรื้อรัง เช่น โรคมะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิต สูง ไ้ไขมันในเลือดสูง ปวดตามข้อ ปวดตามเนื้อตัว ปัญหาทางเดินอาหาร ภูมิแพ้ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพสูงขึ้น ศักยภาพในการพึ่งตนในการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพน้อยลง ทำให้เริ่มชัดเจนว่าการดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันช่วยลดหรือแก้ปัญหาได้บางส่วน แต่อีกหลายส่วนยังไม่สามารถลดหรือแก้ปัญหาได้

คุณหมอเขียวจึงได้เริ่มแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและวิธีการดูแลสุขภาพแนวบุญนิยมจากการอ่านหนังสือ และได้ไปอบรมการแพทย์พื้นบ้าน และกิจกรรมผสมผสานไร้สารพิษ การดำรงชีวิตแนวเศรษฐกิจพอเพียงกับปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มพ่อผาย พ่อคำเดื่อง พ่อสุทธินันท์ ซึ่งการดำเนินการทั้งสองกิจกรรมดังกล่าว เป็นจุดสำคัญของการเรียนรู้สุขภาพแนวธรรมชาติบำบัดอย่างเป็นองค์รวม จากนั้นจึงได้ศึกษาการดูแลสุขภาพแนวทางเลือกต่าง ๆ หลากหลายศาสตร์เพิ่มเติม โดยช่วงเวลาดังกล่าวคุณหมอเขียวได้เริ่มลงมือปฏิบัติวิธีการดูแลสุขภาพแนวทางต่าง ๆ เช่น แนวบุญนิยมแนวปราชญ์ชาวบ้าน และแนวทางอื่น ๆ รวมถึงการทำกิจกรรมไร้สารพิษและการดำรงชีวิตแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง”

คุณหมอเขียวได้บุกเบิกโครงการแพทย์แผนไทยขึ้นในโรงพยาบาลห้วยใหญ่ เพราะเห็นว่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ จึงได้ดำเนินโครงการประสานแพทย์พื้นบ้าน ไปเป็นวิทยากรอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขของโรงพยาบาลห้วยใหญ่ โดยคุณหมอเขียวถือโอกาสเรียนรู้พร้อมกันไปด้วย คุณหมอเขียวบุกเบิกนาร่องการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลห้วยใหญ่หลายด้าน เริ่มจากเรื่องนวดและการใช้ยาสมุนไพร ทำให้ได้พื้นฐานตรงนั้น จึงเริ่มเห็นทางออกของสุขภาพ”

ปี พ.ศ. 2540 คุณหมอเขียวได้มีโอกาสไปงานอบรมจริยธรรมที่ศิระะอโศก จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อไปถึงศิระะอโศก ได้พบคนในชุมชนหมูกุ่มใหญ่ที่มีน้ำใจ มีศีล ลดละอบายมุข รับประทานอาหารมังสวิรัต ทำปุ๋ยชีวภาพ ทำกิจกรรมไร้สารพิษ มีการจัดการขยะให้เป็นประโยชน์ ทำสิ่งอุปโภคบริโภคจากสมุนไพร พึ่งตนเองในสิ่งจำเป็นของชีวิตด้านต่าง ๆ มีกองทุนส่วนกลางกินใช้ร่วมกัน (สาธารณโภคี) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงเรียบง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน”

(สุปราณี ซาทิพา, สัมภาษณ์. 2557, พฤศจิกายน 5)

“สิ่งนี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คุณหมอเขียว เชื่อว่า การปฏิบัติตามวิถีชีวิตดังกล่าว เป็นทางออกของการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ คุณหมอเขียว ได้ศึกษาข้อมูลอาหารมังสวิรัต ซึ่งพบข้อมูลว่า คนกินอาหารมังสวิรัตส่วนใหญ่จะมีอายุยืนกว่าคนกินเนื้อสัตว์ และการใช้หลักหยิน (เย็น) หยาง (ร้อน) ดูแลสุขภาพ จึงได้นำวิธีการดังกล่าวมาทดลองใช้กับตนเองและช่วยเหลือประชาชนที่สนใจ พบว่าได้ผลดีต่อสุขภาพ ทำให้มีความมั่นใจและสนใจวิธีการดังกล่าวมากขึ้นและสิ่งหนึ่งที่สะดุดใจคุณหมอเขียว อย่างมาก จนทำให้คุณหมอเขียว เปลี่ยนวิถีชีวิตการรับประทานอาหาร คือได้อ่านกระดาษที่ห่อหนังสือจากชาวออสเตรียที่มีข้อความว่า “คุณบอกว่าคุณมีความเมตตากับผู้คนกับสัตว์เพื่อนร่วมโลก แต่ปากคุณยังเกี่ยวกลิ่นชีวิตของผู้อื่นอยู่ คุณมีเมตตาจริงหรือเปล่า” ทำให้รู้สึกสะดุดสะดุ้ง และเข้าใจการปฏิบัติความเมตตาที่แท้จริงต่อสัตว์ จึงได้หยุดรับประทานเนื้อสัตว์ โดยรับประทานอาหารมังสวิรัตตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”

(แก่นแก้ว นาวาบุญนิยม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 8 อาหารมังสวิรัตปรับสมดุล เช่น ผักสด ผักลวก ข้าว กับข้าว และถั่วธัญพืช ที่มา (สุมาลี ปรีชาศิริพันธ์, ภาพถ่าย. 2558, มกราคม 24)

“คุณหมอเขียว ได้เข้าร่วมศึกษาและฝึกฝนการพัฒนาสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม ตามหลักการและแนวทางขององค์การบุญนิยม ที่กลุ่มสุดฝั่งฝัน (2556) ได้รวบรวมแนวคิดบุญนิยมเกี่ยวกับสุขภาพ การพึ่งตน และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสิ่งที่เป็นประโยชน์สุขสู่สังคม ซึ่งคุณหมอเขียวได้นำมาบูรณาการเป็นองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ ดังนำเสนอต่อไปนี้”

(แก่นแก้ว นาวาบุญนิยม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

การมีสุขภาพดีด้วยหลัก 8 อ. 1) อธิปไตย 2) อารมณ์ 3) อาหาร 4) อากาศ 5) ออกกำลังกาย หรืออริยาบถ 6) เอนกาย 7) เอาพิษภัยออก 8) อาชีพ (ที่ไม่บั่นทอนชีวิต) (กลุ่มสุดฝั่งฝัน. 2556 : 66) ดังที่พ่อครูสมณะโพธิรักษ์ มีเทคนิคในการดูแลสุขภาพ และใช้หลักพุทธธรรมในการดูแลสุขภาพ ก็ใช้ 8 อ. มี

“1. อธิปไตย คือต้องมีฉันทะ คนทั้งหลายที่ต้องการให้มีอายุยืนยาว แต่วิริยะนี้ขยันใหม่ แล้วก็เอาจริง จิตตะ อาตมาว่า มีจิตเท่าไรที่ทุ่มลงไปเลย แต่แปลว่ามีจิตเอาใจใส่จะไม่มีแรงอะไร แต่ว่าถ้าทุ่มโถมใส่เข้าไปเลย มีจิตเท่าไรที่ทุ่มลงไปเต็มที่ แล้วเราจะได้อะไรอย่างนี้ ว่าเป็น วิมังสา ปฏิบัติจริงก็เกิดผล ก็เลือกเฟ้นเอง

2. อารมณฺ์ เป็นการรักษาอารมณฺ์ อารมณฺ์หรือเวทนา ถึงขั้นอุเบกขา สุขยอดเป็นฐาน นิพพานก็ต้องรู้เวทนา 108 ต้องทำให้ดีเสมอ

3. อาหาร ก็ต้องเข้าใจอาหารธรรมชาติ อาหารเป็นประโยชน์ตามโภชนาการ แต่ละคนก็ไม่เท่ากัน จะไปเอาสูตรตายตัวทุกคนเหมือนกันหมดไม่ได้ แต่ละคนก็ต้องต่างกันไปบ้าง คนนี้ร้อนมาก คนนี้เย็นมาก ตามธาตุของคน ต้องให้เหมาะสม

4. อากาศ จะต้องมีส่วนแวดล้อม มีต้นไม้ เป็นแอร์ธรรมชาติ ต้นไม้ ภูเขา ลำธาร แม่น้ำ จะให้อากาศที่ได้สัดส่วน ก็ต้องมีความเย็นความร้อนในสถานที่ที่สัดส่วนเหมาะสม แต่ทุกวันนี้เขาไม่เข้าใจ กลายเป็นป่าคอนกรีต ป่าเหล็กไปหมดแล้ว จนลมพัดเข้ามาที่หลงทาง น้ำตกเข้ามาไม่รู้จะไหลไปทางไหน ดิน น้ำ ลม ไฟ ไหลมาในป่าคอนกรีตก็หลงทางหมดแล้ว แต่ไม่ใช่ว่าปิดกั้น เพราะแบคทีเรียของป่าคงดับคนอยู่ด้วยไม่ได้ ก็ต้องทำให้ได้สัดส่วน สรุปคือมีอากาศทั้งกันเชื้อโรค ทั้งสัดส่วนที่ดี

5. ออกกำลังกาย คนมันขี้เกียจจริง ๆ บางคนไฟแรงจัดออกกำลังกายเกิน มีคนได้ข่าวว่า นายยักษ์ตัวโตออกกำลังกายเกิน อัมพฤกษ์ก๊ากแล้ว ส่วนมากจะทำขาด ไม่ค่อยทำทน การออกกำลังกายต้องออกกำลังกายให้พอเหมาะ

6. เอนกาย ก็ต้องให้พักผ่อนรู้พักก็เพียร พักไม่มากหรือพักแต่เพียรให้มากนะชีวิตคน แต่สมควรพักก็พัก มันเกินก็ทรุดเสื่อม แต่ที่มากก็คือต้องเข้าใจเองและเห็นตัวเองในเรื่องออกกำลังกาย

7. เอาพิษออก ทำให้เหงื่อออกก็ออกกำลังกายแล้ว ดีที่ออกซ์

8. อาชีพ ตัวนี้สำคัญ เรื่องอาชีพเป็นพฤติกรรมเป็นงานของมนุษย์ที่ไม่ค่อยคิดว่าเป็นโทษหรือประโยชน์ อาชีพเดี๋ยวนี้เป็นโทษเยอะ อาชีพนักธุรกิจนี้เป็นโทษเยอะ ไม่ต้องพูดถึงค้ายาบ้า ค้าพิษ ค้าอาวุธ ก็เป็นมิจฉาวฉิบสา เป็นอาชีพร้ายแรง ทำให้คนและคนอื่นอายุสั้น แม้แต่อาชีพที่ล่อแหลม ที่ตายไว ก็มีมาก ต้องรู้ว่าอาชีพที่จะให้เรามีอายุยืนคืออย่างไร แม้มันจะอายุยืนอย่างไร ทำให้ยากมีต้นไม้งาม แต่ตนเองได้รับพิษ ตนเองก็ตายก่อน ลูกเด็าก็กำพร้าสิ ไปหลงว่าต้องได้เงินทองมาก และอาชีพที่เป็นอบายมุขทำร้ายทำลายคนอื่น เช่น เศรษฐีทำน้ำเห่าตัวเขาเอง ไม่ดื่มเหล้าจะอันนี้อำมหิต รู้อยู่ว่าเหล้าไม่ดีตนเองไม่ดื่ม แต่ก็ทำมาขายมอมเมาคนอื่นเป็นพิษภัย คนแบบนี้คบไม่ได้คนหน้าเนื้อใจเสือ ตนเองรู้ว่าไม่ดีตนเองยังไม่ดื่มแต่ฆ่าคนอื่นทำร้ายคนอื่น เขาก็ร่ำรวยอย่างบาป อย่าไปทำอาชีพแบบนี้เด็ดขาด ชาตินี้คุณอาจมีเงินรักษาชีวิตไปได้ เป็นมนุษย์พิษ

ก็ได้เลย มีเทคโนโลยี มีอวัยวะเทียม มีเงินทองก็ไม่ตายง่าย แต่ชาติต่อไปคุณไม่ได้หอบหัวใจเทียมไปด้วย ก็ได้หัวใจอ่อนแอ จะหนีวิบากตามฤทธิ์เดชวัตถุ ชาตินี้อาจทำได้แต่ชาติหน้าทำไม่ได้แน่ เราอย่าทำอาชีพล่อแหลมต่ออุปัทวเหตุ ตายโหง อาชีพที่เป็นภัยต่อคนและผู้อื่น ก็ต้องเรียนรู้สัมมาอาชีพให้ดี ไม่ทำบาปทำวิบากใส่ตัว รู้จักวิธีทำบุญกุศลให้แก่ตนเอง”

(สมณะโพธิรักษ์ โพธิรักษ์โชโต, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 23)

การสร้างสุขภาพของชาวอโศก 1) เน้นการพึ่งตนเอง 2) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ปลุกฝังวัฒนธรรมในการกินอยู่หลับนอน 4) นิยมความประหยัด เรียบง่าย ปลอดภัย ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ 5) เน้นกิจกรรมการป้องกันก่อนการรักษา (กลุ่มชุดผังฝัน. 2556 : 66)

สุขภาพดีตามวิถีไทยไท ในเครือแห่ชุมชนอโศก (ลักษณะคนมีสุขภาพดีในชุมชนอโศก) 1) รูปร่างสันทัด ไม่อ้วน ไม่ผอม แลดูแข็งแรง กระปรี้กระเปร่า 2) เบิกกาย พร้อมทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทันที แม้เข้าวัยสูงอายุ 3) มีลักษณะที่เห็นหรือยามอยู่ใกล้ชิดแล้วเย็นอกเย็นใจ คือ เข้ากับคนง่าย ประสานงานดี คิดริเริ่มดี รับคำสั่งเป็นคนอื่นสั่งงานก็รับได้ ไม่ถือตัว ไม่โกรธง่าย ทำให้คนรอบข้างมีความสุข 4) ใฝ่ในการศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ 5) กินง่าย เลี้ยงง่าย นอนหลับ ขับถ่ายสะดวก เบิกบานง่าย ขยันมาก ใจดี แบ่งปันง่าย เป็นพี่เป็นน้อง อบอุน 6) จะแก่ จะป่วย จะตาย ก็เย็นอกเย็นใจ มีสติสัมปชัญญะ ไม่ไว้วาย ไม่ทุกข์ร้อน ไม่เรียกร้อง 7) มีอิสรเสรีภาพในหัวใจ เคลื่อนตัว่องไว ไป-มาง่าย รวดเร็ว เรียบง่าย สัมภาระน้อย ช่วยตนเองได้มาก (กลุ่มชุดผังฝัน. 2556 : 67)

บุญญาวุช อาวุธอันเป็นบุญของชาวอโศก 7 อันดับ 1) อาหารมังสวิรัตติ 2) ตลาดอาริยะ 3) กลกิกรมไร้สารพิษ 4) สุขภาพบุญนิยม 5) การศึกษานุญนิยม 6) การสื่อสารบุญนิยม 7) การเมืองบุญนิยม (กลุ่มชุดผังฝัน. 2556 : 9)

สารลักษณะสำคัญ 3 อย่างของคนบุญนิยม 1) ต้องศึกษาฝึกฝนจนบรรลุอุกโตภาควิมุตติ 2) ต้องศึกษาฝึกฝนจนมีความรู้ และความสามารถในการสร้างสรรค์ (มีสมรรถนะ) 3) ต้องศึกษาฝึกฝนจนมีสติปฐิธรรม 7 (กลุ่มชุดผังฝัน. 2556 : 21)

หลักประกันของชีวิต 1) พึ่งตนเองได้ มีคุณภาพคุณธรรม มีสมรรถภาพ มีความรู้ความสามารถ 2) มีภราดรภาพ มีที่พึ่ง พึ่งพิงพึ่งน้อง พึ่งญาติได้ เป็นญาติที่มีใช้เพียงแต่พี่น้องตลอดตามออกมาจากสายเลือด 3) มีบุญเก่า ปุพเพกตบุญญาตา (กลุ่มชุดผังฝัน. 2556 : 39)

คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ “ประโยชน์สูง ประหยัดสุด”, “ประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน” โดยเฉพาะคำว่า “ประโยชน์ตน” ที่มีค่าสูงสุดนั้น คือ การได้ตัดกิเลสลงไปได้เรื่อย ๆ หรือการละความเห็นแก่ตัวได้จริง ๆ แท้เมื่อใด ขณะใดเสมอ นั่นคือ “คุณค่า” แห่งความเป็นมนุษย์เพิ่มขึ้นทุกขณะ ทุกเมื่อที่ได้ ที่มี ที่เป็น

การทำงานมีคุณค่า 1) ทำให้มนุษย์มีโอกาสเป็นคนที่มีประโยชน์และพัฒนาความสามารถของตน 2) ทำให้มนุษย์สามารถล้างความเห็นแก่ตัว (ล้างอัตตา) ด้วยการต้องทำงานร่วมมือร่วมประสานกับคนอื่น ๆ 3) ทำให้มนุษย์ได้มาซึ่งผลผลิตและก็ได้อาศัยผลผลิตของตนนั้นแหละตอบแทนหรือแลกเปลี่ยน เลี้ยงชีวิตอยู่ (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 70)

ทำประโยชน์แก่สังคม 1) ไม่ผลาญ กิณน้อยใช้น้อย ไม่ฟุ่มเฟือย เป็นการสงวนทรัพยากรให้สังคมซึ่งนับเป็น “ทุนทางสังคม” 2) ไม่เอาเปรียบ ฝักฝืนในทางไม่เอาเปรียบ มีแต่สละคืนให้สังคม 3) ขยัน สร้างสรร ทำงานให้เกิดผลผลิต ไม่กอบโกย สะพัดออกไป 4) เป็นบุญนิยม ยินยัน “บุญนิยม” และมุ่งสู่นิพพาน (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 59)

วางบรรลัษี้อื้อเดือนชุมชนชาวอโศก (ที่รับงานนอกมากเกินไป) 1) เด็กและคนแก่อ่อนแอ 2) มีคนป่วยเพิ่มขึ้น 3) คนในชุมชนน้อยลง 4) บ้านรก 5) ผักไม่มีกิน (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 60)

ให้ทานอย่างเป็นบุญมาก 1) ให้ในสิ่งที่ขาดแคลน 2) จำเป็น 3) ต้องการ 4) เป็นประโยชน์ 5) เป็นคุณค่า (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 74)

อุดมการณ์สูงสุด มี 7 ส. 1) ส.สุข สุขที่กิเลสลดลง 2) ส.สูง ได้รับการยอมรับคุณค่าความดีงามที่จริงจากผู้อื่น 3) ส.สร้างสรรค์ สร้างอย่างเลือกเฟ้นด้วยความมีปัญญา 4) ส.เสียดละ พยายามเสียดละให้มากเสมอ เพราะเห็นเป็นคุณค่าของชีวิต แม้ที่สุดเสียดเปรียบ ก็จำยอมเมื่อถึงคราว 5) ส.สมบัติ เป็นโลกุตระสมบัติ หรือ อาริยสมบัติ 6). ส.สูญ สูญสิ้นกิเลส ค้นหา อุปาทาน 7) ส.สัมบูรณ์ มีทุกอย่างครบทั้ง 6 ส. (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 78)

ทฤษฎีงานบุญนิยม 19 ข้อ 1) มีคนที่ดี 2) มีงานที่ดี 3) มีความรู้ความสามารถ 4) มีเวลาหรือโอกาส 5) มีทุนที่เหมาะสม 6) มีสุขภาพและกำลังที่ดี 7) มีความขยัน อุตสาหะ บากบั่น 8) มีหลัก มีระเบียบ มีเป้าหมาย 9) มีการจัดสรรและจัดโครงการ 10) มีการแบ่งงานและประสานเนืองหนุน 11) มีกะจิตกะใจ มีความใส่ใจ ขวนขวาย ไม่ดูดาย 12) มีการปรับความเข้าใจกัน ให้เกิดความสามัคคีอยู่เสมอ 13) มีการขัดเกลา ปฏิบัติละกิเลสเสมอ 14) มีความเห็นดี ยินดี 15) มีความเห็นจริง ซาบซึ้ง เชื่อมั่น 16) มีสติ ปฏิภาณ ปัญญา 17) มีสมาธิ อดทน อุเบกขา 18) มีความเสียดสละแท้ 19) มีพลังเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 6)

นโยบายการค้าของชาวอโศก 1) ขายถูก 2) ไม่ฉวยโอกาส 3) ขยันอุตสาหะ 4) ประณีต ประหยัด 5) ซื่อสัตย์ เสียดสละ (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 13)

หลักการตลาดบุญนิยม 1) ของดี 2) ราคาถูก 3) ซื่อสัตย์ 4) มีน้ำใจ 5) ขายสด งดเชื่อ (เครดิตเหนือเครดิต) (กลุ่มสุตตังคัม. 2556 : 13)

อุดมการณ์ 4 ระดับของบุญนิยม 1) กำหนดค่าต่ำกว่าราคากลาง (ยังเป็นบาปเป็นหนี้โดยธรรม) 2) กำหนดค่าเท่าทุน (ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นบาป เสมอตัว) 3) กำหนดค่าต่ำกว่าทุน (เป็นบุญ ยิ่งต่ำได้มากยิ่งบุญมาก) 4) ให้ฟรี (เป็นบุญแน่แท้ เมื่อเต็มใจ ไม่มีเล่ห์) (กลุ่มสุตตปิฎก. 2556 : 14)

พุทธศาสตร์บุญนิยม 1) การโว (ความเคารพ) 2) นิวาโต (ถ่อมตน) 3) อหิงสา (ไม่เบียดเบียน) 4) อโหสิ (ให้อภัย) (กลุ่มสุตตปิฎก. 2556 : 18)

ลักษณะของผู้บรรลุบุญนิยม 1) จะเป็นคนประหยัด มีชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ ไม่เป็นคนเผาผลาญทำลาย ไม่ทำตัวหรูหราฟุ้งเฟ้อสุรุ่ยสุร่าย 2) เป็นคนมักน้อยถ่อมตน เสียสละอยู่เสมอ ๆ ไม่เอาเปรียบใคร ๆ 3) เป็นคนใฝ่ศึกษา สร้างสรรค์ สร้างสมรรถนะและขยัน แต่กินน้อยใช้น้อย ไม่สะสม มีแต่สะพัดออก 4) เป็นคนทำงานอย่างตั้งใจ กล้าขาดทุนให้แก่ผู้อื่นและสังคม ด้วยความเห็นแจ้ง ความจริงว่า ผู้ขาดทุนคือผู้มีกำไรแก่ชีวิตตนเอง หรือคือผู้มีประโยชน์ มีคุณค่าแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้องจะ 5) เมื่อปฏิบัติธรรมได้สูง ยิ่งจะเป็นผู้สร้างสรร ขยัน อดทน เสียสละ สะพัดออก ไม่สะสม ถึงขั้นสูงสุดก็คือ อนัตตา คือไม่มีตัวตนที่เห็นแก่ตัวเหลืออยู่เลยอย่างสัมบูรณ์อันติมะ (กลุ่มสุตตปิฎก. 2556 : 22)

บรมภาวะสุตประเสริฐ 5 ประการ ของมนุษย์และสังคม 1) อิสระเสรีภาพ (Independence) 2) ภราดรภาพ (Fraternity) 3) สันติภาพ (Peace) 4) สมรรถภาพ (Efficiency) 5) บูรณภาพ (Integrity) (กลุ่มสุตตปิฎก. 2556 : 79)

“คุณหมอเขียวมีการเปลี่ยนตัวเองอย่างรวดเร็ว ทดลองฝึกปฏิบัติตามชาวอโศก ถือศีล 5 เป็นอย่างน้อย ละอบายมุข รongเท้าไม้ใส่ ใส่ชุดม่อฮ่อม ตัดผมสั้น รับประทานอาหารวันละหนึ่งมื้อ ผลคือ ทำงานได้ดีกว่าเดิม ทำงานได้มาก เพราะสุขภาพดีขึ้น ปัญญาแตกฉานเจ็บแสบหาย และได้เวลาที่เคยสูญเสียกับสิ่งที่เป็นภัยหรือไร้สาระกลับคืนมา

คุณหมอเขียว พบว่าการแก้ไขปัญห สุขภาพโดยทั่วไปในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุไม่พึ่งตนด้วยสิ่งที่ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลัก จึงเริ่มฝึกฝนตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นในการพึ่งตนแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ด้วยสิ่งที่ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลัก ใช้วิธีการอื่น ๆ เสริมเต็มเต็มตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคลตามสภาพ ณ เวลานั้น ๆ เมื่อคุณหมอเขียว มีแนวคิดแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ (ดับทุกข์ ต้องดับที่เหตุ) ก็รู้ว่าต้องทำอะไร แต่ก็มีอุปสรรคเนื่องจากโรงพยาบาลเป็นองค์กรใหญ่ทำอะไรได้ไม่มาก ในปี พ.ศ. 2540 คุณหมอเขียว จึงย้ายมาปฏิบัติราชการที่สถานีนอนมัยบ้านนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึกจังหวัดมุกดาหาร ทำโครงการช่วยประชาชนตามที่มีองค์ความรู้ซึ่งได้เรียนรู้จากพระพุทธเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชาวอโศก ประชาชนชาวบ้าน และการดูแลสุขภาพศาสตร์ต่าง ๆ ตามที่ได้ศึกษามา ด้วยโครงการการดูแลสุขภาพ

แบบองค์รวม ครอบคลุมตั้งแต่วิถีการดำรงชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกันลงแขก ช่วยเหลือกัน รับประทานอาหารปลอดภัยจากสารเคมี การออกกำลังกาย และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ตนเองและประชาชนมีสุขภาพที่ดี เกิดผลทำให้มีคนสนใจมาดูแลสุขภาพมากขึ้น เป็นจุดเด่นของสถานีอนามัยที่มีแพทย์แผนไทยแพทย์ทางเลือกและสะสมภูมิปัญญาในหลาย ๆ ด้านมากขึ้น โดยปัจจัยสนับสนุนสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือมีพื้นที่ของครอบครัวคุณหมอเขียว คือ สวนป่านาบุญ 4 บ้านแดนสวรรค์ ตำบลอู่หม่า อำเภอหาดุพนม จังหวัดนครพนม ใช้เป็นที่สาธิตฝึกฝน เผยแพร่การทำกิจกรรมไว้สารพัดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสังคม พื้นที่ดังกล่าวอยู่ห่างจากสถานีอนามัยประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งทำให้คุณหมอเขียว สามารถเข้ามาดูแลและพัฒนาพื้นที่สวนป่านาบุญ 4 ได้สะดวกและเต็มที่

คุณหมอเขียวมีอุดมการณ์มุ่งมั่นพัฒนาตนเองไปสู่สภาพ “ทำความผาสุกที่ตน สอนคนที่ศรัทธา” เป็นการทำให้ประโยชน์ผู้อื่น (ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย วาจา หรือ ใจ) หรือเป็นความต้องการ “ให้” แก่ผู้อื่น ชนิดสุจริตใจอย่างบริสุทธิ์แท้จริงสมบูรณ์ที่สุด เป็นความต้องการสร้างคุณงามความดีเพื่อผู้อื่นเป็นหลัก ไม่มีความต้องการเพื่อตนเองจะได้ ตนเองจะมี ตนเองจะเป็น ไม่ต้องการแม้แต่ตนเองจะเสพงามหรืออวดตาในสิ่งที่ทำนั้นเพื่อตน ไม่ว่าจะเป็ทางตรงหรือทางอ้อมเป็นการ “ทำงาน” เพื่องานเท่านั้น ทำให้โลกอนุเคราะห์แก่กุลมมนุษยชาติในโลก (โลกา นุกัมปายะ) ทำเพื่อความเป็นประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ (พหุชนหิตายะ) ทำเพื่อเป็นความผาสุกของมวลมนุษยชาติ (พหุชนสุขายะ) ทำอย่างสุดความสามารถเท่าที่จะพึงทำได้”

(แก่นแก้ว นาวาบุญนิยม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 9 ภาพหมอเขียว ที่ใช้ในงานกิจกรรมและการเผยแพร่สื่อองค์ความรู้ของการแพทย์วิถีพุทธ ที่มา (ทีวีบูรพา, ภาพถ่าย. 2553, มีนาคม 21)

“คุณหมอเขียวจึงได้นำองค์ความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ในการสร้างสุขภาพ ที่ได้ศึกษามานุกรณาการอย่างเป็นองค์รวม เป็นการแพทย์วิถีพุทธ คือการแพทย์ที่นำเอาจุดดีของวิทยาศาสตร์การดูแลสุขภาพทั้ง 4 แผน คือ แผนปัจจุบัน แผนไทย แผนทางเลือกและแผนพื้นบ้าน รวมกับหลัก 8 อ. เพื่อสุขภาพที่ดีของสถาบันบุญนิยม มาจัดการองค์ความรู้ ประยุกต์ผสมผสานนุกรณาการด้วยหลักธรรมของพุทธศาสนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เน้นการแก้ไขหรือลดปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุโดยใช้สิ่งที่ประหยัดที่สุด แต่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยวิธีที่เรียบง่าย ได้ผลรวดเร็ว สามารถพึ่งพาตนเองได้ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้ และมีความยั่งยืน โดยสามารถสร้างความเป็นพุทธะในคนไปพร้อม ๆ กับการเกื้อกูลมวลมนุษยชาติ ด้วยการสานพลังกับหมู่มิตรดี ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยการปฏิบัติปรับสมดุลร้อนเย็นด้วยเทคนิค 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ดังนี้ 1. การรับประทานสมุนไพรปรับสมดุลร้อนเย็น 2. การกัวชาหรือดูดซาหรือดูดพิษหรือดูดลม (การขูดระบายพิษทางผิวหนัง) 3. การสวนล้างพิษออกจากลำไส้ใหญ่ด้วยสมุนไพรที่ถูกต้อง (ดีที่ออกซ์) 4. การแช่มือแช่เท้าหรือส่วนที่ไม่สบายในน้ำสมุนไพร ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย 5. การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบ เช็ด ด้วยสมุนไพร ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย 6. การออกกำลังกาย กวดจุดลมปราณ โยคะ กายบริหาร ที่ถูกต้อง 7. การรับประทานอาหารปรับสมดุล ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย 8. ใช้ธรรมะ ละบาป บำเพ็ญบุญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส คบมิตรดีสร้างสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี 9. รู้เพียรรู้พักให้พอดี เผยแพร่ช่วยเหลือเกื้อกูลมนุษยชาติ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ได้มีผู้เรียนรู้ฝึกฝนตามจนได้ผลมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ และมีผู้ที่สามารถปฏิบัติการแพทย์วิถีพุทธจนมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีจิตใจพัฒนาตนเป็นจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น โดยไม่รับค่าตอบแทนใด ๆ มากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับ และได้เข้าสู่การพัฒนาตนสู่ความเป็นพุทธะ ด้วยกระบวนการสร้างจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ ร่วมกับพึ่งตนไปพร้อม ๆ กับการทำกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูลมนุษยชาติ ก่อเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่าบุญ มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธทั้งในและต่างประเทศ และมีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ ดังนี้

ในปีพ.ศ. 2538 คุณหมอเขียว และครอบครัว ได้พัฒนาพื้นที่ของครอบครัว “นางครั้ง มีทรัพย์” หรือที่หมอเขียว ตั้งชื่อว่า “สวนป่าบุญ” ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เป็นไร่สวนผสมพร้อม ๆ กับการเรียนรู้และฝึกฝนการดูแลสุขภาพแนวธรรมชาติบำบัด

ในปี พ.ศ. 2549 คุณหมอเขียว และครอบครัว “นางครั้ง มีทรัพย์” ได้มอบที่ดิน 50 ไร่ของครอบครัว เพื่อจัดตั้งเป็น “ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่าบุญ

อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร” ซึ่งตั้งอยู่ ณ เลขที่ 114 หมู่ 11 ตำบลคอนตาล อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน โดยในปัจจุบันมีชื่อใหม่ว่า “ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ 1 อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร”

(พรรณทิวา เกตุกลม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

สวนป่านาบุญ๑ (หมอเขียว)

มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย

การแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม

เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 10 ภาพป้ายหน้า “ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ 1” และ “มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย” อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2557, มีนาคม 21)

“ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสวนป่านาบุญ 1 อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ได้มีการจัดค่ายอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีพุทธหลักสูตรเต็มระยะเวลา 5-7 วัน (พักค้างในพื้นที่ศูนย์) ให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นประจำทุกเดือน มีผู้เข้าร่วมการอบรมโดยเฉลี่ยครั้งละประมาณ 200-300 คน สำหรับพืชผักสมุนไพรและผลไม้ที่ใช้ในการปรุงอาหารให้กับผู้เข้ารับการอบรมนั้น ส่วนหนึ่งจะนำมาจากศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ 4 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม”

(จรินทร์ ทับเนียม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 11 ตัวอย่างภาพกิจกรรมการอบรมค่ายสุขภาพ และผลผลิตพืชผักสมุนไพรและผลไม้ต่าง ๆ
 ๑ ค่ายสุขภาพฟิ่งตงฯ สวนป่าบุญ 1 ตำบลคอนตล อำเภอคอนตล จังหวัดมุกดาหาร
 ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจนและสุมาลี ปรีชาศิริพันธ์, ภาพถ่าย. 2558, มีนาคม 24)

“ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ได้เปิดศูนย์เรียนรู้สุขภาพฟิ่งตงตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่าบุญ 2 อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างเป็นทางการ ได้มีการจัดค่ายอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพฟิ่งตงตามหลักการแพทย์วิถีพุทธหลักสูตรเต็มระยะเวลา 5-7 วัน (พักค้างในพื้นที่) ให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นประจำทุกเดือน มีผู้เข้าร่วมการอบรมโดยเฉลี่ยครั้งละประมาณ 20-200 คน (ดูภาพกิจกรรมการอบรมได้ที่ภาคผนวก ข.)

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2556 สวนป่าบุญ 3 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้ถูกเปิดอย่างเป็นทางการ (โดยได้มีจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ เข้าพัฒนาพื้นที่ปรับปรุงภูมิทัศน์และการก่อตั้งศูนย์ในพื้นที่ ตั้งแต่ประมาณปลายปี พ.ศ. 2555) มีการจัดค่ายอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพฟิ่งตงตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เน้นเป็นการอบรมที่เน้นในหลักสูตรระยะสั้น 3 วัน มีทั้งแบบไปกลับและพักค้างในพื้นที่ เป็นประจำทุกเดือน ซึ่งมีผู้เข้าร่วมการอบรมโดยเฉลี่ยครั้งละประมาณ 180-300 คน นับตั้งแต่เปิดศูนย์ฯ จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 มีผู้ได้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้นรวมแล้วประมาณ 4,000 คน (ดูภาพกิจกรรมการจัดอบรมได้ที่ภาคผนวก ข.)

ศูนย์เรียนรู้สุขภาพฟิ่งตงตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่าบุญ 4 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ได้ถูกเปิดอย่างเป็นทางการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 โดยที่ผ่านมา สวนป่าบุญ 4 ได้มีการดำเนินกิจกรรมการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การอบรมคุณธรรมและการทำ

กิจกรรมไร้สารพิษมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และนับแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 ได้มีการจัดค่ายอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ให้กับประชาชนที่สนใจทั่วไป โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นประจำทุกเดือนโดยเน้นเป็นการอบรมในหลักสูตรระยะสั้น 1 วัน มีผู้เข้าร่วมการอบรมโดยเฉลี่ยครั้งละประมาณ 20-70 คน”

(จรรย์นัถ์ ทับเนียม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 12 กิจกรรมต่าง ๆ ของค่ายสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ณ สวนป่านานบุญ 4 ตำบลอุ่มเหมา อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครพนม
ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2556, มีนาคม 27)

“ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 ได้เปิดสวนป่านานบุญ 5 (หรือชื่อเดิม “บ้านญาติ”) ณ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง อย่างเป็นทางการ มีการจัดค่ายอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีพุทธให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นประจำทุกเดือน มีครบทั้งหลักสูตรระยะสั้น 1-3 วัน และหลักสูตรระยะยาว 5-7 วัน มีผู้เข้าร่วมการอบรมโดยเฉลี่ยครั้งละประมาณ 20-100 คน”

(จรรย์นัถ์ ทับเนียม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 13 ภาพป้าย “สวนป่านานบุญ 5” การอบรมค่ายสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ณ สวนป่านานบุญ 5 จังหวัดระยอง และการทำกิจกรรมแพทย์วิถีพุทธสัญจรของจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเครือข่ายภาคตะวันออก
ที่มา (กุศล บุรพากกล้าจน, จรรย์นัถ์ ทับเนียมและกมลพรรณ ฮอฟแมน, ภาพถ่าย. 2558, มกราคม 14)

มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย การแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 14 ภาพป้าย “มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย” หน้าศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ 1 อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2557, มีนาคม 21)

“คุณหมอเขียว กล่าวว่า **“ชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย ร่างกายที่แข็งแรง จิตใจที่ดีงาม จิตใจที่ผาสุก เป็นคุณค่าและความผาสุกที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์”**

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 คุณหมอเขียว และคณะทำงานจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ได้ร่วมกันจัดตั้งมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อเผยแพร่นโยบายหลักขององค์กร คือ **“ชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย ร่างกายที่แข็งแรง จิตใจที่ดีงาม จิตใจที่ผาสุก”** และการเผยแพร่องค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธให้กับประชาชนที่สนใจทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นประจำทุกเดือน ซึ่งจะมีผู้เข้าร่วมการอบรมโดยเฉลี่ยครั้งละประมาณ 200-400 คน ในทุกเครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธทั้งในและต่างประเทศ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2558 สามารถช่วยเหลือประชาชนกว่าหนึ่งแสนหกหมื่นคน เป้าหมายหลักของแพทย์วิถีพุทธ คือ **ชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย ร่างกายที่แข็งแรง จิตใจที่ดีงาม จิตใจที่ผาสุก** ยึดหลักการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ **ประหยัด เรียบง่าย พึ่งตน ขยัน และแบ่งปัน** เป็นกุศลสูงสุดของโลก ยึดหลักดำเนินงานคือ **“ทำความผาสุกที่ตน และช่วยคนที่ศรัทธา”** และ **“หมอที่ดีที่สุดในโลกคือ ตัวคุณเอง”**

วัตถุประสงค์ของมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่การศึกษาองค์ความรู้และทักษะในการปฏิบัติดูแลสุขภาพ
2. เพื่อส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแพร่สัจธรรมในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อส่งเสริมการกุศลอื่น ๆ หรือดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์
4. เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”

(กฎเพียรธรรม วิวัฒน์วิษา, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“คุณหมอเขียว ได้สร้างเครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

1. เครือข่ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศูนย์หลัก คือ สวณป่านาบุญ 1 อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร และสวณป่านาบุญ 4 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เครือข่ายตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ สกลนคร อุดรธานี หนองบัวลำภู กาฬสินธุ์ ขอนแก่น อำนาจเจริญ ยโสธร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และอุบลราชธานี

2. เครือข่ายภาคใต้

ศูนย์หลัก คือ สวณป่านาบุญ 2 อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เครือข่ายตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา ภูเก็ต พัทลุง ตรัง ปัตตานี และสงขลา

3. เครือข่ายภาคกลาง

ศูนย์หลัก คือ สวณป่านาบุญ 3 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เครือข่ายตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ลพบุรี ชัยนาท อุทัยธานี สิงห์บุรี อ่างทอง สระบุรี พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี นครนายก นนทบุรี นครปฐม สมุทรปราการ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม

4. เครือข่ายภาคเหนือตอนบนและตอนล่าง

ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แพร่ น่าน ลำปาง พะเยา แม่ฮ่องสอน อุดรดิตถ์ ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ พิษณุโลก กำแพงเพชร สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร และนครสวรรค์

5. เครือข่ายภาคตะวันออก

ศูนย์หลัก คือ สวณป่านาบุญ 5 อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง (บูรพาภักดิ์) เครือข่ายตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

6. เครือข่ายภาคตะวันตก

ศูนย์ธรรมชาตินาบัดแพทย์วิถีธรรม โรงพยาบาลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เครือข่ายตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ นครปฐม กาญจนบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

7. เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธในต่างประเทศ

7.1 เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธ (ดัลลัสเท็กซัส-อเมริกา)

7.2 เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธ (อเล็กซานเดรียลุยเซียนา-อเมริกา)

7.3 เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธ (ฟลอริดา-อเมริกา)

(นิตยสารธรรม์ สุระสาय, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

ภาพที่ 15 ภาพหมู่เครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก ตามลำดับ
 ที่มา (ดิษฐ์ ไอรวัฒน์, ภาพถ่าย. 2557, ตุลาคม 23)

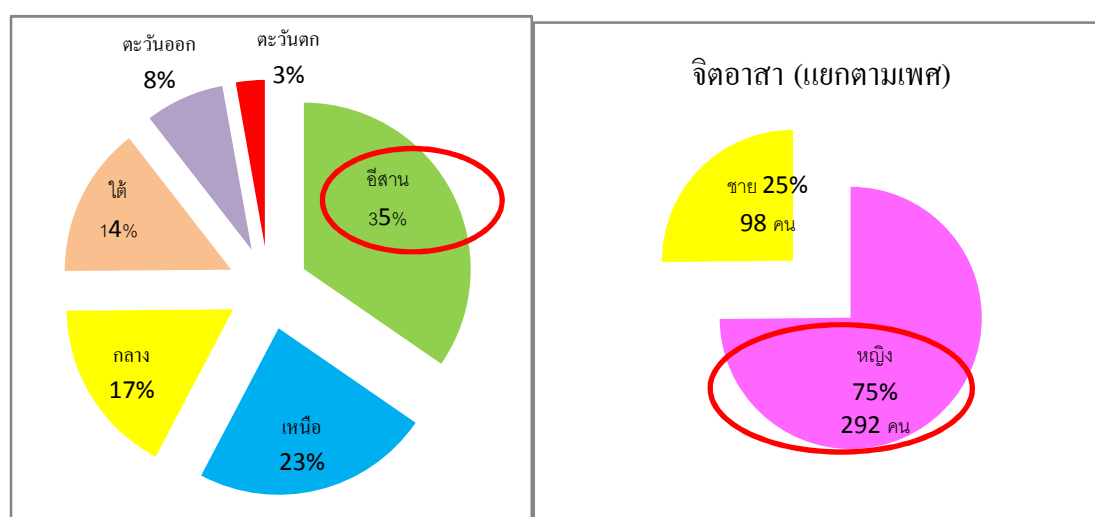

ภาพที่ 16 ภาพหมู่เครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ดัลลัสเท็กซัส-อเมริกา อเล็กซานเดรียหลุยเซียน่า-อเมริกา และ ฟลอริดา-อเมริกา ตามลำดับ
 ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน และทวีสุข สุปิงคลัด, ภาพถ่าย. 2557, กันยายน 19-26)

“ณ ปัจจุบัน เดือนเมษายน พ.ศ. 2558 มีจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธที่เป็นเนื้อในและได้ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมค่ายสุขภาพแพทย์วิถีพุทธทั่วประเทศอยู่เป็นประจำในขณะนี้ 390 คน เป็นจิตอาสาหญิง 292 คน (ร้อยละ 75) จิตอาสาชาย 98 คน (ร้อยละ 25) รายละเอียด ดังตารางที่ 4 จำนวนจิตอาสาเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธแห่งประเทศไทย (หมอเขียว) ปี 2558

ตารางที่ 4 จำนวนจิตอาสาเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธแห่งประเทศไทย (หมอมะเขีว) ปี 2558

ภาค	จำนวน (คน)	สัดส่วนร้อยละ (%)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	135	35
เหนือ	90	23
กลาง	67	17
ใต้	57	14
ตะวันออก	30	8
ตะวันตก	11	3
รวม	390	100

ภาพที่ 17 ภาพกราฟแสดงร้อยละจิตอาสาเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธแห่งประเทศไทย (หมอมะเขีว) ปี 2558

จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การบำเพ็ญบุญร่วมกับเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธ ในช่วง 2-4 ปี มีจำนวน 91 คน (ร้อยละ 23.33 ของจำนวนจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธทั้งหมด) รองลงมาเป็นจิตอาสาที่มีประสบการณ์การบำเพ็ญบุญร่วมกับเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธ มากกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี มีจำนวน 41 คน ส่วนจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธสมทบมีจำนวนกว่า 10,000 คน”

(สุมาลี ปรีชาศิริพันธ์, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“ตัวอย่างของกิจกรรมที่คุณหมอเขียว และเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธ ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อ การพึ่งตนและช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์บางส่วนตามที่นำเสนอได้ ดังตารางที่ 5 นี้ (และดูกิจกรรม เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธเพิ่มเติมได้ที่ ภาคผนวก ช.)

ตารางที่ 5 ตัวอย่างตารางกิจกรรมค่ายสุขภาพแพทย์วิถีพุทธ เครือข่ายแพทย์วิถีพุทธแห่งประเทศไทย (เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2557)

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรมค่ายสุขภาพ	สถานที่	จังหวัด
1-5 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ+พระไตรปิฎก (หลักสูตร 5 วัน)	ณ สวนป่านาบุญ 1 ต.ดอนตาล อ.ดอนตาล	จ.มุกดาหาร
8 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 1 วัน)	ณ บ้านเทวดาศาธุ เขตดอนเมือง	กรุงเทพฯ
13-15 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 3 วัน)	ณ สวนป่านาบุญ 3 ต.คลองสาม อ.คลองหลวง	จ.ปทุมธานี
15-19 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ+พระไตรปิฎก (หลักสูตร 5 วัน)	ณ วัดสนธิ์ ต.กระแต อ.กาญจนดิษฐ์	จ.สุราษฎร์ธานี
19-23 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ+พระไตรปิฎก (หลักสูตร 5 วัน)	ณ ทะเลธรรม อ.เมือง	จ.ตรัง
23 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 1 วัน)	สวนป่าโพธาราม อ.โพธาราม	จ.ราชบุรี
24 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 1 วัน)	ณ วิทยาลัยพยาบาลทหาร อากาศ	กรุงเทพฯ
29 พ.ย. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 1 วัน)	ณ เรือนรับอรุณ โรงเรียนรุ่งอรุณ ถ.พระราม 2	กรุงเทพฯ
5 ธ.ค. 57	โรงบุญวันพ่อ สวนป่านาบุญ 1	ณ ฟังตรงข้ามตลาดเทศบาล ต.ดอนตาล อ.ดอนตาล	จ.มุกดาหาร
5 ธ.ค. 57	โรงบุญวันพ่อ สวนป่านาบุญ 2	ณ เทศบาลชะอวด อ.ชะอวด	จ.นครศรีธรรมราช
5 ธ.ค. 57	โรงบุญวันพ่อ สวนป่านาบุญ 3	ณ บริเวณหน้า อบต. คลองสาม อ.คลองหลวง	จ.ปทุมธานี

ตารางที่ 5 (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรมค่ายสุขภาพ	สถานที่	จังหวัด
5 ธ.ค. 57	โรงบุญวันพ่อ สวนป่านาบุญ 4	ณ สวนป่านาบุญ 4 ต.อุ่มเหม้า อ.ธาตุพนม	จ.นครพนม
6-10 ธ.ค. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 6 วัน)	ณ ศูนย์ธรรมชาติบำบัด อ.โพธาราม	จ.ราชบุรี
10 -15 ธ.ค. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 5 วัน)	ณ สวนป่านาบุญ 2 ต.ชะอวด อ.ชะอวด	จ.นครศรีธรรมราช
13 ธ.ค. 57	ค่ายสุขภาพ (หลักสูตร 1 วัน)	ณ สวนป่านาบุญ 3 ต. คลองสาม อ.คลองหลวง	จ.ปทุมธานี
19-23 ธ.ค. 57	ค่ายสุขภาพ+พระไตรปิฎก (หลักสูตร 5 วัน)	ณ สวนป่านาบุญ 1 ต.ดอนตาล อ.ดอนตาล	จ.มุกดาหาร

คุณหมอเขียว ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรบรรยายเรื่องสุขภาพแพथวิถีพุทธจากองค์กรต่าง ๆ ทั่วประเทศ ตามที่ได้มีการบันทึกและรวบรวมไว้โดยจิตอาสาแพथวิถีพุทธ ในระหว่างปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ตามที่แสดงในภาคผนวก ข. และได้คัดมาแสดงเป็นตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

- งานศูนย์บริการสาธารณสุข 2 เทศบาลนครตรัง จ.ตรัง “การดูแลสุขภาพตามหลักการแพथทางเลือกวิถีพุทธ” วันที่ 4-13 พฤษภาคม 2553 (ตรัง)
- ศูนย์อนามัยที่ 1 กรุงเทพฯ “สุขภาพพึ่งตนวิถีธรรม” วันที่ 10 สิงหาคม 2553 (กรุงเทพฯ)
- เครือข่ายบริการสุขภาพ โรงพยาบาลศูนย์ตรัง “โครงการค่ายสุขภาพโปรแกรมปรับสมดุลชีวิต พิชิตเบาหวาน สร้างสุขภาพ” วันที่ 23-27 กันยายน 2553 (ตรัง)
- กลุ่มงานเวชกรรมสังคม โรงพยาบาลหาดใหญ่ “การสร้างสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักแพथทางเลือกวิถีธรรม” วันที่ 13-14 ตุลาคม 2553 (สงขลา)
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา “ธรรมชาติบำบัดกับหมอเขียว” วันที่ 15 ตุลาคม 2553 (สงขลา)

- วิทยาลัยแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี “การดูแลสุขภาพองค์รวมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงวิถีพุทธ” วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554 (อุบลราชธานี)
- กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข “การบูรณาการภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยสู่การปฏิบัติ” วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2554 (สกลนคร)
- สำนักงานแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข “เชิญเข้าร่วมปรึกษาหารือเรื่องการพัฒนาหลักสูตรแพทย์ทางเลือกวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” วันที่ 7 มิถุนายน 2554 (อุบลราชธานี)
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข “คนพอเพียง เลี้ยงชีพด้วยการแบ่งปัน เสียสละชีวิตที่มั่นคง มีคุณค่า และผาสุกที่สุดในโลก” วันที่ 13 มกราคม 2555” (นนทบุรี)
- สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง “สุขภาพดีด้วยวิถีไทย” วันที่ 28 มีนาคม 2555 (เชียงราย)
- ชมรมคนรักสุขภาพแห่งสหรัฐอเมริกา “วิธีการดูแลสุขภาพ ตามหลักการแพทย์ วิถีธรรม” วันที่ 25 เมษายน 2555-24 พฤษภาคม 2555 (สหรัฐอเมริกา)
- สมาคมมังสวิรัตแห่งประเทศไทย “มังสวิรัตบำบัดโรค” วันที่ 24 พฤศจิกายน 2555 (เชียงใหม่)
- สำนักงาน สกสค. จังหวัดมุกดาหาร “โครงการเสริมสร้างสุขภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาจังหวัดมุกดาหาร” วันที่ 28 มิถุนายน 2555 (มุกดาหาร)
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี “ค่ายอบรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตามแนวทางการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม” วันที่ 6-12 สิงหาคม 2555 (ราชบุรี)
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ “การดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง : แพทย์ทางเลือกวิถีธรรม” วันที่ 31 ตุลาคม 2555 (ลพบุรี)”
- (พิไลลักษณ์ พิพิธกุล, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“ตัวอย่างภาพกิจกรรมที่หมอเขียว และเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธแห่งประเทศไทย ที่ได้ร่วมกันขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรมการพึ่งตนและช่วยเหลือเกื้อกูลมวลมนุษยชาติ ตามที่ได้มีกรบันทึกและรวบรวมไว้โดยจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ในระหว่างปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ในภาคผนวก ข. และดังที่ได้คัดมาแสดงเป็นตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

ภาพที่ 18 ค่ายพระไตรปิฎก (แฟนพันธ์แท้) และประชุมจิตอาสาทั่วประเทศ วันที่ 30 เมษายน 2554 และค่ายแฟนพันธ์แท้ ครั้งที่ 6 มอบปลอกแขนจิตอาสา รุ่น 2 วันที่ 27 ตุลาคม 2555 ตามลำดับ ณ สวนป่าบุญ 1 อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหาร
ที่มา (อภิวัฒน์ แก้วอุ้นเรื่อน, ภาพถ่าย. 2554, เมษายน 30 และ 2555, ตุลาคม 27)

ภาพที่ 19 กิจกรรมการลงแขกในค่ายพระไตรปิฎกครั้งที่ 5 ณ สวนป่าบุญ 1 จังหวัดมุกดาหาร วันที่ 6 กรกฎาคม 2555 และค่ายสุขภาพแพทย์วิถีพุทธ สำหรับนักบวชหมู่บ้านพลัม ณ ชุมชนมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 18 เมษายน 2555 ตามลำดับ
ที่มา (एम จันท์แสน, ภาพถ่าย. 2555, กรกฎาคม 6 และ จิรนนท์ ทับเนียม, ภาพถ่าย. 2555, เมษายน 18)

ภาพที่ 20 การอบรมค่ายสุขภาพในต่างประเทศ ครั้งที่ 1 ณ รัฐแคลิฟลอเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา
วันที่ 4 พฤษภาคม 2555 และค่ายสุขภาพ 1 วัน ณ วัดพุทธบูชา ธนบุรี กรุงเทพมหานคร
วันที่ 19 ตุลาคม 2555 ตามลำดับ
ที่มา (กุเพียรธรรม วิวัฒน์วิชา, ภาพถ่าย. 2555, พฤษภาคม 4 และ จิรนนท์ ทับเนียม, ภาพถ่าย.
2555, ตุลาคม 19)

ในส่วนของกิจกรรมการเป็นจิตอาสาช่วยสาธารณชน และทำประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับ ผองชน
นั้น คุณหมอเขียว ซึ่งเป็นประธานขององค์กรมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ได้นำพา
จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ที่เป็นบุญ
และกุศลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ตามกำลังร่างกายแรงใจแรงสติปัญญาและศักยภาพของ
แต่ละท่าน ๆ ด้วยจิตใจที่เบิกบานและผาสุก ดังเช่น กิจกรรมหลัก ๆ ที่ได้มีการดำเนินประโยชน์ที่
ผ่านมาแล้ว คือ กิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2554 ในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และกิจกรรมการรับสนองนโยบายการดำเนินกิจกรรม ตาม
โครงการในพระราชดำริต่าง ๆ เป็นต้น”

(ปัทิตตา จารุวรรณชัย, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“การดำเนินกิจกรรมในโครงการพระราชดำริ มีดังนี้ 1) โครงการรวมใจภักดิ์ ปลูก
หม่หลักข์-สักสยามินทร์ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช
อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) และ
มูลนิธิอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (มูลนิธิ อพ.สธ.)
2) โครงการประชอาสาปลูกป่า 800 ล้านกล้า 80 พรรษามหาราชาินีเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา
3) โครงการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิงด้วยการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนว
เศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การดำเนินงานตามโครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ

พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ณ เรือนจำกลางนครพนม จังหวัดนครพนม อันเป็นโครงการนำร่องเป็นแห่งแรก ในระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556-สิงหาคม พ.ศ. 2557 และต่อยังคงดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ ถึงปัจจุบันในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558”

(นิตยสารณ์ สุระสาย, สัมภาษณ์. 2558, เมษายน 19)

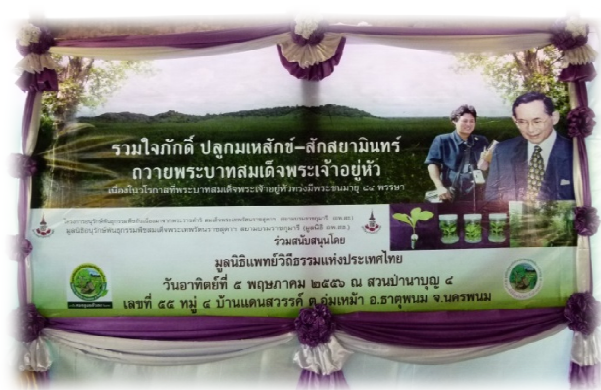
ภาพที่ 21 โครงการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิงด้วยการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การดำเนินงานตามโครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ณ เรือนจำกลางนครพนม ระยะเวลาโครงการ 1 ปี (ธันวาคม 2556-พฤศจิกายน 2557) มีการอบรมสุขภาพ 1-2 วันเป็นประจำทุกเดือน มีผู้ต้องขังหญิงเข้าร่วมโครงการนี้ในเบื้องต้น จำนวน 200 คน

ที่มา (เจ้าหน้าที่เรือนจำนครพนม, ภาพถ่าย. 2557, สิงหาคม 19, แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2557, สิงหาคม 19 และ สุมาลี ปรีชาศิริพันธ์ุ, ภาพถ่าย 2557, สิงหาคม 30)

“โดยมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ได้ถวายรายงานการวิจัย “แพทย์วิถีธรรมกับการสร้างสุขภาวะในเรือนจำ” แด่พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ประธานโครงการกำลังใจ หลังจากได้ดำเนินโครงการเป็นระยะเวลา 7 เดือน โดยคณะทำงานโครงการกำลังใจได้ให้ความสนใจในการนำเนื้อหาการดำเนินกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ นั้น ตีพิมพ์ลงในวารสาร “กำลังใจ” ในฉบับเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2557 นอกจากนั้น ทางมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทยได้รับการไว้วางพระราชหฤทัยต่อยอดสนองพระดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ให้ดำเนิน “โครงการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิงด้วยการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การดำเนินงานตามโครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา” เพิ่มอีก คือ เรือนจำภูเก็ตจังหวัดภูเก็ต ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 และที่จะได้

ดำเนินกิจกรรมเป็นแห่งต่อไปที่ทัศนสถานเปิดโคกตาบัน จังหวัดสุรินทร์ ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2558 เป็นต้น”

(นิตยสารณัฏฐ์ สุระสาย, สัมภาษณ์. 2558, เมษายน 19)

ภาพที่ 22 โครงการรวมใจกักดี ปลูกรมเหล็ก-สักสยามินทร์ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษา 84 พรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2554 โดยมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทยและจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ได้ร่วมกันปลูกต้นมเหล็ก-สักสยามินทร์ จำนวนทั้งสิ้น 3,304 ต้น ณ สวนป่านาบุญ 1,2,3, และ 4 ในพื้นที่รวม 230 ไร่ ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557

ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2556, พฤษภาคม 5 และ 2557, สิงหาคม 20)

โครงการรวมใจกักดี ปลูกรมเหล็ก-สักสยามินทร์ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมพรรษา 84 พรรษา 5 ธันวาคม 2554 โดยมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ได้ร่วมรับสนองพระราชดำริในโครงการปลูกรมเหล็ก-สักสยามินทร์ จำนวนทั้งสิ้น 3,304 ต้น ณ สวนป่านาบุญ 1,2,3, และ 4 ในพื้นที่รวม 230 ไร่ ในครั้งนี้ นายใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ในฐานะประธานมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ได้รับโอกาสในการเข้าพบและร่วมประชุมกับคณะกรรมการดำเนินการ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) และมูลนิธิอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (มูลนิธิ อพ.สธ.) เมื่อประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 และได้รับการประสานจากคณะกรรมการมูลนิธิ อพ.สธ. ให้แสดงปาฐกถางานประชุมสัคนานาชาติ (World Teak Conference 2013) หัวข้อ “สวนป่านาบุญ เพื่อมวลมนุษยชาติ” “Living in Harmony with Nature-Our Contribution to Well-Being of Mankind” โดยคุณหมอเขียว ได้มีการนำเสนอปาฐกถาในหัวข้อดังกล่าวไปเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2556 ณ โรงแรม

เซ็นทรัลพลาซ่าแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร ดังที่แสดงในตารางที่ 6 ปาฐกถา “สวนป่าานาบุญ เพื่อมวลมนุษยชาติ” (Living in Harmony with Nature-Our Contribution to Well-Being of Mankind)

(สิริมา ศรสวรรณ, สัมภาษณ์. 2558, เมษายน 19)

ตารางที่ 6 ปาฐกถา “สวนป่าานาบุญ เพื่อมวลมนุษยชาติ” (Living in Harmony with Nature-Our Contribution to Well-Being of Mankind)

ปาฐกถา

“สวนป่าานาบุญ เพื่อมวลมนุษยชาติ”

“Living in Harmony with Nature-Our Contribution to Well-Being of Mankind”

วันที่ 25 มีนาคม 2556 ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่าแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร

โดยนายใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ประธานมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย

โครงการรวมใจภักดีปลูกมเหสักข์และสักสยามินทร์ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงเป็น “พระบิดาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” นั้น มิใช่แค่การปลูกต้นไม้ลงในดิน หรือเพียงดูแลต้นไม้ให้เจริญเติบโตมีมูลค่ามากขึ้นแล้วจบเท่านั้น ทว่า โครงการปลูกต้นสักนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งพระปรีชาญาณและอริคุณของพระองค์ที่เราจะน้อมนำมาปฏิบัติและเผยแพร่สืบไป ทั้งยังเปรียบเสมือนการปลูกปัญญาพร้อมด้วยคุณงามความดีที่พระองค์ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง หยั่งลงในจิตใจของชาวไทยและชาวโลก เราพึงพากเพียรดำเนินตามรอยพระบาท ด้วยการอนุรักษ์สร้างสรรค์ ทั้งเผยแพร่ปัญญาและสิ่งดีงามนั้นเพื่อการพึ่งตน และช่วยมวลมนุษยชาติให้มีความสุขที่จริงอย่างเข้มแข็ง ยืนยาว นี่คือการมรดกที่มีคุณค่า ดั่งต้นสักที่แข็งแรง อายุยืน เป็นต้นไม้งดงาม ให้คุณค่าและประโยชน์ตลอดกาล

มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ร่วมกับศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสวนป่าานาบุญและเครือข่ายแพทย์วิถีธรรม ได้ศึกษาเรียนรู้และฝึกฝนทักษะการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างสมดุลมา 18 ปี โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ประเด็น คือ

- 1.ชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย
  - 2.ร่างกายที่แข็งแรง
-

 ตารางที่ 6 (ต่อ)

3.จิตใจที่ดีงาม

4.จิตใจที่ผาสุก

จิตอาสาทุกคนต้องฝึกฝนการฟังตน ให้มีคุณสมบัติดังกล่าวให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และเสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลผู้คนที่ได้รับค่าตอบแทน จิตอาสาผู้ได้รับเงินเพื่อส่วนตัวจะถูกไล่ออกทันที เครื่องข่ายของเราได้ทำกิจกรรมค่ายสุขภาพฟังตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักแพทย์วิถีธรรม หลักสูตร 7 วัน โดยไม่คิดค่าอบรม ทั้งบริการที่พักและอาหารเพื่อสุขภาพ เรายังให้ความรู้ ให้คำแนะนำรายบุคคล โดยไม่เก็บเงินเช่นกัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2555 รวม 112,854 คน และดำเนินการต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2556 ในอนาคตเรายังมุ่งมั่นดำเนินงานต่อไปเรานั้นการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ธรรมชาติและป่าไม้ ยังชีพอย่างเรียบง่ายด้วยผลผลิตจากสวนผลไม้ ไร่ นา พืชผักและสมุนไพร ไร่สารพิษตามหลักโภชนาการและสมดุลร้อนเย็น ทำให้ผู้ใช้วิธีการนี้ จำนวนร้อยละ 70-90 มีสุขภาพที่ดีขึ้นภายใน 5 วัน

ทุก ๆ ปีในวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เครื่องข่ายของเราได้ร่วมกับองค์กรบุญนิยมขายสินค้าราคาขาดทุนในตลาดอาริยะเพื่อแบ่งปันเกื้อกูลสังคม เมื่อเราขยันสร้างสรรค์เงินสามารถฟังตนได้ และมีเหลือกินกินกินใช้แล้ว การตั้งใจขาดทุนในส่วนกินนั้นเป็นไปเพื่อเกื้อกูลสังคมด้วยปัญญาว่า จะแบ่งปันอะไร ให้ใคร แค่ไหน อย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์แท้ต่อเขา ไม่เสริมความเลวร้าย ความเดือดร้อนให้แก่เขา ซึ่งก็คือ ความโลภ โกรธ หลง ยิ่งการแบ่งปันเน้นการใช้ศิลปะที่เป็นมงคลอุดมซึ่งประกอบด้วย สุนทรียะและสาระ จนทำให้ผู้ที่ได้รับการเกื้อกูลนั้นเกิดปัญญาในการฟังตนและแบ่งปันต่อไป เป็นลูกโซ่นั้นคือความประเสริฐ เป็นบุญ เป็นคุณค่า เป็นประโยชน์แท้ที่แท้ต่อตนเองและผู้อื่น

สมาชิกของมูลนิธิฯ และเครือข่ายแพทย์วิถีธรรม ซึ่งเป็นหน่วยเล็ก ๆ ของพสกนิกรไทย ขอถวายความจงรักภักดีและความกตัญญู แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการปลูกต้นสักแห่งสัญลักษณ์นี้ โดยจะดำเนินการปลูกชุดแรกในปีนี้อันจำนวนสองพันต้น

โครงการรวมใจภักดีปลูกมเหสักข์-สักสยามินทร์ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นกิจกรรมที่สำคัญทั้งรูปธรรมและนามธรรม แห่งการพัฒนาประโยชน์สุดอย่างป็นองค์รวมด้านรูปธรรม เมื่อเราปลูกต้นสักและต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ที่เป็นเพื่อนของต้นสักในสัดส่วนและตำแหน่งที่พอเหมาะในพื้นที่นั้น ๆ นอกจากจะสามารถสร้างที่อยู่อาศัย เครื่องใช้สอยต่าง ๆ หรือเป็นเชื้อเพลิงแล้วยังทำให้เราได้สิ่งแวดล้อม อากาศ ภูเขา และน้ำที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปลูกข้าว พืช ผัก ผลไม้ และสมุนไพร ไร่สารพิษ เราจะได้นำผลผลิตดังกล่าวมาฟังตนให้มีสุขภาพดี และแบ่งปัน

ตารางที่ 6 (ต่อ)

เกื้อกูลมองชน หรือเลี้ยงชีพด้วยการจำหน่ายในราคาที่ไม่แพงเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้านนามธรรม คือ การใช้ปัญญา ขยัน ซื่อสัตย์ จริงใจ สุขใจ อย่างมีกำลังใจอันเกิดจากแบบอย่างที่ดีงามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยผ่านมาทางการปลูกมเหสักข์และสักขยาminster ซึ่งการนี้ถ้าปฏิบัติอย่างเป็นองค์รวมครบวงจร จะเป็นการรักษาและเพิ่มทั้งมูลค่าและคุณค่าของแผ่นดิน อนึ่งวิธีการนี้ ยังสามารถชะลอหรือป้องกันหายนะธรรมชาติที่ใช้ชื่อโก้หรูว่า “พัฒนา” ซึ่งเน้นการสร้างถนนหนทางสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุเงินจำเป็น รวมทั้งการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติที่เกินจำเป็น การพัฒนาอย่างไรปัญหานี้ เป็นต้นเหตุของการเกิดมหันตภัยซึ่งเป็นมลพิษต่อจิตวิญญาณ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์พัฒนาและใช้อย่างรู้คุณค่าอย่างพอเหมาะพอดี มีการสร้างทดแทนเติมเต็ม เพิ่มพูน ด้วยจิตวิญญาณที่ดีงามและผาสุก จะเป็นประโยชน์สุขอย่างแท้จริงต่อสิ่งแวดล้อมและมวลมนุษยชาติอย่างยั่งยืน

สุดท้ายนี้ ขอนุโมทนา กับทุกท่านที่ได้ทุ่มเทแรงกาย แรงใจ แรงทรัพย์ และพลังสติปัญญา เพื่อความสำเร็จของโครงการนี้ นั่นคือ การนำต้นสักแห่งสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสมบัติของชาติกลับคืนมา เพื่อความผาสุกของชาวไทย และมวลมนุษยชาติ

ภาพที่ 23 นายใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ในฐานะประธานมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ได้รับการประสานจากมูลนิธิอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมเด็จพระรัตนราชสุตาสยามบรมราชกุมารี ให้แสดงปาฐกถาในงานประชุมสัคนานาชาติ (World Teak Conference 2013) หัวข้อ “สวนป่าบุญ เพื่อมวลมนุษยชาติ” (Living in Harmony with Nature- Our Contribution to Well-Being of Mankind) เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2556 ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่าแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร
ที่มา (จิรนนท์ ทับเนียม, ภาพถ่าย. 2556, มีนาคม 25)

รูปแบบการให้บริการการแพทย์วิถีพุทธ

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแพทย์วิถีพุทธที่ได้นำเสนอข้างต้น มาสู่การให้ บริการของการแพทย์วิถีพุทธในปัจจุบัน ที่ดำเนินการและขับเคลื่อนโดย นายใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรมสำนักการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, นักวิชาการสาธารณสุขระดับชำนาญการ โรงพยาบาลอำนาจเจริญ กระทรวงสาธารณสุข, แพทย์วิถีธรรม และครูฝึกแพทย์แผนไทยศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอคอนตา จังหวัดมุกดาหาร, และประธานมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย โดยได้ร่วมกับเครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมกว่า 390 คน ได้ให้บริการและเผยแพร่องค์ความรู้ การแพทย์วิถีพุทธและแพทย์วิถีธรรม ในการช่วยเหลือมวลมนุษยชาติ เพื่อลดปัญหาความเจ็บป่วยทุกข์ทรมานให้กับประชาชน ด้วยรูปแบบการบริการต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดค่ายอบรมให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตน ตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ (แพทย์วิถีธรรม) ที่เป็นการนำเอาจุดดีของการแพทย์ทุกแผนมาบูรณาการด้วยธรรมะ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แก้ปัญหาและพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และวัฒนธรรมสังคม สิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน เน้นการใช้สิ่งที่มีที่ประหยัดเรียบง่าย ได้ผลเร็ว พึ่งตนเองได้ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยสามารถสร้างความเป็นพุทธะในตนไปพร้อม ๆ กับการเกื้อกูลมวลมนุษยชาติ ด้วยการสานพลังกับหมู่มิตรดี ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีและพัฒนาคนไปสู่ “ชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย ร่างกายที่แข็งแรง จิตใจที่ดีงาม จิตใจที่เป็นสุข” เพื่อเกื้อกูลมวลมนุษยชาติให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเชื่อมโยงกันในทุกมิติ และเผยแพร่ สัจธรรมให้กับประชาชนที่สนใจ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นประจำทุกเดือน ในเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ 1 อำเภอคอนตา จังหวัดมุกดาหาร ศูนย์ฯ สวนป่านาบุญ 2 อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์ฯ สวนป่านาบุญ 3 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ศูนย์ฯ สวนป่า นาบุญ 4 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ศูนย์ฯ สวนป่านาบุญ 5 อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง และเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธทั่วประเทศ และในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ในรัฐ เท็กซัส และฟลอริดา เป็นต้น จนกระทั่งปัจจุบันสามารถช่วยเหลือประชาชนได้กว่าหนึ่งแสนหกหมื่นคน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2558 โดยในปัจจุบันได้มีการจัดอบรมค่ายสุขภาพหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ค่ายสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ (หลักสูตรระยะกลาง 3 วัน หรือหลักสูตรระยะยาว 5-7 วัน) เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่และสร้างเสริมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักการแพทย์วิถีพุทธจัดการอบรม

อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง หรือตามความเหมาะสม ณ ศูนย์หลัก สวนป่าบุญ ทั้ง 5 ศูนย์ หรือ ณ สถานที่ที่กำหนดโดยเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยมีผู้เข้าอบรมเฉลี่ยประมาณครั้งละ 200-300 คนต่อค่าย

ภาพที่ 24 การจัดอบรมค่ายสุขภาพการแพทย์วิถีพุทธ (เทคนิค 9 ข้อ) ณ สวนป่าบุญ 1 อำเภอคอนทาล จังหวัดมุกดาหาร

ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2557, สิงหาคม 20, กมลพรรณ ฮอฟแมน, ภาพถ่าย. 2557, กรกฎาคม 23, ดิณห์ ไอราวัณวัฒน์, ภาพถ่าย. 2557, กรกฎาคม 23 และแก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2558, มิถุนายน 23)

1.2 ค่ายสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ (หลักสูตรระยะสั้น 1 วัน) มีผู้เข้าอบรมเฉลี่ยประมาณครั้งละ ตั้งแต่ 10-1,000 คนต่อครั้ง ณ สถานที่ที่กำหนดโดยเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.3 ค่ายพระไตรปิฎก (จิตอาสาแฟนพันธุ์แท้) เป็นค่ายเพื่อรวมพลคนดี พร้อมตามหาและสร้างจิตอาสาศูนย์บาท เป็นที่รวมของคนดีที่พร้อมมาฝึกฝน เสียสละทำงานฟรีศูนย์บาท ไม่รับเงินทองอามิสสินจ้างใด ๆ แต่มาร่วมมารวมกันทำประโยชน์เพื่อพองชนเพื่อมวลมนุษยชาติ พร้อมกับมีการฝึกฝนการปฏิบัติเข้มข้น ด้วยการ ลด ละ ล้างและฆ่ากิเลส และการดำเนินกิจกรรมการทำงานด้วยมรรคมืองค์แปด ฝึกฝนการกินน้อยใช้น้อยด้วยการรับประทานอาหารเพียงมือเดียว (อาหารสุขภาพมังสวิรัต ไม่มีเนื้อสัตว์รสจัด) ฝึกฝนสมรรถนะและความแข็งแกร่งของร่างกายและจิตใจด้วย

กิจกรรมพิเศษต่าง ๆ เช่น การเดินจาริกจากสวนป่านาบุญ 4 (บ้านแดนสวรรค์) ตำบลอุ่มเหมา อำเภochaตุพนม เพื่อไปกราบนมัสการและสักการะพระชาตุนม อำเภอชาตุนม จังหวัดนครพนมเป็นระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 23 กิโลเมตร มีกำหนดจัดการอบรมปีละ 1 ครั้ง ในเดือนตุลาคมของทุกปี โดยมีผู้เข้าร่วมการอบรมเฉลี่ยครั้งละประมาณ 300 คน

ภาพที่ 25 ค่ายพระไตรปิฎก (แพ้นพันธุแท้ จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ) เดินตามรอยบาทพระศาสดา ณ สวนป่านาบุญ 1 จ. มุกดาหาร ระหว่างวันที่ 19-23 ตุลาคม 2557
ที่มา (คิมห์ ไอรวัฒน์วัฒน์, ภาพถ่าย. 2557, ตุลาคม 23)

1.4 ค่ายพระไตรปิฎก (นักศึกษาแพทย์วิถีธรรม 7 ปี) เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา เน้นการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักพระพุทธศาสนา ด้วยการฝึกฝนการปฏิบัติเข้มข้น ด้วยการ ลด ละ ส้างและฆ่ากิเลส และการดำเนินกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ ด้วยมรรคมืองค์แปด ฝึกฝนการกินน้อยใช้น้อย ด้วยการรับประทานอาหารเพียงมือเดียว (อาหารสุภาพมังสวิรัตินรสจืด ไม่มีเนื้อสัตว์) ฝึกฝนสมรรถนะและความแข็งแกร่งของร่างกายและจิตใจ ด้วยการทำกิจกรรมฐานงานต่าง ๆ พร้อมกับกิจกรรมหลักในการสอบรายงานสภาวะธรรมจากการฝึกฝนในการลดละเลิกกิเลสของตนเอง สำหรับนักศึกษาแพทย์วิถีธรรม 7 ปี ที่ถือเป็นการสอบเลื่อนชั้นปีสำหรับนักศึกษาแพทย์วิถีธรรมรุ่นปัจจุบัน (รุ่นปีที่ 1-รุ่นปีที่ 4) และเป็นการสอบสัมภาษณ์เพื่อเข้ารับการศึกษสำหรับนักศึกษาแพทย์วิถีธรรม 7 ปี รุ่นใหม่ (ดูภาคผนวก ก. หมวดข้อ 7) โดยมีกำหนดจัดการอบรมปีละ 1 ครั้ง ในเดือนเมษายนของทุกปี ณ ศูนย์ฯ สวนป่านาบุญ 1 อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร โดยมีผู้เข้าร่วมรับการอบรมเฉลี่ยครั้งละประมาณ 300 ท่าน

2. การให้บริการความรู้และข้อมูลแพทย์วิถีพุทธในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือวารสาร แผ่นพับ และ แผ่นการ์ดต่าง ๆ

“คุณหมอเขียว ใจเพชร กล้านจัน และทีมงานจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ โดยมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมการเผยแพร่วัฒนธรรมการศึกษองค์ความรู้และทักษะในการปฏิบัติดูแลสุขภาพ การศึกษาปฏิบัติด้วยการจัดค่ายสุขภาพที่ตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตาม

เครื่องถ่ายแพทย์วิถีพุทธทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง คุณหมอเขียวได้เขียนและนำเสนอผลงานสื่อสิ่งพิมพ์หนังสือด้านสุขภาพที่ตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง รวมแล้วจนถึงปัจจุบัน ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 มียอดพิมพ์ราวกว่า 1,800,000 เล่ม โดยเล่มที่มียอดการพิมพ์และจัดจำหน่ายสูงสุด คือ หนังสือ “ถอดรหัสสุขภาพ เล่ม 3 มาเป็นหมอดูแลตัวเองกันเถอะ”

(จรรยา ทัพนิยม, สัมภาษณ์. 2558, มีนาคม 3)

ภาพที่ 26 ข้อมูลองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ วารสาร แผ่นพับ แผ่นการ์ดต่าง ๆ และสื่อที่จัดทำในรูปของ ซีดี ดีวีดี วีซีดี และเอ็มพีสาม (CD, DVD, VCD และ MP3) เป็นต้น

ที่มา (จรรยา ทัพนิยม, ภาพถ่าย. 2557, กันยายน 12)

“ผลงานสื่อสิ่งพิมพ์ในการเผยแพร่สัจธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น ความผาสุกที่แท้จริง การเตรียมวางขันธวางร่าง (ส่งวิญญาณ) คนพอเพียง ผู้ทุกข์ทุกข์ภัยด้วยใจที่เป็นสุข มหัจฉรย์ น้ำปัสสาวะ เทคนิคทำใจให้หายโรคเร็ว บทเพลงธรรมชุดหัวใจคุณธรรม ชุดถนนคนกล้าดี และชุดรวมพลคนดี เป็นต้น

ผลงานการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เรื่อง “สัจจะกู่ชาติ ยุทธศาสตร์การต่อสู้ผู้ชัชนะที่แท้จริง” มีเนื้อหาหลักอยู่ที่ส่งเสริมให้ประชาชนต่อสู้ด้วยหลักสันตือหิงสา อโหสิ ไม่ใช้ความรุนแรง ปราศจากอาวุธใช้แก่นของพระพุทธศาสนาด้วยการหยุดชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส

นอกจากนี้ ยังได้จัดทำสื่อ ซีดี ดีวีดี วีซีดี และเอ็มพีสาม (CD, DVD, VCD และ MP3) เช่น ค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรม 5-7 วัน, ค่ายแฟนพันธุ์แท้, ค่ายพระไตรปิฎก, โยคะ กอดจุดลมปราณ กายบริหาร, ยา 9 เม็ด, แลกเปลี่ยนประสบการณ์, สวดมนต์ ฝึกกลมหายใจ, กัวชา, และเสียงอ่านหนังสือ การเตรียมวางขันธวางร่าง (ส่งวิญญาณ) เป็นต้น จนถึงปัจจุบัน ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 มียอดการจำหน่ายรวมประมาณ 12,000 แผ่น”

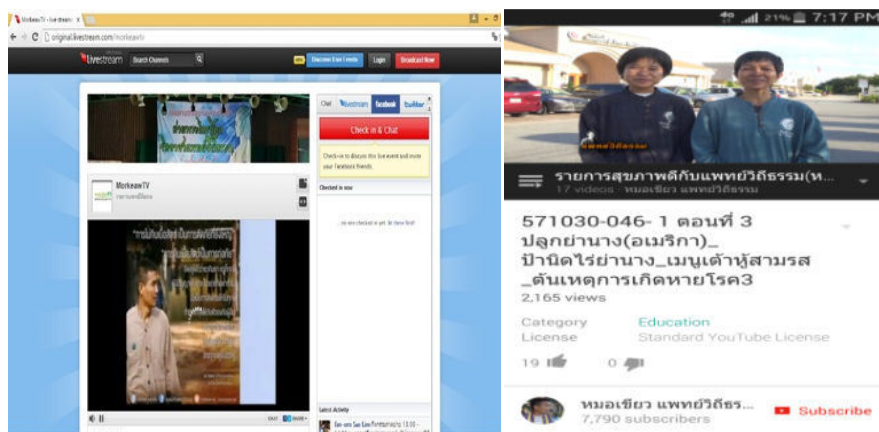
(จรรยา ทัพนิยม, สัมภาษณ์. 2558, มีนาคม 3)

3. การให้บริการความรู้ ข้อมูลหลักการแพทย์วิถีพุทธ และให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพรายบุคคลโดยตรง (ตัวต่อตัว)

จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ แต่ละท่านเมื่อได้เรียนรู้และฝึกฝนตนเองในการปฏิบัติหรือการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ด้วยเทคนิคการปฏิบัติ 9 ข้อ หรือ ยา 9 เม็ด แล้วเห็นผลดีที่เกิดขึ้นได้จริง จากการปฏิบัติที่ทำได้จริง เกิดความศรัทธา จึงนำผลจากการปฏิบัติได้จริงนั้นไปแบ่งปันประสบการณ์และเกื้อกูลช่วยเหลือผู้อื่น ให้คำปรึกษาแนะนำหรือให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ ให้กับผู้ที่ศรัทธาขอรับคำแนะนำ หรือผู้ที่กำลังมีความทุกข์จากความไม่สบายกายไม่สบายใจ เพื่อจะ让您เหล่านั้นได้นำไปปรับใช้กับตนเอง ให้ทุเลาหรือลดความทุกข์ไม่สบายลงได้

4. การให้บริการความรู้และข้อมูลแพทย์วิถีพุทธผ่านสถานีโทรทัศน์

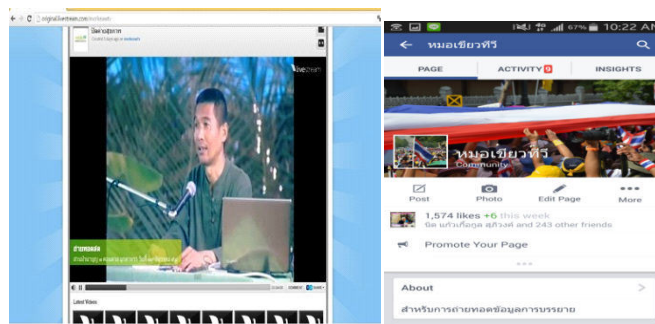
4.1 สถานีโทรทัศน์บุญนิยมทีวี www.boonniyom.tv ในรายการ “สุขภาพดีกับแพทย์วิถีธรรมหมอเขียว” ออกอากาศทุกวันพฤหัสบดีและวันศุกร์ เวลา 6.00-7.00 น.

ภาพที่ 27 การให้บริการความรู้และข้อมูลการแพทย์วิถีพุทธ ผ่านสถานีโทรทัศน์บุญนิยมทีวีที่มา (สุมาลี ปรีชาศิริพันธุ์และแก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2557, มีนาคม5)

4.2 สถานีโทรทัศน์หมอเขียวทีวีออนไลน์

โดยการทำผ่าน Livestream ที่ <http://original.livestream.com/morkeawtv>

ภาพที่ 28 การให้บริการความรู้และข้อมูลการแพทย์วิถีพุทธ ผ่านสถานีโทรทัศน์หมอเขียวทีวีออนไลน์ โดยปกติจะเป็นการออกอากาศสดการบรรยายสุขภาพของหมอเขียว ในค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรม ณ ศูนย์ฯ สวนป่านานาชาติ 1-5 และ ณ สถานที่ของเครือข่ายแพทย์วิถีพุทธต่าง ๆ

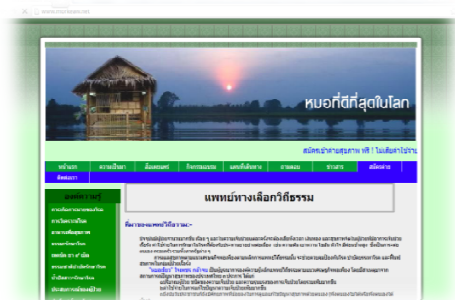
ที่มา (แก้วใจเพชร กล้าจน, ภาพถ่าย. 2557, มีนาคม 5)

5. การให้บริการความรู้และข้อมูลแพทย์วิถีพุทธผ่านสถานีวิทยุ

รับฟังรายการแพทย์วิถีพุทธ ทางสถานีวิทยุ ออกอากาศทุกวันเสาร์และอาทิตย์เวลา 1 ถึง 2 ทุ่ม ทางคลื่น 102.75 หล่ายแกว้เรดิโอ และการได้รับเชิญไปออกรายการวิทยุท้องถิ่น เช่น สถานีจังหวัดอำนาจเจริญ สถานีอำเภอป่าซางบ้านโสม เวียงหนองล่องจอมทอง จังหวัดลำพูน สถานีจังหวัดนครพนม ฯลฯ เป็นต้น

6. การให้บริการความรู้และข้อมูลการแพทย์วิถีพุทธผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

ที่เว็บหมอเขียวดอทเน็ต www.mokeaw.net

ภาพที่ 29 หน้าโฮมเพจหรือหน้าหลักของเว็บ หมอเขียวดอทเน็ต www.mokeaw.net การให้บริการความรู้และข้อมูลแพทย์วิถีพุทธผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

ที่มา (สุมาลี ปรีชาศิริพันธุ์, ภาพถ่าย. 2558, มีนาคม 5)

หมอเขียวที่ออนไลน์ <http://new.livestream.com/boonniyom/events/3>

และ Blogger ต่าง ๆ มีดังนี้

- เครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม <http://morkeaw-network.blogspot.com/>
- วารสารแพทย์วิถีธรรม <http://morkeawjournal.blogspot.com/>
- ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ
<http://suanpanaboon.blogspot.com/>
- แชร์ประสบการณ์การดูแลสุขภาพแบบแพทย์วิถีธรรม (ชา 9 เม็ด)
<http://morkeaw-healthcare.blogspot.com/>
- ตอบคำถามสุขภาพ <http://answermorkeaw.blogspot.com/>
- แพทย์วิถีธรรม <http://fansclubmorkeaw.blogspot.com/>
- สื่อเผยแพร่องค์ความรู้การแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม
<http://morkeaw-media.blogspot.com/>
- เมนูอาหารฤทธิ์เย็นและเมนูอาหารปรับสมดุลเพื่อสุขภาพ
<http://morkeawfansclub-food.blogspot.com/>
- น้ำสมุนไพรปรับสมดุล <http://morkeaw-herbdrinking.blogspot.com/>
- แพทย์วิถีธรรม ยาเม็ดที่ 5 การพอกทา หยอดประคบอบอาบด้วยสมุนไพรที่ถูกัน
<http://morkeaw-pills5.blogspot.com/>
- แพทย์วิถีธรรม ยาเม็ดที่ 7 การรับประทานอาหารปรับสมดุล
<http://morkeaw-nutrition.blogspot.com/>
- ปัสสาวะบำบัด-แพทย์วิถีธรรม <http://morkeaw-urine.blogspot.com/>
- DHAMMA ALTERNATIVE MEDICINE (9PILLS)
<http://morkeawninepills.blogspot.com/>
- สาเหตุของโรคตามหลักแพทย์วิถีธรรม <http://morkeawfanclub.blogspot.com/>
- 9 pills of morkeaw <http://nalsusa.org/phpbb/viewtopic.php?f=3&t=9>
- 9 pills of morkeaw
- <http://www.goodsiam.com/2010/06/01/the-nine-pills-of-mor-keaw/?lang=TH>

8. การให้บริการปรึกษาปัญหาสุขภาพ และข้อมูลผ่านทาง LINE กลุ่มจิตอาสาแพทย์ วิถี พุทธ ทั้งห้องจิตอาสาส่วนรวมและห้องจิตอาสาเครือข่ายภาคต่าง ๆ

ด้วยเทคโนโลยีในปัจจุบัน จึงเกิดช่องการสื่อสารที่ทำให้ข้อมูลเข้าถึงทุกท่านได้เร็วขึ้น

9. การออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สาธารณะในรายการต่าง ๆ

- สารคดีธรรมชาติบำบัดพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
- สารคดี สุขภาพดี วิถีไทย ของกระทรวงศึกษาธิการ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11
- รายการสุขภาพดีด้วย 8 อ. “สุขภาพแนวพึ่งตนแนวเศรษฐกิจพอเพียง” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมบุญนิยมทีวี : ทีวีเพื่อมวลมนุษยชาติ ทุกบรรยากาศคือการรายงานความจริง (booniyom tv) (เดิมชื่อ สถานีโทรทัศน์ FMTV สถานีโทรทัศน์เพื่อมวลมนุษยชาติ)
- รายการ คนค้นคน “หมอเขียวศูนย์บาทรักษาทุกโรค” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2553
- รายการ เรื่องจริงผ่านจอ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
- รายการ ครูสร้างคน คนสร้างโลก ของ ครูสภา ตอน “หมอเขียว” เขียวยาครอบครัวยุค .. ครอบครัวยุคครูดูแล โดย สกสค. เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ 19 พฤษภาคม 2557 (<https://www.youtube.com/watch?v=p5TVyZWpBP8>)
- สารคดี ทางนำชีวิต ตอน “ธรรมะดับโรค” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2557 เวลา 05.00-05.30 น. (https://www.youtube.com/watch?v=abf2jx_Ek9A)
- รายการ วิถีชีวิตบุญนิยม “580102 วิถีชีวิตบุญนิยม หมอเขียว มั่นมั่น ทองธรรม” (<http://www.booniyom.com/?p=3756>)
- รายการ “มองโลก มองธรรม กับแพทย์วิถีธรรม” เผยแพร่ทางสถานีบุญนิยมทีวี เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2558 (<https://www.youtube.com/watch?v=VgYPijVv3RU>)

10. การจัดการความรู้ การทำวิจัย และการพัฒนางานด้านวิชาการ

- ผู้วิจัย และทีมงานจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ได้จัดตั้งกลุ่มวิชาการเพื่อพัฒนางาน การศึกษาและการวิจัย การใช้การแพทย์วิถีพุทธในการสร้างเสริมดูแลรักษา และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชน ซึ่งได้มีผู้สนใจเข้าร่วมทั้งหน่วยงาน โรงพยาบาลของรัฐ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ และสาธารณสุขระดับตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่าง ๆ แพทย์ พยาบาล อสม. เป็นต้น ร่วมกับภาคประชาชนที่เป็นจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมกับสำนักการแพทย์ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ในการทำหลักสูตรการแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธ เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้ในการอบรมการดูแลสุขภาพให้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและประชาชนที่สนใจทั่วไป

- ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหาร ได้ร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์ จัดการเรียนการสอนในหลักสูตร “ศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขาผู้ประกอบการสังคม ความถนัดแพทย์วิถีธรรม” โดยเปิดการศึกษาในรุ่นแรกเมื่อปีการศึกษา 2556
- ร่วมกับการศึกษานอกโรงเรียน จัดหลักสูตรการแพทย์วิถีธรรมให้นักเรียนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)
- ร่วมทำวิจัยกับโครงการกำลังใจ โครงการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ในการฟื้นฟูสุขภาพของผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำกลาง นครพนม จังหวัดนครพนม ผู้ต้องขังหญิงเรือนจำจังหวัดภูเก็ท และนักโทษชาย ณ เรือนจำชั่วคราว โลกตาบัน จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

ศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ

การศึกษาประวัติศาสตร์การแพทย์วิถีพุทธจากจดหมายเหตุและสื่อต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2538-2558 ของผู้ให้การแพทย์วิถีพุทธสถาบันบุญนิยม ซึ่งประกอบด้วยทั้งผู้ที่ป่วยไม่สบายด้วยโรค/อาการต่าง ๆ และผู้ไม่มีอาการเจ็บป่วยไม่สบาย ที่ได้มาศึกษาหลักการแพทย์วิถีพุทธ และนำไปใช้ในการดูแลสุขภาพตนเองเป็นหลักหรือเพื่อใช้ดูแลและแนะนำช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่นก็ตาม พบว่าผู้ให้การแพทย์วิถีพุทธ ร้อยละ 90.41 มีผลการเปลี่ยนแปลงของสภาวะทั้งทางกาย ใจ สังคม และปัญญา (จิตวิญญาณ) ในทางที่ดีขึ้น อาการเจ็บป่วยทุเลา มีสุขภาพกายที่ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น ล้วนมีความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ หรือแม้แต่ผู้ที่ไม่ได้ป่วยแต่ได้ใช้การแพทย์วิถีพุทธ ล้วนเกิดจากความเชื่อมั่นในองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ และธรรมะที่ได้สื่อในองค์ความรู้ของการแพทย์วิถีพุทธ ที่ได้บูรณาการตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสภาวะตามหลักพุทธศาสนา การสร้างสภาวะตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพัฒนาสภาวะตามหลักวิทยาศาสตร์สุขภาพแผนปัจจุบัน การแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก และการแพทย์พื้นบ้าน ทฤษฎีสื่อสารกับพลังงาน ทฤษฎีสภาวะแบบชั่วคราวกันข้าม รวมทั้งแนวคิดความสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม ดังข้อมูลต่อไปนี้

1. ศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ ประเด็นประสบการณ์และข้อคิดเห็นจากบุคคลต่าง ๆ

“ผมเป็นแพทย์แผนปัจจุบัน มีความเห็นว่า สิ่งที่แพทย์ทำมาทั้งหมดนี้ แพทย์นี้มีอัตราสูง กินยา ฉีดยา ฉายแสง เคโม แล้วก็บอกว่านี่เราวิเศษที่สุด เพราะใครพูดอะไรก็ไม่ค่อยฟัง ส่วนใหญ่จะเป็นอย่างนั้น แต่จริง ๆ ไม่ใช่ อัตราสูง เขาเชื่อเหมือนกัน แต่เป็นเพราะถูกสอนมา เราเป็นคนรุ่นนี้ พ.ศ. นี้ ต้องเชื่อแบบนี้ แต่แท้จริงแล้วไม่ใช่ มันมีสิ่งที่ดีกว่านั้นอีก ว่าคนที่อยู่รอดได้ ต้องกลับสู่แนว

ธรรมชาติ แต่เขาอ่านไม่ถึงเพราะมันไม่ออกสอบ แต่มันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เป็นสิ่งที่คอยเตือนใจเรา ตลอดเวลา ว่าแต่เนี้ยต่อไป การรักษาของที่นี่ต้องไม่เก็บตังค์ตลอดชีวิต ฟรีตลอด สำหรับคนที่ป่วยที่เห็นจริงแล้วว่าทางเดิมต้องไปรอวันตาย ถ้าสนใจจะกลับมาทางนี้ จะมาไม่มา เราไม่บังคับ แต่ว่าถ้ามาแล้ว เราไม่เอาตังค์ ขอฟรีตลอด คังนั้น การแพทย์วิถีพุทธไม่คิดค่ารักษาแน่นอน ถ้าไปเจอที่ไหนเก็บตังค์ไม่ใช่เราแน่นอน ท่านอาจารย์หมอเขียวก็พูดเฉียดไปเฉียดมา เศรษฐกิจพอเพียง ไม่เคยห่างในหลวงเลย พระพุทธองค์กับในหลวงคู่กันมาตลอด เพราะฉะนั้น วิธีนี้ผมว่าเรามาถูกทางแล้ว

ผมดีใจที่มีคนจากหลาย ๆ ที่มา อย่างน้อย ๆ ก็มีชาวต่างชาติ มีมาเลเซีย ก็มาหาอาจารย์หมอเขียว มีอินเดียด้วย คนมาเลย เขาจะฟังออกหรือเปล่าไม่รู้ แต่เขาบอกว่า เขาเข้าใจว่าชาติก่อนเราเป็นพี่น้องกัน แต่ว่าเขาบังเอิญไปเกิดในต่างประเทศ คนที่จะพูดอย่างนี้ได้ เขาต้องรู้สึกอิมโม่บางอย่างในสองสามวันนี้ เขาบอกว่าหัวใจเขามืด สองสามวันนี้เขารู้สึกอิมโม่ ก่อนหน้านั้นเขาเป็นมะเร็งไปทรอยด์ แล้วเขาก็ดีขึ้นในสองสามวันนี้

ท่านอาจารย์จะหนักไปทางด้านปัญญา มันมีศีล สมาธิ ปัญญา ท่านจะหนักไปทางด้านนั้นมาก ให้พวกเรารู้จักคิด มีเหตุมีผล ไม่ต้องการให้เชื่อ แต่ให้คิดเองซะใหม่ ๆ สามวันนี้ผมจับความได้แบบนี้ ถ้าเราหนักไปทางนี้ การเข้าถึงก็จะง่าย แต่ว่าปัญญาที่อาจารย์หมอเขียวสอนบางอย่างผมเข้าใจเลยว่ามันมุ่งไปทางความสงบ ไม่มีสุขใดเสมอด้วยความสงบ ทางการแพทย์เชื่อว่าความสุข สงบสุข จะทำให้ภูมิมันขึ้น ทางการแพทย์เชื่อว่ามะเร็งมีในทุกคน แต่มันไม่หือไม่ฮือเพราะว่าภูมิของมันเหนือกว่า แต่เมื่อไหร่เราผลอ มันจะสะกดจิตเรา ก็จะแพ้เขา อาจารย์ปลุกให้เราตื่นตลอดเวลา สงบสุข ๆ สุขที่แท้จริง ห้องเรียนของเรา ตรงไหนก็ได้ มุมไหนก็ได้ที่ท่านรู้สึกสงบ อยากเรียนรู้ อยากฟัง อยากถามตัวเองบ่อย ๆ เพราะว่าตัวเองเป็นหมอ ไซ้ใหม่ไม่มีหมอใดสู้ตัวเองได้”

พูดจริง ๆ เลย แล้วประเทศของเราเนี่ย อีกสองปีบ้านของเราก็จะก้าวเข้าสู่อาเซียนแล้ว ความยุ่งยากตามมาแน่นอน ผมเคยพูดเล่น ๆ ว่า ถ้าเขาอยากเห็นกษัตริย์ที่ดีที่สุดในโลก เขาต้องมาประเทศไทย ถ้าเขาอยากเห็นการแพทย์วิถีพุทธ อยากเห็นการแพทย์ที่ดีที่สุดในโลก เขาต้องมาประเทศไทย เราไม่ไปประเทศเขาแน่นอน เขาต้องมาประเทศเรา แล้วบางอย่างก็จะดีขึ้น”

ของบางอย่างทำแทนกันไม่ได้ เช่น ไหนลองออกกำลังกายแทนผมหน่อยซิ ความดีก็เหมือนกัน ทำแทนกันไม่ได้ ยิ่งทำยิ่งได้ ใจมันอิมภูมิด้านทานมันจะสูงขึ้น เพราะฉะนั้น ก็อยากจะเชิญชวนกัน สักวันหนึ่ง ว่าวันหนึ่งใครเคยไม่สบาย มาแล้วหาย ก็มาช่วยกัน ความดีต่อความดี บุญต่อบุญ ไปเรื่อย ๆ นี่คือวิถีแห่งพุทธ วิถีแห่งท่านอาจารย์หมอเขียว”

(สุภักดิ์ ปิติภากร, สัมภาษณ์. 2557, ธันวาคม 10)

“เราพยายามกลับสู่รากเหง้า ของความเป็นไทย สวนกระแสตะวันตก และสุขภาพจะดีขึ้น หลายกิจกรรมที่นี้เป็นไปตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราปรารถนาจะเห็นเด็ก รุ่นใหม่ได้เดินตามรอยพระยุคลบาท เราบอกชาวบ้านเสมอว่า ทุกคนมีสิทธิ์เข้ามาช่วยกันดับทุกข์ แบ่งเป็นความสุขในอนาคต ที่นี้ คือศูนย์บาทรักษาทุกโรคของแพทย์ทางเลือกวิถิปุทธ ซึ่งเป็น ต้นแบบของหน่วยราชการและเป็นโรงพยาบาลต้นแบบ ในทางดูแลสุขภาพด้านการพึ่งตนเองแห่ง แรกของโลก ที่นี้จะเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ ที่นี้จะเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับ งานวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพในแนวทางแพทย์วิถิปุทธ เราลงมือทำกันอย่างจริงจัง เพื่อต่อไปใน ที่สุด สถานที่แห่งนี้จะเป็นต้นแบบในการแพทย์พอเพียง”

(สุภัค ปิติภากร, สัมภาษณ์. 2556, สิงหาคม 4)

“ผมเป็นนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด มีความเห็นว่า การแต่งกายเป็นเปลือก ใจที่เป็นบุญ คือแก่น เมื่อผมแต่งตัว เช่นนักปฏิบัติธรรมผมก็ไม่กล้าทำชั่ว ไม่กล้าผิดศีล เปลือกนี้ช่วยคุ้มกันแก่น หมอเขียวเป็นตัวอย่างที่ดีมาก ทั้งกายและใจ ครบพร้อมทั้งเปลือกและแก่น กิจกรรมที่นี้คือวิธีการ ทำบุญแบบหนึ่ง เสียสละคือบุญ เมื่อเราเข้มแน่น เราไม่เปลี่ยนเป้าหมาย เราจะมุ่งไปในทิศทาง แห่งบุญ”

(บุญเรียง ชูชัยแสงรัตน์, สัมภาษณ์. 2556, สิงหาคม 2)

“ผมเป็นอายุรแพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคหัวใจ จะขอนำเสนอหลักการสำคัญในการเลือกสิ่ง ต่าง ๆ นั้น มาดูแลสุขภาพของตัวเอง มีอยู่ 4 ข้อ ซึ่งผู้อำนวยการสำนักงานการแพทย์ทางเลือกนั้น อาจารย์เทวัญได้ให้เอาไว้ใน 4 ข้อนี้ ในข้อที่ 1 เราต้องดูว่ามีหลักความน่าเชื่อถือหรือไม่ ข้อที่ 2 มีความปลอดภัยหรือไม่ ข้อที่ 3 มีประสิทธิภาพดีหรือไม่ในการใช้รักษาสุขภาพ ข้อที่ 4 มีความ คุ่มค่าหรือไม่ ถ้าเกิดเปรียบเทียบในส่วนของแพทย์วิถิปุทธ เราพบว่าแพทย์วิถิปุทธนั้น มีหลักความ น่าเชื่อถือโดยได้รับการยอมรับจากกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและ แพทย์ทางเลือกนั้น ให้การรับรองว่า แพทย์วิถิปุทธนั้นมีประโยชน์ต่อประชาชน เมื่อประชาชน ปฏิบัติตามแล้ว สามารถลดภาวะการเจ็บป่วยลงได้จริง จึงได้ให้การรับรองว่าแพทย์วิถิปุทธนั้น สามารถที่จะแนะนำ ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามได้ ใช้ดูแลสุขภาพตัวเองได้ เหมือนแพทย์แผนไทย แผนจีนเช่นเดียวกัน อันนี้ก็คือในเรื่องของหลักความน่าเชื่อถือ”

(วัชระ ก้อนแก้ว, สัมภาษณ์. 2557, ธันวาคม 10)

“เอาหนังสือของอาจารย์หมอเขียวแล้วศึกษา แล้วเนื่องจากเราเป็นแพทย์แผนปัจจุบัน เราก็มองว่าที่อาจารย์พูดมานี้ถูกต้อง อาหารร้อนกับเย็นนี้มันเป็นผลอันหนึ่ง ที่ทำให้เราเกิดเจ็บไข้ ขึ้นมา ยาที่ฝรั่งให้เรากินนะมันเป็นยากรดทั้งหมดเลยนะ มันเป็นพิษแต่เขาไม่กล้าบอกเพราะอะไร ผมเป็นตัวหมอเองนี่ ไปกินยามาตั้งนาน เป็นพวกกรดทั้งหลายแหละ และถ้าพวกเรามีความศรัทธาใน อาจารย์หมอเขียว ปฏิบัติทั้ง 9 ข้อนี้นะ พวกเราจะหายจากโรค โรคที่เราเป็น ๆ นี่มันหายนะ ไอ้มะเร็งนี่ก็จะเอาธรรมชาติของอาจารย์เมื่อก่อนนี่ที่พูดเมื่อก่อนนี่ เขาจะบอกเราว่ามันอากาศจะร้อน จะเย็น กับที่เกิดจากอารมณ์บ้าง เกิดจากที่อาหารบ้าง ผัสสะที่เราประสบนี่มันเกิดจากเพราะว่า ความเครียด ทุกอย่าง ความพอใจ ไม่พอใจ เกิดขึ้น อันนี้ต่างหากที่มันทำให้เราเกิดปัญหาขึ้นมา เพราะฉะนั้นนะผมว่านี่ เชื่อบอกอาจารย์หมอเขียวถูกต้องแล้ว พวกเราขอให้มีความศรัทธา ปฏิบัติที่ อาจารย์หมอเขียวบอก ยาทุกอย่างนี้ สิ่งใดที่เราต้องทานก็ต้องทาน สิ่งใดที่ไม่จำเป็นต้องทานก็ พยายามปรับปรุงตัวเราเอง ร่างกายเราจะสมบูรณ์จริง ๆ ปฏิบัติของอาจารย์หมอเขียวนี้ มันเปลี่ยน ความคิด แล้วตัวเองนี่ก็มีความรู้สึก ว่า ธรรมชาติของอาจารย์หมอเขียวที่พูดมานี้ถูกต้องก็เลยปฏิบัติ ธรรมชาติตาม เรื่องธรรมชาติที่อาจารย์หมอเขียวบอกมานี้เป็นความถูกต้องนะครับ เพราะว่าคน นักวิทยาศาสตร์จะไม่เชื่อ ฝรั่งนี่เขาไม่รู้เท่าของพระพุทธเจ้าที่รู้ พระพุทธเจ้ารู้ เป็นรู้ธรรมชาติ ซึ่งถูก วันนี้ ฟรุ้งนี้ มะรินนี้ ถูกทุกเวลา”

(ธรรมศักดิ์, สัมภาษณ์. 2556, มกราคม 8)

“เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เคยมาอบรมกับค่ายสุขภาพวิถีพุทธ พี่ก็เป็นหนึ่งในกลุ่มนั้น ก็เริ่ม ตั้งแต่ทำไมจึงสนใจมาเข้าค่ายเลยคะ เนื่องจากวัฒนธรรมการกินของที่นี่คือแขกมาต้องต้อนรับ หรือ รับรองเต็มที่ด้วยอาหาร บวกกับประเพณีงานศพ งานแต่ง ที่ต้องเป็นอาหารที่ดี เช่น หมูฮ้อง หมูคั่วเกลือ มีแกง มีอะไรเต็มที่ บางครั้งมีการปิดครัวที่บ้านเพื่อมาช่วยงานศพเลย เพื่อจะบ่งบอกถึง เศรษฐกิจฐานะของเจ้าภาพว่า ถ้าหากว่าเลี้ยงไม่ดีนี่คือเจ้าภาพไม่ค่อยทำใจทำให้คนตะกั่วป่าเป็น โรคเรื้อรังเยอะ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นเบาหวาน ความดัน แล้วยังตกท้ายด้วยผลไม้ตามฤดูกาลหน้า ทูเรียน หน้าลองกอง หน้ามังคุด มีเยอะคะ ก็เลยอยากให้นักศึกษาวิถีพุทธเป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลสุขภาพ เพื่อลดการเกิดโรคเรื้อรัง การส่งเสริมสุขภาพ จึงมองหาทางเลือกให้ หลาย ๆ ทาง เพื่อให้ เขาเลือกสิ่งที่ชอบ ที่ถูกกับเขามาปฏิบัติเพื่อสุขภาพที่ดีของเขา ซึ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพทั่วไป ที่เราให้คือ 3 อ. อาหาร อารมณ์ ออกกำลังกาย ที่เราทำ pre-test และ post-test พบว่ามันไม่สามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง มีความรู้จริงแต่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้จริง คือ ความจริงมันอยู่ที่ใจคะ

ต่อสู้กับจิตใจไม่ได้ แต่คุณหมอเขียวจะมีเรื่องจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้องก็เลยอยากนำมาเสนอ หากเขามีความศรัทธาแล้ว คิดว่าน่าจะมีแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้”

(กานต์พิชชา เทพเสถียร, สัมภาษณ์. 2556, กรกฎาคม 22)

“มดนี่เป็นคนดีใครจะมาบอกอย่างโน้นอย่างนี้ มดไม่เชื่อ มดต้องพิสูจน์ด้วยตนเองแล้ว มันจะศรัทธาด้วยความคลายสงสัย เรียกว่าศรัทธาครั้งนี้ สัมมาศรัทธาไม่ใช่มีฉาศรัทธา เพราะว่ามันผ่านการทดลองของตัวเอง ไม่ใช่แค่สักแต่ฟังแล้วหลงเชื่อ”

(ยุวดี นโมชัยยากร, สัมภาษณ์. 2557, กันยายน 26)

“พรหมวิหาร 4 มีครบเลยนะคะ ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีหมดเลย แล้วท่านก็ยังสอนเรื่องของธรรมะ ไม่ได้สอนเรื่องเดียวของการบำบัดโรคที่ยากแก่การบำบัดรักษา บางครั้งปัจจุบันก็ยังยาก ถ้าเรารักษาถูกทาง หมอเขียวนี้พอได้ยินชื่อแล้วนี่ก็ศรัทธา ศรัทธามานานแล้วนะ แต่ก็ยังไม่ได้ปฏิบัติจริง ๆ ครั้งนี้เต็ม ๆ เลย 4 วันนี่ ถือว่าได้ปฏิบัติจริง ๆ จัง ๆ แล้วก็ลึกซึ้ง เรื่องของในธรรมะด้วยแล้ว การสอนให้รู้ว่าชีวิตคนเรานั้นให้ป่วยแต่กาย อย่าป่วยใจนะคะ เอาธรรมะเข้าช่วย เราต้องมีพลัง พลังใจ พลังใจนั้นสำคัญ เราต้องต่อสู้นะคะ”

(ชัญญา แซ่ก๊วย, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 7)

“ผมยังตัดสินใจว่าผมจะไม่กลับไปแล้ว ผมเลยมาตั้งปณิธานกับตัวเองไว้ นะครับ เพื่อมีประโยชน์สำหรับท่านผู้มีเกียรติทุกท่านนะครับ พี่น้องทุกท่านผมก็เขียนไว้บอกว่า จะทำตามคุณหมอเขียวแนะนำไว้ จะไม่ให้ความตั้งใจนั้นจางหาย จะท่องจำอยู่เสมอว่าไม่กลัวตาย จะไม่อายแม้เพื่อนเราเขาหนีทา ใครจะว่าเราโง่งเง่าช่างเขาเถิด ยาดีเลิศสมัยใหม่เลิกแล้วนะ คิโมฉายแสงผ่าตัดผมขอลา เพราะศรัทธาคูณหมอเขียวท่านเขียวชาญ นะครับ”

(อารีพัฒน์, สัมภาษณ์. 2555, เมษายน 5)

“หมู่กลุ่มที่น่าศรัทธาจังเลยนะ มีแต่การให้ เราก็ว่า มีคนอย่างนี้ด้วยเหรอในโลกนี้ เราก็ค่อย ๆ เรียนรู้ อ่านแล้วก็ดู แล้วก็เข้ามาแอบกินมังสวิรัตแบบเขา มันก็ดีนะ ก็อร่อยดี ก็ค่อย ๆ ทำไปเรื่อย ๆ สุขภาพก็ดี น้ำหนักปีแรกที่กินมังสวิรัต คือผมกินช่วงเข้าพรรษานะ พอดีดูกลุ่มอโศก ตอนเข้าพรรษานี้เขาจะบอกว่า คุณจะตั้งบะอะไรไซ้ใหม่ในเข้าพรรษานี้ คนนี้ก็บอกลดกินขนมลดกิน โนนลดกินนี่ เราก็เลยลองคิดว่า เออ ลองกินมังสวิรัต สัก 4 ปี แล้วผมก็เริ่มกินเข้าพรรษา ปีนั้น

ก็กินมังสวิรัต กินไม่เป็นหรือครับ กิน ใอันนี้ไม่เป็น กิน ใอันนี้ไม่เป็น เลยลดไปเกือบ 10 กิโลกรัมครับ จาก 75 เหลือ 65”

(วันชัย เบญจพรชัย, สัมภาษณ์. 2555, กันยายน 7)

“เข้าไป www.morkeaw.net ลองไปค้นหาดู เราก็ค้นหา แล้วมีการเข้าค่ายเราก็มา แต่พอมาที่เราเข้าใจเลยว่า 9 เม็ดของหมอเขียวนี้ทำไมน้องเขาถึงใช้ได้ผล เพราะว่ามันเขาศรัทธาแล้วก็ทำจริง เพราะฉะนั้นเราเองเราก็เริ่มศรัทธา เราก็เลยเรียกคนที่บ้านมา จนกระทั่งคนที่บ้านนี้ครบ เพราะว่าเราพี่น้อง 8 คน แต่ว่าเรามีคนข้าง ๆ พี่น้องเราก็ดิบกว่าคน เรามากันจนครบ”

(วรรณธนา สุวรรณศรีสาคร, สัมภาษณ์. 2556, มกราคม 31)

“ได้ไปฟังและได้นั่งคุยกับอาจารย์หมอเขียว รู้สึกศรัทธามากในความนิ่ง สุขุมของท่านไม่มีอาการตื่นเต้นอะไรเลย หมอเขียวพูดด้วยสายตา ทำท่าเหมือนลูกชายเป็นไข้หวัดธรรมดา ไม่ใช่มะเร็ง เหมือนกำลังคุยกับคนเป็นหวัดอยู่ หมอเขียวบอกว่า จะผ่าตัดก่อนแล้วค่อยมารักษาตัวแบบแพทย์วิถีพุทธก็ได้ คนที่แยกว่านี่ก็รักษาหายได้ โดยไม่ต้องตัดอวัยวะ ทำให้รู้สึกศรัทธามาก จึงตัดสินใจพาลูกชายมาเข้าค่ายก่อนมาเข้าค่าย ก็ซ้อมกินอาหารฤทธิ์เย็นมาก่อน ทั้งพ่อแม่ลูก มาถึงค่ายก็ทำทุกอย่าง ได้ปฏิบัติยา 9 เม็ดอย่างตั้งอกตั้งใจทั้งพ่อกับลูก”

(วราวุธ เต็งรัง, สัมภาษณ์. 2556, กุมภาพันธ์ 21)

“ผักร้อนเย็นผมไม่เคยรู้ หรืออยู่ในสมองมาก่อน เพราะฉะนั้นกินผักอะไรก็ไม่รู้ อย่างกล้วยน้ำหว้าดิบและห้ามจะมีฤทธิ์เย็นส่วนกล้วยน้ำหว้าสุกมีฤทธิ์ร้อน เราจำเป็นต้องรู้ว่าขณะนี้ร่างกายเราต้องการอาหารฤทธิ์ร้อนหรือเย็น เสียเวลาในชีวิตทำไม่ต้องมารออายุ 50-60 ปี ค่อยมารู้ ถ้าเรารู้แต่ต้น เราจะใช้ชีวิตนี้ดีและไม่ประมาท เราอยู่ด้วยความไม่รู้ไม่เฉพาะเรื่องอาหารการกินเท่านั้น การเสพยาจริงหรือปลอมไม่มีใครรู้ หมอเขียวท่านได้นำวิชาพุทธศาสตร์มาใช้อย่างไม่มีการทำ ผมเป็นนักวิทยาศาสตร์ผมมาที่นี่เพื่อพิสูจน์แนวทางการรักษาอย่างเป็นทางการเป็นวิทยาศาสตร์ ขอขอบคุณ มะเร็ง ที่ทำให้ผมเห็น “ลัทธิธรรม” ของชีวิต”

(วิระ สัจกุล, สัมภาษณ์. 2556, กันยายน 16)

“ได้ใช้พลังวิญญานผसानนา โนญเรียของคุณหมอเขียวในการรักษาอาการป่วยจากหน้าบวมเพราะหูข้างซ้ายอักเสบรุนแรง ใบหน้ายุบเป็นปกติในวันที่ 3 อาการหูอักเสบ

หายสนิท “การค้นพบของท่านเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มาก ท่านอธิบายได้ชัดเจนกว่า จิตวิญญาณ มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการบำบัดโรค”

(เรารโน ไลทาไลเนน (RaunoLaitalainen), สัมภาษณ์. 2556, กุมภาพันธ์ 9)

“ได้ใช้พลังจิตด้านการปรับสมดุลโครงสร้างร่างกายรักษาของคุณหมอเขียวรักษาโรคเส้นเลือดในสมองตีบ ได้ดูแลฟื้นฟูพลังลมปราณพร้อมกับการจัดโครงสร้างร่างกายโดยเฉพาะที่ขาซ้าย ที่มีปัญหาภายใน 4 วัน คุณเอนกได้ปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูพลังชีวิตในกายนี้ คุณเอนกพูดได้คล่องขึ้นและจำได้คุณเอนกได้กล่าวว่า “พลังจิตมีความสำคัญมากต่อการบำบัดโรคและผู้ค้นพบศาสตร์นี้จะต้องเป็นผู้มีศีลในระดับสูงและมีจิตเมตตาอย่างยิ่ง”

(สิริมา ศรสวรรณ, สัมภาษณ์. 2556, กุมภาพันธ์ 9)

“สิ่งที่ภูมิใจ คือ ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายแพทย์วิถีธรรมในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี และได้ให้คำปรึกษาแนะนำในผู้ป่วยที่แพทย์แผนปัจจุบันส่งขอรับคำแนะนำ ในกรณีที่ย้ำแล้วแต่ผู้ป่วยไม่ดีขึ้น เช่น โรคเบาหวาน ภูมิแพ้ ไขมันสูง และกลุ่มโรคเรื้อรัง ที่แผนปัจจุบันรักษาแล้วไม่ทุเลา หรือมีอาการเพิ่มมากขึ้น เช่น โรคผิวหนังโรคกระเพาะอาหาร ก็จะมีผู้เคยทุเลาและหายจากการดูแลหลักการแพทย์วิถีพุทธ โดยแนะนำให้มาขอคำแนะนำจากเรา ณ วันนี้สุขภาพโดยรวมดีขึ้นเป็นที่พอใจมาก มีความสุขในทุกวันจากการนำแพทย์วิถีพุทธมาใช้กับตนรู้สึกตนโชคดีมาก มีบุญเหลือเกินที่เกิดมาและได้รู้จักแพทย์วิถีพุทธและหมอเขียว และตั้งใจจะใช้แพทย์วิถีพุทธในการดูแลตนเองตลอดไป และเหนือสิ่งอื่นใดก็จะตั้งใจที่จะพัฒนาจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้น ให้สุขยิ่งขึ้น ตามองค์ประกอบเหตุปัจจัยที่จะทำได้”

(เสาวนีย์ สอนอาจ, สัมภาษณ์. 2555, พฤศจิกายน 29)

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นำมาสู่การปฏิบัตินับเป็นบุญของพสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศทุกชนชั้น หมอเขียวได้นำแนวทางของพระพุทธเจ้าและของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาอธิบายให้ความกระจ่างแก่ชาวโพธารามและประชาชนโดยทั่วไป”

(ชานชื่น บุญญานุศาสตร์, สัมภาษณ์. 2556, กรกฎาคม 29)

“การทำน้ำสมุนไพรปรับสมดุลฤทธิ์เย็นสด (คลอโรฟิลล์) และอาหารปรับสมดุลอันจะเป็นประโยชน์ในการปรับพฤติกรรมของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน การได้เข้า

มาร่วมในกิจกรรมนี้ทำให้มีการมุ่งมั่นใจมากกว่า นี่คือการฝ่าทางตันของระบบสุขภาพ ที่จะนำไปสู่สุขภาพที่สมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน ฝ่ายนโยบายสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี จึงสนับสนุนกิจกรรมนี้อย่างเต็มที่”

(นันทมน ยิ้มแย้ม, สัมภาษณ์. 2556, กรกฎาคม 29)

“จากการได้เข้าร่วมพิธีกรรมที่ทำนาโยน ได้เข้าร่วมการหลอมรวมจิตวิญญาณของผู้จัดอบรมและผู้เข้าอบรม ได้พูดถึงแพทย์วิถีพุทธว่า “หนูมีความสุขที่ได้ฝึกแรงงาน และก็ได้ทำดี หนูศรัทธาในแนวทางนี้ ได้ทดลองกับตนเอง”

(เสาวนีย์ ปีติภากร, สัมภาษณ์. 2556, สิงหาคม 2)

“เราทำงานกันแบบพี่น้อง เราพยายามอย่างดีที่สุด ส่วนผลจะเกิดขึ้นอย่างไรแค่ไหน อย่างไร เราไม่คาดหวัง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงวันนี้ มีการขยายผลอย่างน่าปิติ โชคดีที่ฝ่ายนโยบายของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมีสายตาก้าวไกล เราจึงมีโอกาสทำงานเรื่องนี้อย่างเต็มที่มีความเหนียวแน่นเป็นธรรมดา แต่ทุกคนมีความสุขซึ่งเป็นหลักการของแพทย์วิถีพุทธ คือการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์”

(ประภาพรรณ สุขพลอย, สัมภาษณ์. 2556, สิงหาคม 2)

“แพทย์วิถีพุทธเป็นศาสตร์ที่แก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง ไม่ใช่เพียงแค่เพียงการแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพเท่านั้น แต่การศึกษาแพทย์วิถีพุทธทำให้ผมค้นพบว่าการแก้ปัญหาด่าง ๆ ในโลกใบนี้แก้ไขได้ด้วยการใช้แพทย์วิถีพุทธ ได้ด้วยทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร จุดเด่นของแพทย์วิถีพุทธคือการมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษามีความสุข โดยการพาล้างกิเลส โดยเฉพาะผมนั้นรู้ได้ว่าตัวเองมีความสุขทั้งทางกายและทางใจมากขึ้น แต่ก่อนนั้นเป็นคนที่ไม่โห่่ง่าย อารมณ์ร้าย จี๋บ่น แต่พอมาศึกษาวิธีลดกิเลสกับแพทย์ทางเลือก ทำให้ผมเปลี่ยนไปเป็นคนใหม่เป็นคนอารมณ์ดี มองโลกในแง่ดีขึ้น กลายเป็นคนเบิกบานร่าเริงแจ่มใสมากขึ้น มีปัญญาแก้ปัญหาทุกข์ในชีวิต ทุกวันนี้ผมมีความสุขมาก ทำให้ผมเข้าใจว่า “ความไม่มี” เป็นสุขได้อย่างไร ผมตรวจใจตนเองว่าไม่มีจิตที่จะเก็บเอามาเพื่อตัวมาเพื่อตน ใจมันเบา ไม่รู้สึกว่าหนักอะไร ในใจจะเหลือเพียงความตั้งใจที่ทำเพื่อสังคม แม้บางครั้งจะไม่ได้ทำอย่างตั้งใจ ก็ไม่เครียด ไม่ทุกข์จู้จิกมองปัญหาให้เป็นสุขได้และวันที่ผมมีความศรัทธาแพทย์วิถีพุทธมาก ๆ คือวันที่ผมทิ้งเงินก้อนสุดท้ายในชีวิตของผมเพื่อทำบุญ เพราะอยากพิสูจน์สัจจะของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ท่านทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อค้นหาชีวิตที่

เป็นสุข จากการไม่มีกิณเก็บสะสม สุขกว่าตอนมีเงินมาก ๆ ซึ่งตอนมีเงินนั้น ไม่สุขเลย มีแต่ทุกข์ มันทำให้จิตผมฟุ้งอยากทำเรื่องนั้นเรื่องนี้เพื่อตัวเองอยู่ตลอดเวลา แต่ผมไม่มีเงินแล้วกลับสบายใจ หลังจากนั้นก็มีเรื่องดี ๆ เข้ามาในชีวิต ถ้าเราไม่มีอะไร ทำเพื่อคนอื่นก็สละออกไปให้กับคนที่ทำเพื่อสังคม เพราะเมื่อถึงเวลาเราจะใช้ มันจะมาเองไม่ต้องไปพกไปถือให้มันเมื่อยมือ ถึงเวลาก็จะได้ใช้เอง มันเป็นการค้นพบสิ่งที่มหัศจรรย์เลยก็ว่าได้”

(กล้าให้ กล้าจน, สัมภาษณ์.2558,เมษายน 7)

“ได้เขียนคำกลอนไว้เดือนสติดตนเอง จาก 13 เมษายน 2557 เป็นเวลา 1 ปี ได้เดินตามแนวทางของอาจารย์หมอเขียวมาโดยตลอด สิ่งที่ทำให้จิตใจแน่วแน่ทางนี้คือ ศัจธรรมที่อาจารย์หมอเขียวพร่ำสอนพวกเรา ตอนนี้ได้เป็นจิตอาสาฝึกหัดคนหนึ่ง ที่มีความแน่วแน่และเชื่อมั่นในแพทย์วิถีพุทธตลอดไปซึ่งแม่น้ำหลายสายยังไหลมารวมกันเป็นหนึ่งเดียว ศัจธรรมเท่านั้น ที่ทำให้พวกเราวมกัน เป็นหนึ่งเดียวในศรัทธา”

“ศรัทธาคือพลัง หวังชนะ

แค่เริ่มต้นจะสู้ อย่าหลบหนี

อีกขอให้ใจมั่น ด้วยความดี

ทำเต็มที่ตามวาระ กะหมายปอง”

(นลิน สุขโยธิน, สัมภาษณ์. 2558, เมษายน 6)

“หลังจากที่เข้าค่ายตั้งแต่วันที่ 22-26 กันยายน 2557 ที่รัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา จนถึงปัจจุบัน ก็ประมาณ 2 เดือน โดยยึดหลักของแพทย์วิถีพุทธ ได้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในแนวปฏิบัติที่ตนเองปฏิบัติตาม เพราะเห็นผลได้กับตนเองและศรัทธาแนวทางแพทย์วิถีพุทธ “ศูนย์บาทรักษาทุกโรค” เลื่อมใสจิตใจที่งานคุณหมอเขียว และได้สมัครเป็นจิตอาสา เพื่อจะได้มีโอกาสได้ทำความดี และได้ช่วยเหลือผู้อื่นบ้าง”

(ประสาน อนุสรณ์ทรงกูร, สัมภาษณ์.2557, พฤศจิกายน 21)

“หลังจากเข้าค่ายและได้ปฏิบัติตามแพทย์วิถีพุทธ ทำให้สามารถนำความรู้มาใช้ได้ ถูกกาละ ทำให้รู้ว่าการที่มีสติเป็นสิ่งที่ดี การมีความรู้บางเรื่องเป็นสิ่งที่ดีการใช้สิ่งที่มีในตัวเราเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับภาวะวิกฤติเช่นนี้ ได้ช่วยชีวิตเราได้อย่างปลอดภัย รู้สึกศรัทธาในการทำงานของท่านและที่สุดมาก ๆ คือท่านมีเมตตาธรรมในการช่วยเหลือผู้อื่นด้านการเจ็บป่วยและพยายามที่จะให้คนทั่วไปไม่เจ็บป่วยด้วยการแนะนำสาธิตด้านสุขภาพ ในโอกาสนี้ใคร่ขอขอบพระคุณคุณหมอที่

“ได้ให้ความรู้ และประสบการณ์ที่ท่านได้ทำมา นำมาเล่าสู่ฟังแล้วได้นำมาใช้ในการมีโอกาสได้เข้าค่าย
หมอเขียวจึงได้รู้เคล็ดลับและการดูแลตนเอง บางอย่างก็ต้องประสบและศึกษาด้วยตนเองจึงรู้
ได้เฉพาะตน”

(ชารี ชัยชนะ, บันทึกรูป facebook, 2555, กันยายน)

“ได้รู้จักแพทย์วิถีพุทธและอาจารย์หมอเขียวเมื่อเดือน กรกฎาคม 2556 เป็นค่ายสุขภาพพึ่ง
ตน ณ พุทธสถานทะเลธรรม จังหวัดศรีสะเกษ หลังจากได้นำวิธีการดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์วิถี
พุทธมาใช้ สุขภาพของตนเองและครอบครัวดีขึ้น สามารถปรับสมดุลร่างกายและจิตใจ แก้ไขปัญหา
ความเจ็บป่วยเนื่องจากความไม่สมดุลของร่างกายดีขึ้นเรื่อย ๆ ตามองค์ความรู้และการแนะนำ
ผมจึงมั่นใจ เชื่อมมั่นและศรัทธาในแนวทางของการแพทย์วิถีพุทธและอาจารย์หมอเขียวว่าเป็นทางหลัก
ไม่ใช่ทางเลือกของชีวิตอย่างแน่นอน เพราะสามารถดูแล แก้ไข ป้องกัน ปัญหาด้านสุขภาพ ยังส่งผล
ทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นเพราะรายจ่ายเนื่องจากสุขภาพลดลง และที่สำคัญ สุขภาพทาง
ใจความเข้าใจ ความอบอุ่นในครอบครัว ก็มีมากขึ้น รู้เป้าหมายชีวิต และวิธีการใช้ชีวิตให้มีความสุข”

“สำคัญที่สุดในชีวิตผม อาจารย์หมอเขียว คือผู้ยกระดับจิตวิญญาณของชีวิต ของการเกิด
มาเป็นคน ด้วยองค์ประกอบที่อาจารย์หมอเขียว แนะนำ สอน พาทำ ชัดเจนและด้วยองค์ประกอบ
ขององค์กร ที่เรียกว่า จิตอาสา ทำงานศูนย์บาท ทำงานหนัก ช่วยเหลือคนเต็มกำลังบนหลักแก่นของ
ธรรมขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่พิสูจน์ได้ และได้สุขยิ่งขึ้นจริง”

(ทิวากร ชุมจิต, สัมภาษณ์, 2557, ธันวาคม 8)

“เพราะศรัทธาในแนวธรรมชาตินำบัด เมื่อได้ยินชื่อค่ายสุขภาพหมอเขียว ว่าเป็นการดูแล
สุขภาพแบบธรรมชาตินำบัด ใช้สมุนไพรพืชผักสีเขียวธรรมชาติในการรักษาจึงเกิดความสนใจเป็น
อย่างมาก จึงจัดสรรหาเวลาเข้ามาเข้าค่าย เพื่อศึกษาเรียนรู้อย่างไม่ชักช้า และก็ได้พบว่า สิ่งที่อาจารย์
หมอเขียวสอนและถ่ายทอดแนะนำให้ คือธรรมะที่เป็นสัจจะแท้ ธรรมะที่สามารถนำไป
ปฏิบัติ ได้จริง และพิสูจน์ให้เห็นผลได้จริง ความเชื่อมั่นศรัทธาจากการปฏิบัติได้จริงที่เห็นผลได้
จริง จะเป็นพลังในการปฏิบัติตามหลักการแพทย์วิถีพุทธได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง”

(ภูเพียรธรรม วิวัฒน์วิชา, สัมภาษณ์ 2557, ธันวาคม 15)

“งานแพทย์วิถีพุทธภาคเหนือ มีลักษณะกระจายตัวอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ ตามแต่จิตอาสา จะชวนขยายบุญตามแต่อัปเดตภาพที่ทำได้ เรามีหน้าที่ ตามดู ตามรู้ ตามเก็บเรื่องราวดี ๆ เหล่านั้นมา ร้อยเรียงเสริมต่อตามโอกาสอันควร ซึ่งท่านเหล่านั้นจะเพียรพยายามทำประโยชน์ตนและ ประโยชน์ท่านตามแนวทางที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากท่านอาจารย์หมอเขียว และได้ให้ทิศทางใน การพัฒนาการดำเนินงาน อีกทั้งเรายังมีกระบวนการเครือข่ายที่ทำให้เราสามารถทบทวนการทำงาน ที่ทำไปแล้ว ว่าเป็นอย่างไร รู้จักเอาภิเษมาเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหา นำมากระแทกแทรกซึมเข้า สู่นักนิกรของพี่น้องจิตอาสาของภาคเหนือให้มารวมตัวกันได้ คำปรารภของคุณหมอเขียวได้ แปรไปสู่แผนการปฏิบัติได้ในทันที มีการผนึกกำลังกันทุกกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือแบ่งปันในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งจะลุยเต็มที่ และสร้างกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่”

(สุเมธ พรหมรักษา, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 26)

“ผมรู้สึกประทับใจเพื่อนจิตอาสาเป็นอย่างมาก ที่ช่วยแก้ไขสถานการณ์ได้รวดเร็ว (จากการเกิดมีต่อหัวเดือนมกราคม 20 แผลในวันที่ 20 ตุลาคม 2557 และทำการรักษาด้วย หลักการแพทย์วิถีพุทธจนอาการดีขึ้น) เพื่อน ๆ จิตอาสาที่ช่วยเหลือผมแบบทุ่มเท กระตือรือร้น ทำให้ผมได้ชีวิตใหม่ ผมได้อาศัยร่างกายนี้บำเพ็ญบุญและกุศลต่อไป และขอขอบคุณอาจารย์หมอเขียว ที่ให้ความรู้ที่ดีที่สุดในโลก ที่ไม่ต้องพึ่งโรงพยาบาล และให้กำลังใจผม”

(ปณชัย คุชัช, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 26)

“ดิฉันได้ไปเข้าค่ายสุขภาพที่ อ.ดอนตาลจ.มุกดาหาร ที่นั่นได้เห็นทุกคนในครอบครัว ของคุณหมอเขียวคือผู้ให้อย่างแท้จริง คุณแม่รังผู้เมตตา จิตอาสาผู้มีปฏิภาณ มีจิตวิญญาณบริสุทธิ์ พร้อมเสียสละช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย นำชื่นชมเป็นอย่างมาก ทั้งหมดทั้งสิ้นทำให้ดิฉัน รู้สึกได้ว่ายังมีคนดีมีคุณธรรมอยู่ตรงนี้และเป็นที่พักของเราชาวโลก ได้คำสอนธรรมะของ คุณหมอเขียว ดิฉันได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งในการเตือนสติและการแก้ปัญหาต่าง ๆ”

(ศิริรัตน์ บุญเลื่อง, สัมภาษณ์. 2556, ตุลาคม 4)

“แพทย์วิถีพุทธทำให้ชีวิตครอบครัวผมเปลี่ยนไปทั้งหน้ามือหลังมือ เพราะได้แรงบันดาลใจจากอาจารย์หมอเขียว ผมเป็นผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าไคร้ เป็นหน่วยที่ เล็กที่สุด ปัจจุบันเปิดเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธ ไม่นั่นวัดคุณนิยมน แพทย์วิถีพุทธจะขับเคลื่อนหรือไม่ขับเคลื่อนอยู่ที่ตัวเรา (เจ้าหน้าที่สาธารณสุข) ผมเห็นด้วยกับ นายแพทย์บุญเรือง ชูชัยแสงรัตน์ ซึ่งเป็นนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ที่เสนอและสนับสนุนให้ใช้

หมอเขียวทั้งแผ่นดิน เพราะมองไม่เห็นทางรอดทางอื่น โดยส่วนใหญ่ยังพึ่งตนเองได้น้อย ยังเปลี่ยนน้อย ผมดำเนินการแบบเชิงรุก คือ ไปเยี่ยมชาวบ้าน นำเป็นหลัก ชาวบ้านพอใจ เพราะเห็นผลเป็นรูปธรรม จากผลการตรวจ ค่าลดลง มีคนไข้หายขาดได้ ถ้าทำได้ต่อเนื่องและมี การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยมีคนเริ่มปลูกผักทานเอง”

(วงศ์ประสิทธิ์ มะลิรส, สัมภาษณ์. 2558, กุมภาพันธ์ 1)

“ผมเป็นแพทย์ปัจจุบัน ทุกวันนี้แทบจะไม่มีคนไข้เรื้อรังรายไหนที่สามารถลดยาได้ เมื่อกินยามากเกินไป การกินยาหรือรับยาไปเยอะ ๆ สุดท้ายยัดบไต อวัยวะภายในจะพากันเสื่อม อันนี้เป็นข้อเท็จจริงอยู่แล้ว จะบอกคนไข้ว่าปัจจุบันต้องอดทนกันไป รู้สึกไม่ค่อยสบายใจเท่าไร จนกระทั่งเจอศาสตร์แพทย์วิถีพุทธ ผมจึงนำแพทย์วิถีพุทธมาช่วยประชาชน โดยมีเป้าหมายในการ ทำคือ ลดการใช้ยาเคมีภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ กับคนไข้ ให้ลดผลข้างเคียงจากการใช้ยา ให้มากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง ให้สามารถพึ่งพาตัวเองได้มากที่สุด ในเรื่องด้านสุขภาพโดยทำเป็น แบบสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงวิถีพุทธ”

(ชัยรัตน์ เจริญสุข, สัมภาษณ์. 2558, กุมภาพันธ์ 1)

“ดิฉันเป็นอาจารย์สอนพยาบาล ในปี 2549 คุณสมเกียรติ ภูธรธรรมศิริ (สามี) ได้นำหนังสือ ความลับฟ้ามาให้ หลังจากอ่านเกิดความสนใจแนวทางการดูแลสุขภาพแนวนี้ และได้รู้จักกับ คุณหมอเขียว ได้แลกเปลี่ยนทัศนคติกับแนวคิด ทำให้หมโนทัศน์กว้างขึ้นอีก การรับรู้ ทำให้บางสิ่ง เปลี่ยนแปลงไป ได้ใคร่ครวญแล้วจะนำความรู้มาใช้กับบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ได้มากที่สุด ตามศักยภาพของตนเอง เนื่องจากความรู้นี้จะเกิดประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง เพราะทุกคน ทำได้เอง ค่าใช้จ่ายน้อย เหมาะกับธรรมชาติวิถีชีวิตคนไทย คนยากจนก็เข้าถึงได้”

(นิตยา ภูธรธรรมศิริ, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“ได้แนะนำคนที่บ้านให้ปฏิบัติตามวิถีการดูแลสุขภาพพึ่งตนแนวเศรษฐกิจพอเพียง และแนะนำเพื่อน ๆ ให้มาเข้าค่ายฯ ส่วนคนที่ยังไม่มีเวลาก็เอาเอกสารให้ ให้หนังสือ ดีวีดี น้ำมันเขียว และให้ข้อมูลต่าง ๆ บางคนปวดท้อง แน่นท้อง ท้องอืด หยคน้ำมันเขียวใส่น้ำให้ดื่มก็หาย เขาก็มา ขอบคุณใหญ่เลย ส่วนเวลาทำงานถ้าตรวจเจอคนไข้ที่ร่างกายไม่สมดุล บางครั้งมาตรวจฟันแต่ก็จะป่วยอีกหลายโรค เราก็จะถามเขาว่าเคยได้ยีนหรือสนใจการรักษาแนวธรรมชาติบำบัดมั๊ย ถ้าเขา สนใจก็จะแนะนำ website หมอเขียวให้และแนะนำช่องทางสมัครเข้าค่ายดูแลสุขภาพพึ่งตนฯ ให้ค่ะ

ก็รู้สึกว่าการดูแลสุขภาพด้วยวิธีนี้เป็นสิ่งที่ตนเองที่ดีมาก มีประโยชน์มาก ๆ และประหยัด แถมยัง
ได้รู้จักสังเกตตนเอง ต้องมีสติจึงจะดูแลตนเอง”

(สมหญิง นามสมมติ, บันทึก. 2553, มีนาคม 20)

“ในส่วนของยาเม็ดที่ใช้ธรรมะจะเปิดเทพของคุณหมอเขียวฟังตลอดค่ะ ฟังทั้งเทพที่บรรยาย
คำสุขภาพ และเทพบรรยายคำพระไตรปิฎก ฟังตั้งแต่เช้าจนถึงทุกวันนี้เลยคะ เหมือนยังนั่งฟัง
อยู่ในคำ แม้กระทั่งในรถก็เปิดเทพเพลงของคุณหมอเขียวค่ะ รู้สึกได้เลยว่ามีพลังขึ้น แผลตาม
ต่าง ๆ ดีขึ้นมาก สิวเกือบจะเป็นสิเดียวกันแล้ว เป็นเรื่องที่อัศจรรย์มาก รู้สึกได้เลยคะว่าจิตใจเป็น
เรื่องที่สำคัญมาก ต้องมีกำลังใจ อย่าท้อแท้ กำลังใจเป็นสิ่งที่ดีที่สุด มันคือพลัง และที่มาในวันนี้คือ
จะมาราบการระขอบคุณหมอและเยี่ยมพี่ ๆ จิตอาสาทุกท่านคะ รู้สึกสำนึกในบุญคุณอย่างหา
ที่สุดมิได้”

(นิตยา สิทธิประเสริฐ, สัมภาษณ์. 2557, สิงหาคม 24)

“เดี๋ยวนี้ก็ไม่ต้องใช้เงินอะไรมาก ก็เก็บผักเก็บอะไรกิน ปลูกกันกินแถวนี้คะ อยู่วัดก็กิน
กับส่วนกลางแล้วปฏิบัติธรรม ก็ไม่ต้องใช้เงิน ภูมิใจมากกับความจนที่เงินเดือนศูนย์บาท
จากเงินเดือนครั้งสุดท้ายสองหมื่นแปดพันกว่าบาท ไม่ได้เสียค่าเลย ไม่เสียใจเลยที่ลาออก
เพราะว่าข้างนอกนั้นเป็นชีวิตที่มันสูญเปล่า เสียเวลา หลงทางเสียเวลา หลงคิดยาเสียอนาคต
การปฏิบัติธรรมมีส่วนช่วยในการรักษาโรคได้ดี จากคำพูดที่อาจารย์หมอบอกว่า ปฏิบัติธรรม
ถือศีล ศีลก็จะนำสุขมาให้ เพราะฉะนั้นมาในนี้แล้วได้ทั้งอาหารกายอาหารใจ”

(รักบุญ อโศกตระกูล, สัมภาษณ์. 2555, กันยายน 15)

“เดิมทีป่วยเป็น โรคเกี่ยวกับมดลูก ตกขาวและมีพังผืดหน้ามาก หมอนัดตรวจดูอาการดู
ทุก 3 เดือน ดิฉันรักษามา 3 ปี ไม่หายและมีกรดไหลย้อนอีก ได้ไปดูรายการคนค้นคน เกิดความ
ประทับใจ เกิดความศรัทธาในแนวทางของอาจารย์หมอเขียวมาก ต้องกราบขอพระคุณท่านมาก
ดิฉันได้เริ่มรักษาอยู่ที่บ้านมา 2 เดือน โดยได้ติดตามดูแลตัวเองจากพี่ ๆ เพื่อนจิตอาสาจากทางเฟส
บุ๊คตัดสินใจมาเข้าค่ายแพทย์วิถีพุทธที่ค่ายบุรีรัมย์เป็นค่ายแรก เกิดความประทับใจที่ได้คำแนะนำ
อย่างดี และในวันที่ 28 มีนาคม 2558 ได้มีส่วนร่วมในการแชร์ประสบการณ์ป่วยดีใจมาก ตนอยาก
เป็นจิตอาสา อยากตอบแทนกับสิ่งดี ๆ ที่ได้รับมา มิตรดีสหายดีจะหาได้จากที่ไหน ดิฉันจะระลึกถึง
เสมอและกราบขอคุณอาจารย์หมอเขียว และพี่ ๆ จิตอาสาทุกท่านคะ”

(วราพร กรสมบัติ, สัมภาษณ์. 2558, มีนาคม 31)

“หมอเขียวพูดธรรมะให้ฟังจึงเลิกคิดฆ่าตัวตาย จะฆ่าตัวตายเพื่ออะไร สักวันเราก็ได้ออกไป เพราะเราหมดกรรม ทุกครั้งที่หมอเขียวมาบรรยายรู้สึกดีใจมาก ถ้าออกจากที่นี่จะไปหาหมอเขียวไป ฟังธรรม และจะออกไปทำน้ำสมุนไพรปรับสมดุลให้ญาติได้ดื่ม”

(สมทรง นามสมมติ, สัมภาษณ์. 2557, กรกฎาคม 1)

“ขอบคุณที่ดิฉันได้เคยทำชั่วมาแล้วได้มาเจอครูบาอาจารย์ดี ๆ ที่ช่วยให้ดิฉันได้เห็น เห็นอะไรที่ดี ๆ อย่างที่คุณหมอเขียวจะพูดเสมอ ๆ ระบุว่า เราทุกคนมีกรรมเป็นของของตน เราจะได้ กรรมดีหรือกรรมชั่วขึ้นอยู่กับตัวเรา กรรมจะให้ผลไม่ว่าในชาตินี้หรือชาติอื่น ๆ สืบไป ฉะนั้นจะทำ อะไรก็ขึ้นอยู่กับตัวเราเท่านั้น ขอขอบคุณมากค่ะ”

(จรรยา, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 20)

“น้ำสมุนไพรน้ำย่านางผมกินมาได้เป็นปีแล้ว ไม่ใช่ว่าเพิ่งมากินที่นี่ แต่ดีที่ออกซ์เพิ่งมาทำ ที่นี่เพราะว่าให้มันใจเสียก่อนว่าแผลผ่าตัดของเรานั้นหายดี ประสบการณ์ชีวิตผมก็ไม่มีอะไรมากก็ ขอฝากให้ทุกท่านนะครับ “สิ่งสำคัญที่สุดคือรักษาสุขภาพของตัวเอง ตัวเราเองทำ ตัวเราเองได้รับ ตัวเราเองไม่ทำ ตัวเราเองไม่ได้รับ โรคภัยไข้เจ็บทุกอย่างที่เกิดกับตัวเรา ตัวเราหาใส่ตัวเรานั้น ไม่มีใครมายัดเยียดให้เราได้” อย่างโรคมะเร็งที่ผมเป็นนี้ ไม่มีใครจาม แล้วโรคมะเร็งกระเด็นมา ใส่ผม ไม่ใช่ครับ ผมยัดเข้าปากผมเองทั้งนั้น เพราะฉะนั้น “เราทำอะไรเราได้อย่างนั้น อย่างที่คุณหมอเขียวพูดนะครับ” ขอฝากสั้น ๆ นะครับกับสุขภาพทุกท่านครับ ทำจริงได้จริง ทำเล่นได้เล่น ครับ สวัสดิ์ครับ เจริญธรรมสำนึกดีครับ”

(กทาวุฒิ เอกตาแสง, สัมภาษณ์. 2555, กันยายน 19)

“ผมเป็นศัลยแพทย์ เชื่อในหลักของพระพุทธศาสนาว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดาเลย อนิจจัง เป็นของไม่เที่ยง เพราะฉะนั้นร่างกายถ้าสมมติปรับสมดุลได้มันก็ฟื้นได้นะครับ ที่นี้ของผม กลับมาแล้วนี่ก็เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ เพราะว่าเราผ่านความที่จะใกล้ตายมาแล้วเป็นยังไง ทุกวันนี้ พระก็ไม่ใส่ครับ ไม่ช่วย มันไม่ได้ช่วยอะไรเลย ความเข้มแข็งของจิตใจสำคัญที่สุด เพราะฉะนั้น เมื่ออาจารย์หมอเขียวบอกว่าจิตวิญญานนะ จิตวิญญานเราต้องเข้มแข็ง เป็นผู้ช่วยมะเร็งต้อง เข้มแข็งนะครับ เราไม่ตาย เราจึงต้องเข้มแข็ง แล้วจะเป็นบุญ อาจจะเป็นเพราะเมื่อก่อนชีวิตของเรา นี้ได้ช่วยเพื่อนมนุษย์มาเยอะ เราทำผ่าตัดช่วยเขา ดินะผมไม่คิดเอดส์ คิดแต่ดับอีกเสบซี เพราะว่า เข้มมันจะทึบบ่อย เพราะว่าเป็นหมอผ่าตัดนี่ค่อนข้างจะเร็ว เพราะว่าเรากลัวคนไข้จะตายเราก็

พยายามที่จะทำเร็วที่สุด เมื่อก่อนนี่จะเป็นอุบัติเหตุเยอะ เพราะฉะนั้นในชีวิตเราช่วยคนมาเยอะ มันก็ได้บุญ มันก็มาช่วยในบางส่วนในเรื่องของเรา บุญกรรมมันมีจริงนะครับ กรรมทันตาเห็นก็คือ ในชาตินี้แหละครับ ใครทำกรรมดีกรรมนั้นก็ตอบสนอง ใครทำกรรมชั่ว ชั่วก็ตอบสนอง ในช่วงชีวิตที่ท่านได้เห็นนี่แหละ ไม่ต้องรอชาติหน้าชาตินี้แหละครับ..”

(ชัยพร กันกา, สัมภาษณ์. 2555, มิถุนายน 22)

“เหมือนที่อาจารย์หมอเขียวบอกว่า เห็นทุกข์จึงเห็นธรรม ดั่งที่องค์พระสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า เห็นทุกข์จึงเห็นธรรม เมื่อเราทุกข์มากเราก็หันทางหันหน้า พยายามหันหน้าพึ่งพระธรรมพึ่งธรรมะ ก็สวดมนต์ ไหว้พระขอให้เราพบทางออกแล้วเราก็ได้พบทางออกจริง ๆ พบจริง ๆ นะครับ”

“ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ใจของเราครับ จิตใจของเราถ้าตั้งมั่นอยู่นะ ถ้าตั้งมั่นอยู่นี้เราสามารถที่จะดำเนินต่อไปได้ เอาผมนี่เป็นตัวอย่าง ผมลืมบอกไปก่อนหน้านั้นบ้านผมนี้ขายอาหารตามสั่ง มีกินทุกอย่างนะครับ อยากกินอะไรมีหมด แล้วผมก็หักโดยไม่กินอะไรในบ้านเลยนะ ผมแหกค้ายมาเป็นแบบหมอเขียวทั้งหมดจนทุกวันนี้ครับ ก็อยู่อย่างนี้ ใครจะชวนกินอะไรก็กินไป แต่เราก็บอกตัวเองเสมอว่า เราสบาย เบาทาย เป็นอยู่ผาสุก นั่นคือคำตอบที่ดีที่สุดนะ อย่างที่หมอเขียวท่านบอกนะ”

(ทรงกลด นาคอร่าม, สัมภาษณ์. 2557, กันยายน 10)

“อาจารย์หมอเขียวบอกว่ากินนี้ ก็เลยได้ยิน ก็ไปดูในยูทูปหรือว่าอินเทอร์เน็ต แล้วก็ฟัง ๆ ไปบอกว่ากินนี้ตัวเองก็เลยเข้าไปกินนี้ตัวเองวันแรก ตอนนั้นก็กินมาได้ 3 เดือนกว่าแล้ว ก็รู้สึกว่าคุณภาพดีแต่ว่าไม่ได้เจ็บไข้อะไรหรอก ไม่ได้เป็นโรคอะไร แต่ว่ามีความที่ว่าดีที่ได้เดินทางมาปฏิบัติทางนี้ ก็คือว่ามีบุญผู้หนึ่งแล้วก็จิตใจก็ได้มาทางนี้”

“ก็จะบอกให้ทราบนะคะว่าการบำบัตวิชิธรรมของท่านอาจารย์หมอเขียวนี้ เป็นประจักษ์พยานที่เด่นชัดมากเลย ว่าเรารักษาด้วยวิชิธรรมชาตินี้มันมหัศจรรย์ มันเป็นจริง ขอให้ปฏิบัติด้วยตัวเอง แล้วท่านจะเห็นผลเอง”

(จิตรา รัก, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 7)

“กราบคารวะหมอเขียวผู้ใจดี เป็นผู้ต่อชีวิตให้ผมมา แต่ละครั้งนี่ผมมานั่งฟังที่บอกว่าผมนั่งฟังข้างหลังอยู่ตลอดเวลาที่คือผมพยายามจะเก็บรายละเอียดต่าง ๆ ที่หมอเขียวพูดนี้ ก็แต่ละครั้ง

ที่หมอเขี้ยวมาพูดนั้นก็มีความรู้ใหม่ ๆ มาเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ ทำให้ผมรู้สึกว่หนังสือความลับฟ้าที่
คุณหมอเขียนขึ้นมาเนี่ยมัน มันมีค่ามาก ทำให้ผมมีชีวิตมาถึงทุกวันนี้ครับ”

(ตฤณภัท เกตวิทย์, สัมภาษณ์. 2555, กันยายน 7)

เริ่มเรียนรู้แล้วว่าเราประมาทกับชีวิตของเรามากาน เราเอาชีวิตเราเองนี้ไปยึดติด
อยู่กับลาภยศสรรเสริญ ชื่อเสียงเงินทองอะไรต่าง ๆ มานาน นี้เราได้โอกาสที่ 2 ของชีวิตมานี้โชคดี
มากแล้ว แต่ถ้าเราเอาชีวิตเราตอนนี้ซึ่งที่เหลือนี่มันเป็นกำไรแล้วนี้ เอามาเดินตามคุณหมอเขี้ยว
มาช่วยเหลือคนที่ศรัทธาอย่างตามรอยของที่คุณหมอเขี้ยวทำ เราจะช่วยคนได้อีกเท่าไร การที่เรา
ได้มาให้ความรู้ให้คำแนะนำหรือดูแลรักษาคนไข้เนี่ยมันเกิดพลังค่ะ พลังชีวิตพลังบุญต่าง ๆ เนี่ยมัน
ย้อนกลับเข้ามาหาหญิงอย่างมหัศจรรย์ จิตที่บริสุทธิ์ด้วยพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
ตั้งแต่ได้ธรรมะของคุณหมอนี้ชีวิตที่อยู่ที่นี่ ที่เหลือนี้ออกเลยว่ามันคือกำไร แล้วตัวก็เบาสบาย
มีความสุขทุกลมหายใจค่ะ”

(สุचना ทิวถนอม, สัมภาษณ์. 2555, กันยายน 4)

ตรงนี้แหละที่มันเป็นสิ่งที่เราค้นหาตลอดชีวิต คือตัวเองเคยคิดว่าถ้าฉันรวยถ้าฉันมีเงิน
ฉันจะช่วยเหลือคน แต่เราก็พอมีเป็นฐานะชั้นกลาง หมอยังอยู่กระต๊อบเลย หมอยังช่วยคนได้ตั้ง
เยอะแยะ แล้วเราเป็นคนชั้นกลาง แล้วที่คิดว่าเป็นคนมีอุดมการณ์ที่อยากจะทำอะไรเพื่อสังคมตรงนี้
นี่พอหมอประกาศว่าอยากจะช่วยคน แล้วก็หาคนมาช่วย เราจึงได้มีความคิดว่าสมควรใจอยากจะมา
เป็นจิตอาสาเพราะว่าวันนั้น ถ้าวันนั้นไม่มีจิตอาสาที่เสียสละมาทำค่ายให้เรา แต่พอมาวันนี้จากการ
ที่เราได้บำเพ็ญก็ขอบคุณ ขอบคุณท่านอาจารย์หมอเขี้ยว ขอบคุณเพื่อน ๆ จิตอาสาที่ให้เมย์เป็น
ส่วนหนึ่งของการได้ร่วมบำเพ็ญ คือขอบคุณที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการร่วมบำเพ็ญเพราะว่า
ชีวิตนี้ตั้งแต่เจอหมอเขี้ยวมา ชีวิตมันเจอแต่สิ่งดี ๆ ใจ แบบเมย์หาเงินน้อยไป 80% แต่มันไม่มีค่าเลย
กับเงินที่เราจะหาได้กับสิ่งที่มีอยู่เพราะว่าพอถึงวันนี้ ถ้าให้เมย์ตายวันนี้เมย์ก็พร้อมที่จะตาย
เพราะคิดว่าได้ทำหน้าที่ของได้สมกับที่เกิดมาเป็นคนแล้ว

(กิ่งแก้ว ฉัตรธรมณีวัฒนา, สัมภาษณ์. 2556, มิถุนายน 15)

ก่อนที่จะพบค่ายหมอเขี้ยวนี้ ดิฉันท้อแท้มากค่ะ คุณหมอพูดประโยคหนึ่งที่ดิฉันถือว่าเป็น
ประโยคทองของดิฉันตอนนี้ คือ อย่าหวังเกินกว่าฤทธิ์แรงที่เราทำได้จริง เวลาดิฉันจะทำอะไรดิฉัน
คิดถึงตรงนี้แล้วก็คิดถึงที่คุณหมอว่า โรคจะหายหรือไม่หายนั้นอยู่ที่วิบากกรรมค่ะ ดิฉันเอามาปรับ

ใจตัวเองไม่ได้ปรับใจคนไข้เลย เพราะว่าไม่อย่างนั้นคือตัวเองจะไม่มีแรงสู้ตรงนี้ แล้วก็เริ่มใช้
 ธรรมชาติปฏิบัติแล้วก็มาบอก การเจ็บป่วยครั้งนี้เป็นประสบการณ์ที่จะให้เราได้ว่าพวกเขาจะ
 เรามัวทำแต่งงาน เราไม่เพียงพอกับชีวิตค่ะ ก็เลยทำให้เราหมดเท่าไรก็ไม่รู้จักเต็ม พอหลังจากที่ดิฉัน
 พบหมอเชี่ยวชาญดิฉันรู้ว่า เรากินเท่านี้ให้พอดีให้พอเพียง อย่างของในหลวงใช้หลักตรงนี้

(อู๋, สัมภาษณ์. 2556, กุมภาพันธ์ 8)

แต่ที่ต้องกลับมาที่ค่ายในครั้งนี้ก็เพราะว่าตกไป 2-3 ข้อเหมือนกันนะค่ะก็รู้เพื่อรู้พัก
 อาหารบ้าง แล้วก็ธรรมชาติ ก็เลยต้องชุดใหญ่เลยค่ะต้องกลับมา นี่มาด้วยอาการของการมี
 ประจำเดือนเรื้อรังแล้วก็มีการตกเลือดถึงขนาดช็อคหมดสตินะค่ะ แต่ว่าลูกสาวให้สามีกัวชาที่ศีรษะ
 ก็เลยฟื้นขึ้นมาที่มากายเราเนี่ยค่ะ เพราะว่าทางลูกสาวที่เรียนหมอเค้าก็ต้องการให้เราไปทางโน้น
 เราก็เลยบอกว่าแม่คิดว่าแม่จะมาทางนี้ก่อน เพราะว่าแม่มั่นใจมาศาสตร์นี้แล้ว แม่คิดว่าแม่มาถูกทาง
 ถ้าไปทางโน้นก็ไม่ว่าจะจัดยาคืออะไรให้แม่ ถ้าพลังชีวิตแม่ตกอย่างนี้แม่ก็อาจจะรับไม่ไหว แต่พอ
 มาถึงวันนี้แรกจากการที่นั่งรถมาก็ทำให้ปัสสาวะไม่ออก ปัสสาวะมันขัด ๆ มา 2 อาทิตย์แล้วถ้า
 ไม่กัวชาตรงหัวหน่าวเนี่ยมันจะไม่ออกเลยค่ะ ปวดมากทรมานมาก ก็คิดถึงแต่ว่าวิบากเรามันคง
 เยอะ ที่นี้อาจารย์ทางทีมงานที่ ๆ นื่อง ๆ ทางนี้เค้าก็เลยช่วยเหลือศาสตร์ที่สามารถดูแลตนเอง สามีก็
 เป็นคนทำให้ พี่น้องก็เป็นคนบอกตรงนั้นตรงนี้ ก็เลยหนีออกได้เองตามปกติตั้งแต่เมื่อคืนเลยก็ถือว่า
 สบายตัวขึ้นเยอะเลย

(จิตภา พันนารักษ์, สัมภาษณ์. 2556, กรกฎาคม 24)

“กราบในคุณงามความดีที่ท่านอาจารย์ได้ให้ความเมตตาชี้แนะช่องทาง ชี้นำทาง ประศาสตร์
 ความรู้ ภูมิแพทยวิถีพุทธงานที่ท่านอาจารย์ต้องแบกรับนั้นมากมายและยิ่งใหญ่ ดิฉันแม้เป็นแค่เศษ
 เสี้ยวของหนึ่งในล้านของท่านอาจารย์ ก็ขอเป็นส่วนเล็ก ๆ ในการสร้างงาน ดิฉันได้เห็นถึงความ
 ท่วมท้นเสียสละ ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งในความเมตตาทั้ง ทุกหมู่เหล่าได้ให้ดิฉันเกิดพลังสู้ตายอย่าง
 ไม่ย่อท้อตามอาจารย์ และหมู่กลุ่มของแพทย์วิถีพุทธ จึงขอกราบคารวะธรรม ท่านอาจารย์มา
 ณ โอกาสนี้”

(ประภาวัลย์ เล็กประสมวงศ์, สัมภาษณ์. 2558, เมษายน 13)

“ผมเป็นแพทย์แผนปัจจุบัน ผมก็ภูมิใจที่ได้มาสัมผัสที่นี่ ได้เห็นการผสมผสานศาสตร์ต่าง ๆ
 เข้ามาแบบลงตัว พิสูจน์ได้จากผลที่ปรากฏและผลการพิสูจน์ก็เป็นผลที่น่าอัศจรรย์ ซึ่งแพทย์
 แผนปัจจุบันทำไม่ได้ ผลการรักษาดีวันดีคืน ผมเองมีความเชื่อโดยไม่มีข้อสงสัยทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้จัก

สวนป่านานุกูหรืออาจารย์หมอเขียวมาก่อนเลย เพียงได้เปิดดูข้อมูลในเน็ตนิดหน่อย ดูแนวว่าเป็นอย่างไร หมอเขียวคือใคร แล้วผมก็มาสัมผัสด้วยตัวเอง ตอนนี้จิตผมพัฒนาขึ้นแล้ว ผมถือว่าผมได้ในสิ่งที่เกินคาด จะยืนอยู่บนจุดที่อาจารย์หมอเขียวสอน ท่านจัดทุกอย่างให้เป๊ะหมดแล้ว เหลือแต่เราจะลงมือปฏิบัติพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตัวของเราเอง”

(บวรรัตน์ เอื้อจิตรญาณ, สัมภาษณ์. 2555, ธันวาคม 12)

“ประทับใจโครงการของแพทย์วิถีพุทธนี้ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย ได้กินอาหารปรับสมดุล กินสมุนไพร ทำให้ชีวิตดีขึ้น ได้ฟังธรรมะ ทำให้จิตใจดีขึ้น ได้ฟังธรรม ทำให้จิตใจสงบเย็น แต่ก่อนไม่เคยรู้เรื่องธรรมะทำงานอย่างเดียว เวลาญาติมาเยี่ยมก็บอกว่า สบายดี อีก 11 เดือน ก็ได้ออกแล้วถ้าได้ห้อยไทย ได้เรียนรู้วิธีการดูแลตัวเองทุกเรื่อง ออกไปก็สามารถนำไปใช้แนะนำผู้อื่นได้ ออกไปจะไม่ทำความผิดอีก”

(สมศรี นามสมมติ, บันทึก. 2553, มีนาคม)

“โครงการแพทย์วิถีพุทธนี้ดีมาก เป็นกำลังใจให้กับเรา ทำให้เราไม่คิดมาก จิตใจสบาย อยู่แบบปลง ปล่อยวาง อะไรจะเกิดก็เกิด ไม่เครียด คิดว่าถ้าใครได้เข้าร่วมเหมือนเราเขาจะไม่เครียด”

(สมหมาย นามสมมติ, บันทึก. 2553, มีนาคม)

2. ศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ ในประเด็นรางวัลและเกียรติบัตรต่าง ๆ

“จากการที่คุณหมอเขียวได้ทุ่มเททุ่ม โถมทำงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างเสียสละอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยนั้น ทำให้คุณหมอเขียวได้รับรางวัลข้าราชการดีเด่น พร้อมทั้งมีองค์กรต่าง ๆ มาเสนอให้รางวัลและเกียรติบัตรต่าง ๆ มากมาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน (เมษายน พ.ศ. 2558) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปี พ.ศ.	รางวัลและเกียรติบัตรต่าง ๆ
2536	ข้าราชการ โรงพยาบาลดีเด่น
2543	ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก ชั้นที่ 4 จัตุรถาภรณ์ วันที่ 5 ธันวาคม 2543 เป็นปีที่ 55 ในรัชกาลปัจจุบัน
2543	รางวัลข้าราชการสาธารณสุขดีเด่น จังหวัดมุกดาหาร
2543	รางวัลข้าราชการพลเรือนดีเด่น จังหวัดมุกดาหาร

- ปี พ.ศ.   รางวัลและเกียรติบัตรต่างๆ
- 2545   ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย ชั้นที่ 3 ตริตาภรณ์
วันที่ 5 ธันวาคม 2545 เป็นปีที่ 57 ในรัชกาลปัจจุบัน
- 2553   รางวัลต้นแบบคนดีแทนคุณแผ่นดิน พ.ศ. 2553 เครื่องข่ายเดอะเนชั่น
- 2553   รางวัลคนคั่นคนอวอร์ด ครั้งที่ 2 สาขาคนต้นเรื่องแห่งปี พ.ศ. 2553
- 2554   รางวัลชนะเลิศ ผลงานวิชาการ Routine to Research “ผ่าทางตันปัญหา
สุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม ของหน่วยแพทย์วิถีธรรม โรงพยาบาล
อำนาจเจริญ” พ.ศ. 2554
- 2554   รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ผลงานวิชาการงานเวชปฏิบัติครอบครัวและ
ชุมชนเรื่อง “นวัตกรรมผ่าทางตันปัญหาสุขภาพ โรงพยาบาลอำนาจเจริญ”
พ.ศ. 2554
- 2555   เกียรติบัตรเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึง
ตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานแพทย์ทางเลือก กรมพัฒนา
การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
- 2555   รางวัลผู้มีผลงานดีเด่นวัฒนธรรมสัมพันธ์ ครั้งที่ 5
เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
บรมราชกุมารีและวันอนุรักษ์มรดกไทย พ.ศ.2555
- 2555   ปัญญาบัตรหลักสูตร “บัณฑิตบุญนิยม” เกียรตินิยมอันดับ 2 คุณนิยม
วิชาลัยบรรดาบัณฑิตบุญนิยม พ.ศ. 2555
- 2556   ได้รับเชิญจากมูลนิธิอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นองค์ปาฐก แสดงปาฐกถาในงานประชุมสัก
นานาชาติ วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2556
- 2556   ประกาศเกียรติคุณ วังกาบรรณสถาน อำเภอดุเวียง จังหวัดน่าน
- 2557   ประกาศเกียรติคุณสโมสร โรตารีลุ่มพินิ พ.ศ. 2557
- 2557   ได้รับเชิญพระราชทานจากพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
ประธานโครงการกำลังใจ ณ เรือนจำกลาง นครพนม พ.ศ. 2557
- 2558   รางวัลประกาศกิตติคุณ “ครูดีไม่มีอบายมุข” ด้านพุทธสาธาณสุข
(12 มกราคม 2558)   สำนักงานเครื่องข่ายองค์กรงดเหล้า
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สำนักงานคณะกรรมการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- ปี พ.ศ. รางวัลและเกียรติบัตรต่างๆ
- 2558 รางวัลประกาศเกียรติคุณสัมพันธ์ “สังข์เงิน”
(27 กุมภาพันธ์ 2558) ผู้ประสบความสำเร็จด้านการประชาสัมพันธ์ประเภทบุคคล
สมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย
(นิตยสารณัฏฐ์ สุระสาย, สัมภาษณ์. 2558, เมษายน 30)

ภาพที่ 30 ตัวอย่างของรางวัลและเกียรติบัตรต่าง ๆ ที่มีต่อการปฏิบัติงานของการแพทย์วิถีพุทธ โดยหมอเขียว ได้รับรางวัล “ครูดีไม่มีอบายมุขของแผ่นดิน ด้านสาธารณสุข” ที่ครูสภา วันที่ 12 มกราคม 2558 และ รางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ “สังข์เงิน” เป็นรางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลที่ได้ให้ความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำมาใช้ในกิจการและทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ จากสมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2558

ที่มา (จิรนนท์ ทับนิยม, ภาพถ่าย. 2558, มกราคม 12 และ กุมภาพันธ์ 27)

จะเห็นได้ว่า ผู้ใช้หลักการแพทย์วิถีพุทธที่สามารถนำหลักการแพทย์วิถีพุทธไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง ได้ผลสุขภาพดีขึ้นทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา (จิตวิญญาณ) นั้น ผู้ใช้การแพทย์วิถีพุทธล้วนแต่เป็นผู้มีความศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ ใน 4 ด้าน คือ

1) ศรัทธาต่อตัวผู้วิจัย

เมื่อผู้วิจัย พากเพียรฝึกฝนปฏิบัติตามองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ ที่ได้บูรณาการมาตามทีมนำเสนอในบทที่ 5 จนเกิดสภาพชีวิตพอเพียงเรียบง่าย ร่างกายแข็งแรง จิตใจดีงาม และจิตใจเป็นสุขแล้ว ซึ่งเป็นสภาพแห่งความเป็นพุทธบุตร เข้าใจและเข้าถึงองค์ความรู้ที่ถูกต้อง จึงดำเนินการพัฒนาเผยแพร่องค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ เพื่อช่วยเหลือมนุษยชาติต่อไป ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ในอรรถกถารคที่ 12 ว่า

“หากว่าบุคคลพึงรู้ว่าตนเป็นที่รักไซ้ พึงรักษาดนนั้นไว้ ให้เป็นอรรถภาพอันตนรักษาดีแล้ว บัณฑิตพึงประทับประคองตนไว้ตลอดยามทั้งสาม ยามใดยามหนึ่ง บุคคลพึงยังตนนั้นแลให้ตั้งอยู่ในคุณอันสมควรเสียก่อน พึงปราศอนผู้อื่นในภายหลัง บัณฑิตไม่พึงเศร้าหมอง หากว่าภิกษุพึงทำตนเหมือนอย่างทีตนปราศอนคนอื่น ไซ้ ภิกษุนั้นมีตนอันฝักคิแล้วหนอ พึงฝึก ได้ยินว่าตนแลฝึกได้ยาก คนแลเป็นที่พึงของตน บุคคลอื่นใครเล่าพึงเป็นที่พึงได้ เพราะว่าบุคคลมีตนฝักฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันได้โดยยาก ความชั่วที่ตนทำไว้เองเกิดแต่ตน มีตนเป็นแดนเกิด ย่อมย่ำยีคนมีปัญญา ทรมาดูเพชรย่ำยีแก้วมณีที่เกิดแต่หิน ฉะนั้น ความเป็นผู้ทุศีล ล่วงส่วน ย่อมรวบรัดอรรถภาพของบุคคลใด ทำให้เป็นอรรถภาพอันตรดลงแล้ว เหมือนเถาย่านทรายรวบรัดไม้สาละให้เป็นอันท่วมทับแล้ว บุคคลนั้นย่อมทำตนเหมือน โจรผู้เป็น โจรปรารถนาโจร ผู้เป็น โจร ฉะนั้น กรรมไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย ส่วนกรรมใดแล เป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย กรรมนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง ผู้ใดมีปัญญาทรม อาศัทธิอันลามก ย่อมคัดค้านคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้อรหันต์ เป็นพระอริยเจ้า มีปกติเป็นอยู่โดยธรรม การคัดค้านและทิวอันลามกของผู้นั้น ย่อมเผด็จเพื่อฆ่าตนเหมือนขุยไฟฆ่าต้นไฟฉะนั้น ทำชั่วด้วยตนเอง ย่อมเศร้าหมองด้วยตนเอง ไม่ทำชั่วด้วยตนเอง ย่อมหมดจดด้วยตนเอง ความบริสุทธิ์ ความไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตัวคนอื่นพึงชำระคนอื่นให้หมดจดหาได้ไม่ บุคคลไม่พึงยังประโยชน์ของตนให้เสื่อม เพราะประโยชน์ของผู้อื่นแม้มาก บุคคลรู้จักประโยชน์ของตนแล้ว พึงชวนชวายในประโยชน์ของตนฯ” (ขุ.ธ.25/22)

ซึ่งการเข้าใจและเข้าถึงพุทธธรรมมีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้ได้ประโยชน์สุขจากพุทธธรรมที่แท้เป็นลำดับ ๆ และสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องถูกตรง เพราะพุทธธรรมมีลักษณะ 8 ประการ ได้แก่ ลึกซึ้ง (กัมภีรา) เห็นตามได้ยาก (ทุทตสา) รู้ตามได้ยาก (ทฺรฺนุโพธา) สงบ (สันตา) ประณีต (ปณีตา) คาคะเนคาไม่ได้ (อดักกาวจรา) ละเอียดย (นิปฺญา) รู้ได้เฉพาะบัณฑิต (บัณฑิตเวทนียา) (ที.สี.9/26)

การเรียนรู้จนเข้าใจเข้าถึงและสามารถถ่ายทอดได้ถูกตรงนั้น จะต้องได้เรียนรู้จากสัปบุรุษผู้เป็นบัณฑิตแท้คือผู้ที่เข้าถึงพุทธได้อย่างแท้จริง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสใน “อวิชาสูตร” ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ การไม่คบสัปบุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการไม่พึงสัทธรรมให้บริบูรณ์ การไม่พึงสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังความไม่มีศรัทธาให้บริบูรณ์ ความไม่มีศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมยังการทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยบคายให้บริบูรณ์ การทำให้ไว้ในใจโดยไม่แยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังความไม่มีสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์ ความไม่มีสติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการไม่สำรวมอินทรีย์ให้บริบูรณ์ การไม่สำรวมอินทรีย์ที่บริบูรณ์ ย่อมยังทฺุจริต 3 ให้บริบูรณ์ ทฺุจริต 3 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังนิรณ 5 ให้บริบูรณ์ นิรณ 5 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังอวิชาให้บริบูรณ์ อวิชานี้มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ การคบสัปบุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการพึง

สัทธรรมให้บริบูรณ์ การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังศรัทธาให้บริบูรณ์ ศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมยัง
 การทำให้ไว้ในใจโดยแยกคายให้บริบูรณ์ การทำให้ไว้ในใจโดยแยกคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติสัมปชัญญะ
 ให้บริบูรณ์ สติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการสำรวมอินทรีย์ให้บริบูรณ์ การสำรวมอินทรีย์ที่
 บริบูรณ์ ย่อมยังสุจริต 3 ให้บริบูรณ์ สุจริต 3 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติปัญฐาน 4 (กาย เวทนา จิต ธรรม)
 ให้บริบูรณ์ สติปัญฐาน 4 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังโพชฌงค์ 7 (สติ ธรรมวิจย วิริยะ ปิณีต ปัสสัทธิ สมาธิ
 อุเบกขา) ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ วิชาและวิมุตตินี้มี
 อาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้ ฯ” (อง.ทสก.24/61)

การทำให้ได้ก่อนแล้วช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ต่อไป ที่พระพุทธเจ้าตรัส สัมพันธ์กับคำตรัส
 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ “..ให้ทุกฝ่ายทำความเข้าใจ พยายามเข้าถึงประชาชน และ
 ร่วมกันพัฒนา” (พระราชดำรัส วันที่ 4 ธันวาคม 2547)

“ความเจริญนั้นมักจำแนกกันเป็นสองอย่าง คือ ความเจริญทางวัตถุอย่างหนึ่งและความ
 เจริญทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ยิ่งกว่านั้น ยังเห็นกันว่า ความเจริญอย่างแรกอาศัยหลักการทางด้าน
 วิทยาศาสตร์เป็นปัจจัยสร้างสรรค์ ส่วนความเจริญอย่างหลังอาศัยศิลปะศีลธรรม จรรยาเป็นปัจจัย
 แท้จริงแล้วความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจที่ดี หรือความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์กับ
 ทางด้านศิลปะศีลธรรมจรรยาก็ดี มิใช่สิ่งที่จะแยกออกจากกันให้เด็ดขาดได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เรา
 พยายามจะแยกออกจากกันนั้นมีมูลฐานที่เกิดอันเดียวกัน คือ “ความจริงแท้” ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์
 ถึงจะพยายามแยกกันอย่างไร ๆ ที่สุดก็จะรวมลงสู่กำเนิดจุดเดียวกัน แม้แต่จุดประสงค์ก็จะลงสู่จุด
 เดียวกัน คือ สุขความพอใจของทุกคน” (พระบรมราโชวาท วันที่ 12 กรกฎาคม 2520)

“แม้ปัจจุบัน โลกเราจะวิวัฒนาการก้าวหน้าไปเพียงใดก็ตาม แต่ปัญหาต่าง ๆ ก็มีได้
 เปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่มีตัวอย่างทั้งดีและไม่ดีปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากกว่าแต่ก่อน ดังนั้นบุคคลผู้
 สามารถประคับประคองตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข จึงต้องมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ที่จะยึดมั่น
 ปฏิบัติมั่นตามแบบอย่างที่ดีที่พิจารณาด้วยปัญญาแล้วว่าเป็นทางแห่งความดี ความเจริญ ไม่ปล่อยตัว
 ปล่อยใจให้มัวเมา หลงผิดไปในทางเสื่อมเสีย พร้อมกันนั้นก็ต้องมีสติกำกับอยู่ตลอดเวลาที่จะ
 ไม่ให้ประพฤติปฏิบัติผิดพลาด ด้วยความประมาทพลั้งเผลอ เหตุนี้การแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม
 นอกจากจะมุ่งสงเคราะห์ทางด้านฐานะความเป็นอยู่แล้ว จึงควรได้พัฒนาบุคคลเป็นข้อใหญ่ด้วย
 เพราะถ้าบุคคลซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม มีความเข้มแข็งและมีสติปัญญาที่จะพิจารณา
 เลือกรู้สิ่งที่ดีและไม่ควรปฏิบัติ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ก็จะบรรเทาถ่วง และสังคมส่วนรวม
 ย่อมจะมีโอกาสพัฒนาให้ก้าวหน้าได้โดยไม่ยากนัก” (พระราชดำรัส วันที่ 25 เมษายน 2539)

“ความสุขความเจริญอันแท้จริงอันควรหวังนั้น เกิดขึ้นได้จากการกระทำและการประพฤติที่เป็นธรรม มีลักษณะสร้างสรรค์ คืออำนวยผลที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตัว แก่ผู้อื่น ตลอดจนประเทศชาติโดยรวมด้วย” (พระบรมราชาโชวาท วันที่ 12 กรกฎาคม 2518)

“ดังนั้น ความศรัทธาของผู้ใช้การแพทย์วิถีพุทธที่มีต่อตัวอาจารย์หมอเขียว จึงเป็นผลจากที่อาจารย์หมอเขียวได้นำองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธที่ได้ค้นพบนี้ ทำกิจกรรมช่วยเหลือมนุษยชาติ พร้อมกับทำการสื่อสารในกลุ่มเครือข่ายฯ และต่อสาธารณะทุกรูปแบบเช่น ค่าขอบรม สุขภาพ แพทย์วิถีพุทธ การเผยแพร่แนะนำแบบปากต่อปาก หนังสือ วารสาร แผ่นพับ คีวีดี วีซีดี เอ็มพีสาม โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ยูทูป เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น แบบไม่มีการคิดค่าใช้จ่ายใด ๆ (“ศูนย์บาทรักษาทุกโรค”) ต่อประชาชนทั่วไป อย่างเสียสละและทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจและแรงปัญญา มาตลอดระยะเวลา 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538-2558 อาจารย์หมอเขียวเป็นต้นแบบของการ “ทำตัวอย่างที่ตนช่วยคนที่ศรัทธา” ที่ชัดเจน ดังที่สมณะโพธิรักษ์ โพธิรักษ์จิโต ได้กล่าวไว้ “ผู้จะแสดงธรรมเป็นธรรมกถึก ต้องเป็นผู้บรรลุธรรมก่อน ต้องมีคุณอันสมควรก่อนแล้วสอนผู้อื่นจึงไม่มัวหมอง” (โพธิรักษ์ โพธิรักษ์จิโต. 2558, กุณฑพันธ์ 1) เพราะองค์ความรู้ที่อาจารย์หมอเขื่อนนำมาเผยแพร่และแนะนำต่ออย่างละเอียดในทุก ๆ ประเด็น อย่างไม่มีการปกปิดใด ๆ นั้น เป็นประสบการณ์ที่อาจารย์หมอเขียวได้ค้นพบและได้ปฏิบัติด้วยตนเอง ที่ได้วิจัยและพิสูจน์สัจจะอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 20 ปี จนหายสงสัยในผลการปฏิบัติว่า ผู้ที่สามารถนำหลักการแพทย์วิถีพุทธไปปฏิบัติได้ ก็สามารถเห็นผลและเกิดผลประโยชน์จากการปฏิบัติได้ เช่นเดียวกับผลที่ได้เกิดกับอาจารย์หมอเขียวได้จริงแล้วถึงนำมาเผยแพร่ต่อเพื่อช่วยเหลือผู้คนที่ได้รับความทุกข์ทรมานเดือดร้อนจากความเจ็บป่วยและสาเหตุต่าง ๆ ที่ต้นเหตุของปัญหาสุขภาพหรือทุกข์ในทุกอย่าง อย่างต่อเนื่อง”

(แก่นแก้ว นาวาบุญนิยม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“อาจารย์หมอเขียวเป็นต้นแบบของแรงบันดาลใจ และกำลังใจให้กับผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในสังฆธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ผู้ได้ฟัง ได้พบเห็นและเข้าใจสัจจะที่อาจารย์หมอเขียวได้บรรยายให้ฟัง ผ่านการฟังที่ซ้ำ ๆ ซ้ำ ๆ หรือแม้เพียงครั้งแรกก็ตาม หรือจากการอ่านผ่านหนังสือที่อาจารย์หมอเขียวได้สื่อไว้เช่นกัน อยากที่จะปฏิบัติตามและดำเนินตามได้เปลี่ยนทัศนคติและแนวคิดของตนได้ ที่ทำให้มีมโนทัศน์กว้างขึ้นและลึกขึ้นอีก ช่วยทำให้เขาสามารถพลิกเปลี่ยนวิธีการคิดและวิธีการดำเนินชีวิตของเขาจากที่กำลังอยู่ในความเลื่อมล้ำ เช่น การคิดอยากฆ่าตัวตาย มาสู่ในทางที่เจริญขึ้นจากการได้ฟังได้อ่านได้เข้าใจในเรื่องของกรรมและวิบาก

ว่าทุกคนมีกรรมเป็นของของตน การจะได้รับผลของกรรมดีหรือกรรมชั่วขึ้นอยู่กับกระทำของตนเองเท่านั้น”

(กฎเพียรธรรม วิวัฒน์วิชา, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

“การได้ยินชื่อเสียงของคุณหมอเขียวซึ่งเป็นผู้ค้นพบและเผยแพร่หลักปฏิบัติเทคนิค 9 ข้อตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ที่ได้เผยแพร่และแนะนำโดยคุณหมอเขียวและทีมงานจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ผ่านช่องทางแบบปากต่อปากและสื่อต่าง ๆ ตลอดระยะเวลา 20 ปี อย่างไม่มีการคิดค่าใช้จ่ายใด ๆ และเมื่อผู้ที่ได้ยินได้รู้จักคุณหมอเขียวผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ นั้น ได้มาฟังการบรรยายองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ และประสบการณ์ในการแนะนำการดูแลสุขภาพประชาชนเป็นจำนวนมากที่แสนคนขึ้นไป พร้อมหลักธรรมะต่าง ๆ ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นผลได้จริง ที่นำมาเล่าสู่ฟัง และการได้สัมผัสกับคุณหมอเขียวได้ด้วยตนเอง จึงเกิดความศรัทธาต่อองค์ความรู้และประสบการณ์ที่คุณหมอเขียวนำเสนอและถ่ายทอดให้ และอยากทดลองปฏิบัติตามเทคนิค 9 ข้อในการดูแลสุขภาพตนเองเมื่อได้ปฏิบัติและเห็นผลที่เกิดกับตนได้จริงอย่างมีความสุข จึงเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อคุณหมอเขียวและหลักปฏิบัติเทคนิค 9 ข้อตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ และนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ที่แตกต่างกันตามองค์ประกอบเหตุปัจจัยของแต่ละบุคคล”

(นิตยาภรณ์ สุระสาย, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

การได้รับรู้ ทำให้บางสิ่งเปลี่ยนแปลงไป ผู้รับรู้ได้นำไปใคร่ครวญและทบทวนว่าจะนำความรู้แพทย์วิถีพุทธที่ตนเข้าใจ มาใช้กับบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ได้มากที่สุดตามศักยภาพของตนเองในชีวิตประจำวัน ทั้งในการสังเกตตนเอง เตือนสติตน และในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ปฏิบัติธรรมทั้งอาหารกายและอาหารใจ ทำให้ชีวิตของผู้เข้าใจสังขะนี้ สามารถเปลี่ยนพลิกชีวิตของตนเองจากความเสื่อมสู่ความเจริญได้ ดังหลักธรรม “ผู้ประพฤดิธรรม อยู่เป็นสุข” (ขุ.ธ.25/37)

2) ศรัทธาต่อธรรมะหรือคุณธรรมที่ทรงไว้ หรือที่มีอยู่ในตัวของผู้อยู่

“โดยเฉพาะความมีเมตตาธรรมและความเสียสละอย่างทุ่มเทเต็มที่ไม่ว่าจะเหนื่อยอ่อน อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 20 ปี ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ธรรมะที่อาจารย์หมอเขียวได้นำไปเผยแพร่และแนะนำให้นั้นครบทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ให้ทุกท่านได้รู้จัก ได้คิด ได้เห็นอย่างมีเหตุมีผล เชื่อเชิญให้มาพิสูจน์กันได้ การสื่อสารธรรมให้กับผู้ที่ได้รับความรู้หลักการแพทย์วิถีพุทธ ให้เขานำไปปฏิบัติได้อย่าง

ไม่ยากไม่ลำบาก เห็นผลการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้นได้จริง นำพาให้ผู้ใช้หลักการแพทย์วิถีพุทธทั้งหลาย ได้ลดความทุกข์ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจเกิดปัญญาที่ทำให้ผู้ใช้การแพทย์วิถีพุทธสามารถแก้ปัญหาของแต่ละท่านได้ที่ต้นเหตุของปัญหาทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมรอบข้างเป็นอย่างมาก”

(แก่นเกื้อ นาวานุญนิม, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

3) ศรัทธาต่อหลักเทคนิคการปรับสมดุล 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ไปปฏิบัติในการดูแลป้องกันรักษา ฟันฟู และสร้างเสริมสุขภาพให้หลุดจากโรคหรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เป็นการผ่านทางต้นของระบบสุขภาพ ที่จะนำไปสู่สภาวะที่สมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน หรือสร้างเสริมให้มีสุขภาพแข็งแรงได้จริง เห็นผลเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้จริง ผู้ใช้มีความสบาย เบากาย มีกำลัง มีความเป็นอยู่ที่ผาสุกขึ้นเจริญขึ้น

“ผู้ที่มีความศรัทธาในตัวคุณหมอเขียว เมื่อปฏิบัติเทคนิค 9 ข้อ อย่างมั่นใจและศรัทธาสามารถจะหายจากโรคได้ทุกโรค แต่ไม่ใช่กับทุกคน ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเหตุปัจจัยในการลงมือปฏิบัติอย่างเห็นผลได้จริงของแต่ละบุคคล ความศรัทธาที่เกิดขึ้นได้จากการได้รับฟังข้อมูลการบรรยายถ่ายทอดถึงกลไกและสาเหตุการเกิดการหายของโรคอย่างละเอียดที่ลงลึกถึงระดับจิตวิญญาณ จิตวิญญาณมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการบำบัดโรค พลังจิตมีความสำคัญมากต่อการบำบัดโรค ผัสสะจากความเครียด ความพอใจไม่พอใจ คือ รากเหง้าของปัญหาทุกอย่างในโลก หากผู้ที่ได้ฟังและเข้าใจได้ตามนั้นจริง ก็จะเกิดศรัทธาและมั่นใจที่จะปฏิบัติตาม เนื่องจากเห็นผลจากหมูกุ่มที่มงานจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ และผู้ใช้แพทย์วิถีพุทธในค่ายสุขภาพ ที่ปฏิบัติเทคนิค 9 ข้อแล้วเห็นผลได้จริง”

(นิตยาภรณ์ สุระสาย, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

การปฏิบัติตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ช่วยทำให้ผู้ใช้การแพทย์วิถีพุทธสามารถเปลี่ยนความคิดของตนเอง จากความเห็นที่ไม่ถูกต้องถูกต้อง (มิจฉาทิฐิ) เป็นความเห็นที่ถูกต้องถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ตามหลักสังขธรรมได้ เป็นแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ลดละเลิกในสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยกับชีวิตลงได้ จิตวิญญาณมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการบำบัดโรค พลังจิตมีความสำคัญมากต่อการบำบัดโรค ดังนั้น จิตที่มีธรรมะนำ จะถึงขั้นซึ่งทุกข์ได้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีจินานานา” (ขุ.ธ. 25/11) หรือ “ใจเป็นประธานของสิ่งทั้งปวง ใจเป็นใหญ่ใจประเสริฐที่สุด ทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ (มโนปุพพังคมา ชัมมา มโนเสฐฐา มโนมยา)” (ขุ.ธ. 25/11) และ “เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สுகติเป็นอันหวังได้” (ม.ม.12/64)

4) ศรัทธาต่อหมู่กลุ่มหรือเครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ที่เป็นหมู่มิตรดีสหายดีสังคม สิ่งแวดล้อมดี ที่จะเป็ความผาสุกที่สุดในโลก

“การได้อยู่ในหมู่มิตรดีสหายดีสังคมสิ่งแวดล้อมดี ที่เป็นกลุ่มผู้มาร่วมปฏิบัติคุณงาม
ความดีด้วยความซื่อสัตย์บริสุทธิ์ใจดีแท้ ด้วยการถือศีลห้า ทานอาหารมังสวิรัตินิเวศ
การและอดตา พร้อมทำงานรับใช้ช่วยเหลือกิจกรรมหมู่กลุ่มส่วนกลางด้วยแรงงานร่างกายและแรง
ปัญญา โดยไม่รับค่าตอบแทนในรูปของอามิสสินจ้างใด ๆ (ทำงานศูนย์บาท) และพร้อมแบ่งปัน
เกื้อกูลผลประโยชน์ที่ได้จากการทำกิจกรรมการงานและการทำความดีร่วมกัน ให้กับหมู่มิตรดี
สหายดี อย่างเต็มใจเต็มตามกำลังความสามารถของแต่ละคน เท่าที่ตนจะจัดสรรได้อย่างที่ดีที่สุดที่
จะทำได้ ณ องค์ประกอบเหตุปัจจัย ณ ขณะนั้น ๆ การปฏิบัติตามในสิ่งเหล่านี้ที่ผู้ปฏิบัติสามารถ
ปฏิบัติได้อย่างเห็นผลได้จริง ยิ่งพร้อมด้วยความศรัทธาที่มีให้ต่อตัวอาจารย์หมอเขียว ในศรัทธา
ด้านที่ 1, ศรัทธาต่อธรรมะหรือคุณธรรมที่ทรงไว้หรือที่มีอยู่ในตัวของอาจารย์หมอเขียว ในศรัทธา
ด้านที่ 2, และศรัทธาต่อหลักเทคนิคการปรับสมดุล 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ในศรัทธาด้านที่ 3 ข้างต้น
อย่างบริสุทธิ์ใจจริง นี้จะเป็นพลังร่วมสร้างความศรัทธาต่อหมู่กลุ่ม หรือเครือข่ายจิตอาสาแพทย์
วิถีพุทธให้เกิดขึ้นและเกิดความเจริญของจิตวิญญาณของหมู่กลุ่มมิตรดีสหายดีได้มากยิ่งขึ้น และ
พลังศรัทธานี้ ก็พร้อมส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้เกิดความเจริญทางจิตวิญญาณอันผาสุก ที่จะเป็ความสุข
ที่แท้จริงของชีวิตของตนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่าอันหาค่าที่เปรียบ
ไม่ได้อันสูงสุด ต่อความสงบสันติสุขของสังคม และมวลมนุษยชาติโดยส่วนรวม อย่างสูงสุด
เป็นสภาพของพุทธพจน์ 7 ด้วยการปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 ที่จะได้นำเสนอต่อไปในบทที่ 5
การบูรณาการองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ

หลักการของแพทย์วิถีพุทธ คือการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อประโยชน์สุขของ
เพื่อนมนุษย์ จึงมีผู้ศรัทธาในธรรมะที่ทรงไว้ในตัวของอาจารย์หมอเขียว มาร่วมปฏิบัติความเป็น
จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ หรือคือเพื่อฝึกฝนความเป็นพุทธะให้เกิดขึ้นกับตน พร้อมช่วยเหลือเอื้อเพื่อ
สังคมไปตามเหตุปัจจัยของแต่ละบุคคล ด้วยการปฏิบัติตามแบบอย่างและคำสอนที่อาจารย์หมอเขียว
ได้แสดงและถ่ายทอดให้เห็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ ๆ ซึ่งพลังแห่งการเอื้อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น จะเป็นพลัง
ที่ส่งผลให้ชีวิตของผู้ปฏิบัติได้มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งด้านกาย จิต สังคม และปัญญา (จิตวิญญาณ)
อย่างยั่งยืน”

(ภูเพียรธรรม วิวัฒน์วิชา, สัมภาษณ์. 2557, ตุลาคม 30)

สรุปผลศรัทธาต่อการแพทย์วิถีพุทธ

ความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์ความรู้ของหลักการแพทย์วิถีพุทธ และต่อตัวผู้วิจัยที่เป็นผู้บูรณาการ องค์ความรู้หลักการแพทย์วิถีพุทธ เป็นความศรัทธาที่ปรากฏขึ้นจากการได้ทดลองปฏิบัติจริงตามหลักการแพทย์วิถีพุทธทั้งในด้านของการดูแลสุขภาพ โดยใช้เทคนิคการปรับสมดุล 9 ข้อ และหรือจากการปฏิบัติฝึกฝนตนเพื่อพัฒนาการเป็นจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ จากคำถ่ายทอดแนะนำของผู้วิจัย ทั้งในเทคนิคการปรับสมดุล 9 ข้อ และการฝึกฝนความเป็นพุทธะ หรือการพัฒนาสู่การแพทย์วิถีพุทธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ออกจากสิ่งที่เป็นพิษเป็นบาปเวรภัยของชีวิตตน ของผู้ที่ใช้การแพทย์วิถีพุทธ จากการเก็บรวบรวมบันทึกประวัติศาสตร์ผลของการใช้การแพทย์วิถีพุทธ ดังที่เสนอในบทที่ 6 และได้สรุปเป็นผลของศรัทธาตามที่เสนอข้างต้นใน 4 ประเด็นคือ

- 1) การศรัทธาต่อตัวผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้ค้นพบและบูรณาการองค์ความรู้การแพทย์วิถีพุทธ และได้นำองค์ความรู้นี้ไปเผยแพร่และถ่ายทอดแนะนำต่อ แบบไม่มีการคิดค่าใช้จ่ายใด ๆ (“ศูนย์บาท รักษาทุกโรค”) ต่อประชาชนทั่วไป อย่างเสียสละและทุ่มเททั้งแรงกายแรงใจและแรงปัญญา มาตลอดระยะเวลา 20 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2558 การศรัทธาต่อตัวผู้วิจัย ที่เป็นต้นแบบของการ “ทำตัวอย่างที่ตน ช่วยคนที่ศรัทธา” ที่ชัดเจน ศรัทธาต่อธรรมะหรือคุณธรรมที่ทรงไว้หรือที่มีอยู่ในตัวของผู้วิจัย โดยเฉพาะความมีเมตตาธรรมและความเสียสละอย่างทุ่มเท ที่ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการเพียรช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่ ไม่หยุดหย่อน อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 20 ปี ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
- 3) การศรัทธาต่อหลักเทคนิคการปรับสมดุล 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ไปปฏิบัติในการดูแลสุขภาพ ป้องกัน รักษา ฟื้นฟู และสร้างเสริมสุขภาพให้หลุดจากโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เป็นการผ่าทางตันของระบบสุขภาพ ที่จะนำไปสู่สุขภาพที่สมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน หรือสร้างเสริมให้มีสุขภาพแข็งแรงได้จริง เห็นผลเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ได้จริง ผู้ใช้มีความสบาย เบากาย มีกำลัง มีความเป็นอยู่ที่มีความสุขขึ้นเจริญขึ้น
- 4) ศรัทธาต่อหมู่กลุ่ม และเครือข่ายจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ ที่เป็นหมู่มิตรดีสหายดีสังคมนิ่งแวดล้อมดี ที่จะเป็ความผาสุกที่สุดในโลก

บรรณานุกรม

- _____. (2556). **ธรรมพุทธศุคติ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์.
- กนกวรรณ ติลกสกุลชัย และชัยเลิศ พิชิตพรชัย. (2552). **สรวิทยา 3**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เรือนแก้วการพิมพ์.
- กรมการศาสนา. (2541). **พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). **ปฏิญาอาสาสมัครไทย**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.m-society.go.th/content_detail.php?pageid=155. สืบค้น 14 พฤศจิกายน 2557.
- กระปุกดอทคอม. “สุขบัญญัติ 10 ประการ”, เสริมสร้างสุขภาพด้วย สุขบัญญัติ 10 ประการ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://health.kapook.com/view6623.html>. สืบค้น 28 ธันวาคม 2552.
- กระแส ชนงวงศ์. (2556, กันยายน 28). **ประธานอาศรมสาธาณสุขชุมชนหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**. บรรยาย. กิเลน ประลองเชิง. (2550). **น้ำในแก้วที่สาม**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://writer.dek-d.com/on_bluesky/story/viewlongc.php?id=403426&chapter=179 สืบค้น 28 มิถุนายน 2558.
- กลุ่มสุตฝั่งฝัน. (2556). **สรรค่าสร้างคน**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข. (2555). **แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559**. นนทบุรี : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ.
- คำแก้ว สมบูรณ์. (2551). การวิจัยเรื่อง “กตจุตหยุดปวดอย่างรวดเร็ว”, ใน **กตจุตหยุดปวดแบบรวดเร็ว**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.
- โครงการพัฒนาเทคนิคการทำยาสมุนไพร โครงการศึกษาการแพทย์ตะวันออก และมูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา. (2541). **ทฤษฎีแพทย์จีน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

- จุฑา ลิ้มสุวัฒน์. (2552). “ปัสสาวะบำบัด (Urine Therapy)”, การรวบรวมองค์ความรู้ เรื่อง ปัสสาวะบำบัด (Urine Therapy). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :http://www.thaicam.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=183:-urine-therapy&catid=49:2009-09-09-09-44-27&Itemid=136. สืบค้น 11 มิถุนายน 2552.
- จุมพล พุทธิภักชีวิน. (2549). สาส์นจากวาริ (Messages from Water). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://writer.dek-d.com/on_bluesky/story/viewlongc.php?id=403426&chapter=179 สืบค้น 28 มิถุนายน 2558.
- จำหลักนครธม. (ศิลาจำหลัก). (2556, พฤษภาคม 13). ภาพถ่าย.
- ใจเพชร กล้าจน. (2555). “การใช้สมุนไพรฤทธิ์เย็น สูตรหอมเขียว” ใน **หอมเขียว**. หน้า 32-33. มุกดาหาร : ศูนย์สุขภาพสวนป่านานาชาติ (จัดพิมพ์).
- _____. (ม.ป.ป.). การเตรียมวางชั้นรังว่าง (ส่งวิญญูณ). มุกดาหาร : ศูนย์สุขภาพสวนป่านานาชาติ (จัดพิมพ์).
- _____. (เรียบเรียง) (2556). **การปรับสมดุลร้อนเย็นกายใจตามหลักการแพทย์วิถีธรรม**. มุกดาหาร : มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย (จัดพิมพ์). (เอกสารการอบรมหลักสูตรการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง, นายแพทย์เทวัญ ธานีรัตน์. (บก.), สำนักการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข และโรงพยาบาลอำนาจเจริญ, มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย).
- _____. (ม.ป.ป.). การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อบ เช็ด ด้วยสมุนไพร. มุกดาหาร : ศูนย์สุขภาพสวนป่านานาชาติ.
- _____และคนอื่นๆ. (2557). **การแพทย์วิถีธรรมกับการสร้างสุขภาวะในเรือนจำ**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- _____. (2557). “การแพทย์วิถีธรรมเพื่อมวลมนุษยชาติ.” ใน **Program and Articles. International Conference of Public Health Program On Health Care Wisdom for Mankind. (ICPHP2014)**. หน้า 31-45. Surin : SurindraRajabhat University.
- _____. (2557). **ไชรหัสลับสุดขอบฟ้า ๑ การผ่าตัดกิเลส เหตุแห่งโรคทุกข์ทั้งปวง**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- _____. (2557). **ไชรหัสลับสุดขอบฟ้า ๒ ผ่าตัดโรคร้ายโดยใช้สมดุลร้อนเย็น**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- _____. (2557). **ไชรหัสลับสุดขอบฟ้า ๓ เป็นโสดดีหรือมีคู่**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

- _____. (2553). ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักแพทย์
ทางเลือกวิถีพุทธ ของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสวนป่านาบุญ
อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒน
บูรณาการศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- _____. (2556). **คู่มือการใช้สมุนไพรฤทธิ์เย็นกับการดูแลสุขภาพ**. กรุงเทพฯ : กองบุญแพทย์วิถี
ธรรมแห่งประเทศไทย (จัดพิมพ์).
- _____. (ม.ป.ป.). **คนพอเพียง**. มุกดาหาร : ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
สวนป่านาบุญ (จัดพิมพ์).
- _____. (2554, มกราคม-เมษายน). “ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียงตาม
หลักการแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธ.” วารสารสำนักการแพทย์ทางเลือก. 4(1) : 25-483.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์ คณะ
บริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พ.ศ. 2553).
- _____. (ม.ป.ป.). **ความผาสุกที่แท้จริง**. มุกดาหาร : ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจ
พอเพียง สวนป่านาบุญ (จัดพิมพ์).
- _____. (2557, เมษายน-สิงหาคม). “เดินตามรอยบาท...พระศาสดา.” วารสารแพทย์วิถีธรรม.
ฉ. 4 : 17-25.
- _____. (2556, ตุลาคม). “ตอบແຫລກ...ແຫກຄ້າຍ ຮົກໄຕວາຍເຣື້ອງຮະຍະສຸດທ້າຍ.” วารสารแพทย์
วิถีธรรม. ฉ. 3 : 13-14.
- _____. (2557, เมษายน-สิงหาคม). “ตอบແຫລກ...ກ່ອນແຫກຄ້າຍ ກາວະຣ້ອນເຢັນພັນກັນ ຯລຯ.”
วารสารแพทย์วิถีธรรม. ฉ. 4 : 13-15.
- _____. (2556). **ถอดรหัสสุขภาพ เล่ม ๑ ร้อน-เย็นไม่สมดุล**. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพฯ : อุษา
การพิมพ์.
- _____. (2556). **ถอดรหัสสุขภาพ เล่ม ๒ ความลับฟ้า**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : อุษาการ
พิมพ์.
- _____. (2556). **ถอดรหัสสุขภาพ เล่ม ๓ มาเป็นหมอดูแลตัวเองกันเถอะ**. พิมพ์ครั้งที่ 17.
กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- _____. (เรียบเรียง) (ม.ป.ป.). **เทคนิคการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการแพทย์
วิถีธรรม เพื่อควบคุมป้องกันโรค บำบัดบรรเทา และฟื้นฟูสุขภาพ**. มุกดาหาร : ศูนย์
เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ (จัดพิมพ์).

- _____. (2555). **เทคนิคการทำใจให้หายจากโรคเรื้อร. มุกดาหาร : ศูนย์สุขภาพสวนป่านานาชาติ (จัดพิมพ์).**
- _____. (2555). **มหัศจรรย์น้ำปัสสาวะบำบัด ยาดีที่คนส่วนใหญ่ไม่รู้. มุกดาหาร : ศูนย์สุขภาพสวนป่านานาชาติ (จัดพิมพ์).**
- _____. (2555). **ย่านาง. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพฯ : ชีระการพิมพ์.**
- _____. (2555). **ผู้ทุกข์ภัยด้วยใจเป็นสุข. มุกดาหาร : ศูนย์สุขภาพสวนป่านานาชาติ (จัดพิมพ์).**
- _____. (เรียบเรียง) (ม.ป.ป.). **อาหารล้างพิษร้อนปรับสมดุล. มุกดาหาร : ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านานาชาติ (จัดพิมพ์).**
- นัตรวรัฐ องคสิงห์. (2550). อาสาสมัครสาธารณสุข ; ศักยภาพและบทบาทในบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.**
- นันทนา อิศรางกูร ณ อยุธยา และทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์. (2540). “สสารกับพลังงาน”, ใน วิทยาศาสตร์กับสังคม. พรพิมล นุ่นปาน และสมพิศ นิชถานนท์ บรรณาธิการ. หน้า 119-170. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพลังงาน.**
- เฉลิมพล เกติมณี. (2547). “ปรัชญา วัฒนธรรม และแนวคิดการแพทย์แผนไทย”, ใน แนวคิดและทฤษฎีการแพทย์แผนไทย. ยาวภา ปิ่นทุพันธุ์ บรรณาธิการ. หน้า 1-24. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.**
- ชัชวาลย์ เรืองประพันธ์. (2543). สถิติพื้นฐานพร้อมตัวอย่างการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Minitab SPSS และ SAS. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- โชเกียล รินโปเช. (2543). เนื้อห้วงมหรณพ : คำสอนทิเบตเพื่อการอยู่และตายอย่างไร้ทุกข์. The Tibetan Book Of Living and Dying (Part I Living) แปลโดย พระไพศาล วิสาโล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง.**
- ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. (2550). การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์. (2555). รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนบางน้ำหวาน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.**

- คุณฉวี สุทธปรียาศรี. (2535). “ปัญหาโภชนาการ.” ใน *โภชนศาสตร์สาธารณสุข*. กิตติศักดิ์คานนท์ บรรณาธิการ. หน้า 1-54. พิมพ์ครั้งที่ 9. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
 ชลรัฐราช.
- ดาริชาง คุณฤ. (2551). *ดุลยภาพแห่งชีวิต*. Gesture of Balance แปลโดยบุญญา. กรุงเทพมหานคร :
 มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ธรรมทัศน์สมาคม. (2558). *สุดยอดหม้ออารียะ (หม้อชีวิตโกมลคีมทอง)*. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.
- ธรรมภัทรภิกขุ. (2522). *ปรัชญาของพระพุทธองค์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อมรการ
 พิมพ์.
- ธรรมสภา. (2540). *พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- ชวีช บูรณถาวรสม. (2551). “โรคมะเร็งตามทฤษฎีแพทย์แผนจีน”, ใน *การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง
 ด้วยการแพทย์ผสมผสาน*. เทวัญ ชานีรัตน์ และคณะ บรรณาธิการ. หน้า 99-124. พิมพ์
 ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทมีเดีย มาร์เก็ตติ้ง จำกัด.
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS* (พิมพ์
 ครั้งที่ 15). นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์. หน้า 419.
- นภานาท อนุพงษ์พัฒน์ และคณะ. (2556). *รอยเวลา : เส้นทางประวัติศาสตร์สุขภาพ*. กรุงเทพฯ :
 สุขศาลา.
- นักรวรรณ เอมนุกุลกิจ. “ความหมายของสุขภาพ”, สุขภาวะคืออะไร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
dsd.pbru.ac.th/health/index.php?option=com.id. สืบค้น 25 กันยายน 2552.
- บรรจบ ชุณหสวัตติกุล. (2547). “การล้างพิษเพื่อเสริมสุขภาพและบำบัดโรค”, ใน *ธรรมานามัย*.
 มุกดา ต้นชัย บรรณาธิการ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยชลรัฐราช.
- _____. (2551). “ประสบการณ์รักษามะเร็งด้วยธรรมชาติบำบัด”, ใน *การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง
 ด้วยการแพทย์ผสมผสาน*. เทวัญ ชานีรัตน์ และคณะบรรณาธิการ. หน้า 15-52. พิมพ์
 ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง.
- _____. (2546). *วิทยาศาสตร์ว่าด้วยน้ำปัสสาวะบำบัดโรค*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม.
- ประทีป อัสวภูมิ. (25520). “แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10”, กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์
 สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
Bps.ops.moph.go.th/Plan10/plan10.htm. สืบค้น 25 กันยายน 2552.
- ประเวศ วะสี. (2552). “เอนโดรฟิน”, จิตวิญญาณ Spirituality. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
www.novabizz.com/NovaAce/Spiritual/Spirituality.htm. สืบค้น 28 ธันวาคม 2552.

- ปรีดา ตั้งตรงจิต และคณะ. (2547). “อาหารไทยพื้นบ้าน”, ใน **ธรรมานามัย**. มุกดา ต้นชัย บรรณาธิการ. หน้า 1-83. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พรชัย มาตังคสมบัติ และจินดา นัยเนตร. (2527). “ความต้านทานและภูมิคุ้มกันโรค”, ใน **วิทยาศาสตร์ชีวภาพ**. เครือวัลย์ โสภาสรรค์ บรรณาธิการ. หน้า 255-300. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟฟิเตอร์.
- พรชัย มาตังคสมบัติ และมาลี จึงเจริญ. (2527). “โรคภูมิแพ้และความผิดปกติอื่นของระบบภูมิคุ้มกัน”, ใน **วิทยาศาสตร์ชีวภาพ**. เครือวัลย์ โสภาสรรค์ บรรณาธิการ. หน้า 303-349. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟฟิเตอร์.
- พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. (2525). กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. (2514). กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2531). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2550). **เมื่อดอกไม้บานสะพรั่งทั้งแผ่นดิน**. กรุงเทพมหานคร : เครือข่ายพุทธิกา.
- พระมหาอุดร สุทธิธำ (เกตุทอง). (2554). **ศึกษาสุขภาพแบบองค์รวมวิถีพุทธในพระไตรปิฎก**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาดุสิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบรมราชาบาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ประกาศนียบัตร และอนุปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วันอังคารที่ 12 กรกฎาคม 2520. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>. สืบค้น 16 กันยายน 2557.
- พระบรมราชาบาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร และอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันเสาร์ที่ 12 กรกฎาคม 2518. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>. สืบค้น 16 กันยายน 2557.
- พระบรมราชาบาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยมหิดล ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันพฤหัสบดีที่ 8 สิงหาคม 2534. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>. สืบค้น 16 กันยายน 2557.
- พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพุธที่ 4

ชันวาคม 2534. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>. สืบค้น 16 กันยายน 2557.

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2541. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>. สืบค้น 16 กันยายน 2557.

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 23 ธันวาคม 2542. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://student.nu.ac.th/nu_aom-am/6-1.htm. สืบค้น 16 กันยายน 2557.

พระราชดำรัส พระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุม การสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ครั้งที่ 15 ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ วันพฤหัสบดีที่ 25 เมษายน 2539. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/speech>. สืบค้น 16 กันยายน 2557.

พิชญ์ สมพอง. (2555, มีนาคม 22). อาจารย์พิเศษประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สัมภาษณ์.

พิชิต โดสุโขวงศ์. (2535). “กระบวนการของชีวิตในระดับโมเลกุล”, ใน *วิทยาศาสตร์ชีวภาพ*. เครือวัลย์โสภาสตร์ บรรณาธิการ. หน้า 1-50. พิมพ์ครั้งที่ 11. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

พิเชษฐ์ บุญทวี และคณะ. “เซลล์ของสิ่งมีชีวิต”, *เซลล์และทฤษฎีของเซลล์*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.thaigoodview.com/library/.../45/.../mitochondria.html. สืบค้น 14 สิงหาคม 2553.

พริตจ็อฟ คาปรั้า. (2550). *จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ*. เล่ม3. The Turning Point แปลโดย พระประชาปสันนธมโมและคณะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

มาลี อาณากุล และบุษกร เมธางกูร. (2547). “หลักธรรมมานามัยกับภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย”, *ธรรมมานามัย*. มุกดา ต้นชัย บรรณาธิการ. หน้า 1-41. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มุกดา ต้นชัย. (2547). “วิทยาศาสตร์ในการนวดและการประคบ”, *วิทยาศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย*. เขียวภา ปิ่นทุพันธ์ บรรณาธิการ. หน้า 145-178. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มูลนิธิแพथวิทยีธรรมแห่งประเทศไทย. (2556, กุมภาพันธ์). วารสารแพทยีธรรม. ฉ.1 : 13.

ราตรี สุคทรวง และวีระชัย สิงหนิยม. (2550). **ประสาทสรีรวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 5.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลลิตา อาชานานภาพ และสุรเกียรติ อาชานานภาพ. (2538). **กจุดหยุดโรค**. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ลามะโซปะ ริมโปเช. (2553). **พลังแห่งกรุณาคือการเยียวยาสูงสุด**. Ultimate Healing : The Power of Compassion แปลโดยธีรเดช อุทัยวิทยารัตน์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง. วัลลภ พรเรืองวงศ์. “เพิ่มผัก ลดเนื้อ ลดความดันเลือด”, บ้านสุขภาพ เพิ่มผัก ลดเนื้อ ลดความดันเลือด. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : gotoknow.org/blog/health2you/10180. สืบค้น 28 ธันวาคม 2552.

วรรณดี สุทธิรินากร. (2556). **การวิจัยเชิงคุณภาพ : การวิจัยในกระบวนทัศน์ทางเลือก**. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. “เปอรอกซิโซม”, เซลล์ชีววิทยา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://th.wikipedia.org/wiki/เปอรอกซิโซม>. สืบค้น 14 สิงหาคม 2553.

แรงจูงใจ. (2557). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki/แรงจูงใจ>. สืบค้น 14 มีนาคม 2557.

วิภาพร เกิดทำไม้. (2555). **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมจิตอาสาของประชาชนในกองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน กรณีศึกษามหาอุทกภัย ปี 2554**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยบูรพา.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2547). **คัมภีร์เภสัชรัตนโกสินทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์ สยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบัลวี. (2553). “การสวนล้างลำไส้”, การสวนล้างลำไส้-ศูนย์ธรรมชาติบำบัดบัลวี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.balavi.com/content_th/activity/activity_2.asp. สืบค้น 7 มกราคม 2553.

สกุณา บัณฑิตรัตน์, สุภาวดี อินนุพัฒน์ และอภิรัฐ คำวัง. (2550). **แนวคิด รูปแบบ และวิธีการของการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : กรณีศึกษาการจัดกิจกรรมของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร**. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาย ลีทองอินทร์. (2547). “การเคลื่อนไหวร่างกายกับสุขภาพ”, ใน **ธรรมานามัย**. มุกดา ต้นชัย บรรณาธิการ. หน้า 223-278. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมบุญ จัยวัฒน์. “กินเพื่อสุขภาพด้วยหลัก 9 ประการ.” กินเพื่อสุขภาพด้วยหลัก 9 ประการ.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.mfu.ac.th/school/nurse/download/current_news01.pdf. สืบค้น 28 ธันวาคม 2552.

สมณะโพธิรักษ์ โพธิ์รักจีโต. (2557, ตุลาคม 23) สัมภาษณ์.

สันต์ ใจยอดศิลป์. (2556). “หลักทฤษฎีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://visitdrsant.blogspot.com/2010/01/transtheoretical-stage-of-change-model.html>. สืบค้น 18 ธันวาคม 2557.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเล่มที่ 15.

“มลพิษต่างๆ”, ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับสากล. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi3/en-sakol/sakoln.htm. สืบค้น 7 มกราคม 2553.

สาวคำเอื้อย. (2557, กุมภาพันธ์ 26). สัมภาษณ์.

สิทธิโชค วรรณสันติกุล. (2546). **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).

สำนักงานแพทย์ทางเลือก กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวง

สาธารณสุข. (2551). **การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งด้วยการแพทย์ผสมผสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทมีเดีย มาร์เก็ตติ้ง จำกัด.

สำนักงานแพทย์ทางเลือกกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2551). “การ

รวบรวมองค์ความรู้ เรื่อง ปัสสาวะบำบัด (Urine Therapy)”, **ปัสสาวะบำบัด**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานแพทย์ทางเลือกกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก.

สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2552). **แนวทางการปฏิบัติงาน**

ควบคุมและป้องกันโรคไม่ติดต่อสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข. สุวิภา นิตยางกูร และ

คณะบรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สินวล ไชยจักร. (2557, กุมภาพันธ์ 25). สัมภาษณ์.

สุรพล ธรรมรัมย์ดี และมิรา ชัยมหาวงศ์. (2552). **หลอมรวมการเรียนรู้เพื่อความเป็นไทยเล่ม 3**

สุขภาพทางเลือกเพื่อคุณภาพแห่งชีวิต กลุ่มแพทย์และสาธารณสุขทางเลือก.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท แปลน พรินต์ติ้ง จำกัด.

หมอเด่น. “เอนโดรฟิน”, ความรักกับสารเอ็นโดฟินส์ (ENDORPHINES). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.oknation.net/blog/moh-den/2009/07/28/entry-2. สืบค้น 27 ธันวาคม 2552.

อภิชาติ ลิ้มดิยะโยธิน. (2547). “วิทยาศาสตร์ในการนวดและการประคบ”, ใน **วิทยาศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย**. เขียวภา ปิ่นทุพันท์ บรรณาธิการ. หน้า 185-256. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

อมร ทองสุก. (2553). **เข็มทิศสุขภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชูณหวัดร์ จำกัด. อาตี๋กะ จรัสศาสน์. (2550). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับตำบล ศึกษากรณีตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี**. กลุ่มนโยบายและวิชาการสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดปัตตานี.

อังฉรา ภานรัตน์. (2550). **บริบทและแนวโน้มทางการศึกษาเพื่อสันติสุข**. สุรินทร์ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

_____. (2554). **สัมมนาวิจัยและศึกษา : ปรัชญาการวิจัยและการศึกษาท้องถิ่น**. สุรินทร์ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

อัมพร กุลเวชกิจ และคณะ. (2552, ตุลาคม 13-16). “การวิจัยเรื่อง ผลของการฝึกโยคะต่อความสุขและภาวะซึมเศร้าในผู้ป่วยที่มีอาการซึมเศร้า”. **ศรีนครินทร์เวชสาร**. น. 3 : 54.

อุ๋นเอื้อ สิงห์คำ. (2555). **กระบวนการและผลกระทบของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรวิถีพุทธ**. คุยภูมินันท์ สาขาพัฒนบูรณาการศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สำนักวิทยบริการ : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

โสภาส ภูษิสสะ, สุพินดา ศิริจันทร์ และนวนันท์ กิจทวี. (2550). **อาหารแมคโครไบโอติกส์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด.

Ackerknecht, Erwin H. (1974). “The History of the discovery of the vegetative (autonomic) nervous system. Medical History”, **Anesthesiology**. 18 : 623-624.

AhluwaliaAditya. (2010). “History of Aryurveda in India”, **Life Positive: Your complete Guide to Holistic Living**. [Online]. Available : <http://www.lifepositive.com/body/ayurveda/ayurveda-in-india.asp>. Retrieved October 8, 2010.

Benson, Herbert., and Stuart, Eileen M. R.N. (1993). **The Wellness Book**. New York : Carol Publishing Group.

- Bernard Jensen. (1998). **Dr. Jensen's Guide to Better Bowel Care : A Complete Program for Tissue Cleansing through Bowel Management**. Revised edition. New York : Avery Trade Pub.
- Capra Fritjof. (2010). **The Tao of Physics : An Exploration of the Parallels between Modern Physics and Eastern Mysticism**. 5th edition. Shambhala Publishing.
- Caroline Myss. (1997). **Anatomy of the Spirit : The Seven Stages of Power and Healing**. New York: Three Rivers Press Publisher.
- Christina M.P. (2001). **The role of spirituality in health care**. BUMC Proceedings. 14 : 352-357.
- Crellin J.K. and Fernando Ania. (2002). "Chapter 3, Changing the Health Care Paradigm?, Professionalism and Ethics", In **Complementary and Alternative Medicine**. New York : The Haworth Press Inc.
- Cronbach, L.J. (1970). **Essential of Psychological Testing**. 3rd ed. New York : Harper and Row.
- Dalai lama. (2001). **Ancient Wisdom, Modern World : Ethics for the New Millennium**. New York: Abacus Press.
- David Bohm. (2006). **The Mind/Body Connection On Dialogue**. New York : Routledge.
- David R.W. and Michelle J.S. (2007). Spirituality, religion and health ; evidence and research directions. **Spirituality and Health**. MJA. May 21, 186 (10) : 47-50.
- Edward Jenner Museum. "Edward Jenner", **Milestones in Immunology**. [Online]. Available : <http://www.jennermuseum.com/Jenner/milestones.html>. Retrieved October 8, 2010.
- Einstein A. (1970). **Theory of Special Relativity**. 5th edition. New Jersey : Press Princeton.
- Einstein A. (1980). **A letter from Albert Einstein to his daughter: about The Universal Force which is LOVE**. [Online]. Available : <https://wearelightbeings.wordpress.com/2015/04/15/a-letter-from-albert-einstein-to-his-daughter-about-the-universal-force-which-is-love/>. Retrieved June 25, 2015.
- Gowri A. and Ellen H. (2001). **Spirituality and Medical Practice :using the HOPE Questions as a Practical tool for Spiritual assessment**. Am. Fam. Phys. January 1 : 63(1) : 81-88.

- Herbert Benson and Miriam Z. Klipper. (2000). **The relaxation response**. New York : Harper Collins Publishers Inc.
- Jacqueline RM, Karen S., and Anne B. (1992). Spiritual Well-Being; Religious and hope among Women with Breast Cancer. **J NursSchol**. December 24(4) : 267-272.
- Jade Dyer, BSC. (2007). How dose spirituality affect Physical Health? A conceptual Review. **Holist NursPract**. 21(6) : 324-328.
- Kenneth I.P. et al. (2004). Religious Coping Methods as Predictors of Psychological, Physical and Spiritual outcome among Medically ill elderly Patients : A two year Longitudinal study. **Healthy Psychol**. 9(6) : 713-710.
- Kenneth S. Cohen. (1999). **The Way of Qigong: The Art and Science of Chinese Energy Healing**. New York : Ballantine Books.
- KeonigH.G.Religion. (2010). Spirituality and Health : The Research and Clinical Implications. ISRN Psychiatry. [Online]. Available at :<http://dx.doi.org/10.5402/2012/278730>.
- Koch SM et al. (2008). “Prospective study of colonic irrigation for the treatment of defaecation disorders”. in **Br J Surg**. 95 (10) : 1273-1279.
- Likert, Rensis A. (1961). *New Patterns of Management*. New York : McGraw-Hill Book Company Inc. - See more at : <http://www.thaiail.com/blog/tag/likert/#sthash.Ef4ZQbID.dpuf>.
- Lindsey Mc.D., et al. (2014). Health Outcomes and Volunteering : The Moderating Role of Religiosity. **Social indicators Research**. June 117 (2) : 337-351.
- Lioness. (2551). ความจริงวันนี้ วันจิตอาสา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/thanomwong/2008/12/27/entry-1>. สืบค้นเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2557.
- Mae-wan Ho. (2008). **The Rainbow And The Worm: The Physics of Organism**. 3rd Edition. Singapore : World Scientific Publishing Company.
- Masaru Emoto. (2005). *The Hidden Messages in Water*. [Online]. Available : <http://www.creatingconsciously.com/books/emotowaterbook.pdf>. Retrieved June 28, 2015.

- Mehmet C, et al. (1999). **Healing from the Heart: A Leading Surgeon Combines Eastern and Western Traditions to Create the Medicine of the Future**. 1st edition. New York: Plume.
- Orem, D. E. (2001). **Nursing: Concepts of practice**. 6th ed. St. Louis, MO : Mosby.
- Oscar Carl Simonton et al. (1992). **Getting well again**. 1st edition. New York : Bantam.
- Peter J D' Adamo and Whitney, Catherine. (1998). **Eat Right 4 Your Type** . 4th edition. UK : Cornerstone Published.
- Rattanakosinstrategy. (2014). หลักการพัฒนาล้างสร้างสรรขององค์กรด้วยแนวคิดและกระบวนการเอไอซี. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://sites.google.com/site/rattanakosinstrategy/knowledge/aic>. สืบค้น 21 มิถุนายน 2557.
- Rudolph Ballentine. (1999). **Radical Healing: Integrating The World's Great Therapeutic**. 1st edition. New York : Three Rivers Press.
- Scoreboards Company. (2010). “การกัวซา”, กัวซาบำบัด ศาสตร์แพทย์แผนจีนโบราณ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : www.look4thailand.com/healthy/news. สืบค้น 5 ธันวาคม 2553.
- Stickycorn. (2010). “อ่านไม่ใ้ คูดสารพิษ”, อ่านไม่ใ้ คูดสารพิษ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://stickycorn.multiply.com/journal/item/11/11>. สืบค้น 15 ธันวาคม 2553.
- The World Health Organization (WHO). (2013). “Cardiovascular diseases (CVDs) Fact sheet N317”. [Online]. Available : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs317/en/index.html> Retrieved December 28, 2013.
- The World Health Organization (WHO), (2013). “Diabetes Fact sheet N 312”. [Online]. Available : <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs312/en/index.html>. Retrieved December 28, 2013.
- Wanutwira. (2013). พลิกน้ำและความสัมพันธ์กับจิต (Messages in Water). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://nstda.or.th/blog/?p=22258>. สืบค้น 29 มิถุนายน 2558.
- WebMed MD Medical Reference. (2010). “Understanding Types of Complementary and Alternative Medicine”, Health & Balance. [Online]. Available : <http://www.webmd.com/balance/what-is-alternative-medicine>. Retrieved October 8, 2010.

Wikipedia. (2010). "Discussion", History of alternative medicine. [Online]. Available :

[http://en.wikipedia.org/wiki/History of alternative medicine](http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_alternative_medicine). Retrieved October 8, 2010.

Wong Cathy. (2010). "What are the 5 Main Types of Complementary/Alternative", About.com

Guide. [Online]. Available : **[http://altmedicine.about.com/od/alternative medicinebasics/ a/ types.htm](http://altmedicine.about.com/od/alternative_medicinebasics/a/types.htm)**. Retrieved October 8, 2010.